

BR. 195

**IZVEŠTAJ OBAVEŠTAJNOG ODELJENJA KOMANDE GRUPE
PE ARMIJA »E« OD 3. JANUARA 1945. KOMANDANTU
JUGOISTOKA O SITUACIJI NA PODRUČJU GRUPE ARMIJA
»E« I PROBOJU SREMSKOG FRONTA KOD OTOKA¹**

T e l e g r a m

Br. 669

Primljeno:

4. 1. u 10.30 časova

Komandant Ju^o's^cka (K-da GrA »F») »E« Grupa Ic/AO Br. 73 pcv. 4. jan. 1945. Pril.						
Ic	03	05	07	D	Ic/L	z.b.V.
AO	AI	All	AIII	St.P.	GFP.	

31a

— KR — Poverljivo — HMYX/FUE³ 117 s.1.45 23.00 časa
K-tu Jugoistoka (K-da GrA »F») (Ic) AO,

Ic — Večernji izveštaj K-de GrA »E« od 3. 1. 45.:

— Situacija u vazduhu: —

2. 1. 45. angažovanje nepr. jurišnih aviona iznad srem.[skog] fronta. Pritom su dva neprijateljska aviona vršila napad bombama i otvarala vatru iz avionskog naoružanja na naše položaje na prostoru Grabovo — Sotin. 3. 1. u podne, 4 dvomotorna aviona letela su iznad Konjica bez borbenih akcija. Istočni front: —

Ispred bočnog položaja Prijepolje samo lokalna borbena delatnost delova 37. Titove div.[izijel], U rejonu Višegrad — Vardište neprijatelj se i dalje mirno ponaša. U sektoru Drina — Sava nastavlja se neprijateljski pritisak (28. div. u rejonu Bijeljine). Neprijateljske snage u rejonu 6 km jz. od Bijeljine su razbijene. Napadi naših snaga na Janju prekinuti su,

¹ Snimak telegrama (pisanog na teleprinteru) u AVII, NAV-T-311, r. 189, §. 787—8.

² Četvrtasti pečat primaoca.

³ Uobičajene telegrafske oznake u radio i teleprinterskom saobraćaju o slanju telegrama.

neposredno zapadno od mesta uz jači neprijateljski otpor.⁴ Na sremskom frontu banditske snage (21. Titova div.) su se povukle pred našim napadom iz rejonu Otok, preko Komletinci — Nijemci, prema istoku.⁵ Na dunavsko-dravskom frontu, osim lokalne artiljerijske vatre za ometanje, nije bilo nikakvih naročitih događaja.

Lokacije jedinica:

Štab 28. Titove div. u Tutnjevac (22 km jz. od Bijeljine).⁶ Artiljerijska brigada 17. Titove div. verovatno se još nalazi na istočnoj obali Drine.⁷ Potvrđeno je da se 21. Titova div. nalazi na prostoru Komletinci — Nijemci, 5. Titova div. premeštena je sa sremskog fronta u rejon Beograda, u cilju odmoru i popune.⁸ (Sve iz izjava zarobljenika.)

Crna Gora:

Bezuspješni napadi neprijatelja u jačini čete (verovatno VII/3 div.⁹) sa j. i z. na zaprečni položaj Bijelo Polje. Sa obe strane puta Bijelo Polje — Prijepolje neprijatelj se mirno ponaša.

⁴ Blíže o tim borbama ma prostoru Bijeljina — Janja vidi tom IV, iknj. 32, dok. br. 72.

⁵ Dvadeset prva divizija 1. armije prečrpela je (tada znatne gubitke. Nemci (Borbena grupa »Burgamajster« — »Burgemeister«, ojačani 14. pulk 7. SS-divizije »Brine Eugen« i delovi 11. vazduhoplovne poljske divizije, a iza njih — u drugom ešelonu — 41. pešadijska divizija) su 3. januara, napadom u zoru, u belim ogrtačima, potpomognuti tenkovima, uspjeli da potpuno iznenade 21. diviziju i da je primoraju da se povuče na levu obalu Bosuta, zauzevši pri tome Komletince i Nijemce. Cilj napada je bio da se poboljša linija fronta i da se otkloni opasnost odsecanja jedinica koje su se povlačile dolinom Drine, preko Bijeljine, za Brčko. Opširnije o tome vidi dok. br. 192 i 193; Grupa autora, *ORNJ*, str. 503; Milovan Dželebdžić, *Borbe u Sretnu u zimu 1944/1945. godine*, Vojmistorijski glasnik br. 2, Beograd, 1975.

⁶ Blíže o rasporedu 28. NOU divizije vidi tom IV, knj. 32, dok. br. 72.

⁷ To nije bila brigada u sastavu 17. NOU divizije, već je ovde reč o 1. artiljerijskoj brigadi Južne operativne grupe, koja je bila pridana 17. diviziji za vreme njenih dejstava u decembru. Međutim, ta i¹ 2. artiljerijska brigada, početkom januara 1945, podržavale su, s prostori je Kovčijaa •— Loznica, deystva 45. NOU divizije (vidi tom IV, knj. 31, ddk. br. 150 i knj. 32, dok. br. 25).

⁸ Taj podatak je bio tačan. Peta NOU divizija, početkom januara 1945, nailazila se u rezervi i na odmoru. Bila je raspoređena tada na položajima na liniji Opatovac — Lovaš — Tovarnik (vidi tom I, knj. 18, dok. br. 1, 2 i 10).

⁹ To jest: 7. crnogorska brigada 3. NOU divizije.

Hrvatska:

Pojačan neprijateljski pritisak (XIV/29. div.)¹⁰ u rejonu s. Trcovo¹¹ sa bezuspešnim napadima na naša uporišta. U rejonu Kreševo i dalje žilav otpor neprijatelja ji. od Fojnice. Tamo se, prema izjavama stanovnika, nalaze 3 neprijateljska tenka i više brdskih topova. Kod poduhvata »Lavine« usledili su delovi XI/4.¹² Lokalni pokreti odvajanja kod Brajkovica, koji su uslovljeni neprijateljskom situacijom, spori su. Neprijatelj, koji je prodro u rejon 9 km sz. od Zenice, povukao se posle višečasovnih borbi prema jugu. 3 jedinice VI/4.¹³ dovučene su iz rejona sz. od Busovače, preko Viteza, u rejon Grahova (9 km z.-sz. od Zenice) u cilju pružanja pomoći XI/4. (Izjave zarobljenika.) Gubici kod neprijatelja: u poduhvatu »Lavine« od 1. 1. 81 mrtav (od toga 1 ruski podoficir, Šiler) i 3 zarobljena. Štab Bosanske divizije¹⁴ u Tesliću premešten u Prnjavor (22 km jz. od Dervente).

(Izjave zarobljenika.) U Kordunu stalni neprijateljski pritisak, osim u rejonu Bihaća. Pred našim protivudarom protivnik je evakuisao visove 8 km sz. od Bihaća. Delovi 11/35. div. zauzeli su Lukiće (4 km ji. od Babinog Potoka).¹⁵ Inače, podaci o neprijatelju su nepromenjeni.

K-da GrA »E« /Ic/AO pov. br. 103/45
Od 3. 1. 45 (Varnštorf,¹⁶ gen. štab[ni] potpukovnik).

¹⁰ To jest: 14. hercegovačka (omladinska) brigada 29. NOU divizije.

¹¹ Tako piše u originalu; pogrešno, treba: Trnovo. Tada je, početkom januara 1945, u Trnovu bio okružen 696. bataljon Feldžandarmrije od jedinica 14. hercegovačke brigade. Opkoljeni bataljon deblokirao je 2. bataljon 724. puka 104. lovačke divizije (vidi tom IV, knj. 32, dok. br. 39).

¹² Reč je o 11. krajiškoj brigadi 4. NOU divizije. Bliže o njenim dejstvima i poduhvatu »Lavine« vidi dok. br. 201 i tom IV, knj. 32, dok. br. 40, 41 i 78.

¹³ To jest: 6. krajiške brigade 4. NOU divizije.

¹⁴ Odnosi se na 53. NOU diviziju. Ona je nosila naziv »Srednjobosanska NOU divizija« sve do 15. decembra 1944, kada je preimenovana u 53. NOU diviziju (vidi tom IV, knj. 31, dok. br. 86).

¹⁵ Bliže o dejstvima 2. brigade 35. NOU divizije vidi tom V, toj. 37, dok. br. 128.

¹⁶ Nachrichtenführer (Nahrihtenfirer — načelnik veze)

BR. 195

**IZVEŠTAJ OBAVEŠTAJNOG ODELJENJA KOMANDE GRUPE
ARMIIJA »E« OD 4. JANUARA 1945. KOMANDANTU JUGOISTOKA
O SITUACIJI NA PODRUČJU GRUPE ARMIIJA »E«
POČETKOM JANUARA 1945. GODINE¹**

POVERLJIVO

T e l e g r a m

Br. 673

**Primljeno: 4. jan
1945. 11.15**

— POVERLJIVO —

Komandant Jugostoka (K-da Gr. A „F") Grupa Ic/AO Br. pov. 75 4. jan. 1945 Pril.						
Ic	03	05	07	D	Ic/L	z.b.V.
AO	AI	AII	AIII	St. P	G.F.P.	

31a

— KR —HMYX/FUE 130 4. 1. 45. 06.25 (DG HZPH/FF³
1173).

**K-tu JUGOISTOKA (K-da GrA »F«), Ic/AO.
Jutarnji izveštaj K-de GrA »E« od 4. 1. 45.**

Situacija u vazduhu:

3. 1, osim 4 dvomotorna aviona u rejonu Konjica o kojima je već javljeno, živa delatnost jurišnih aviona u našem rejonu prodora istočno od Otoka i delatnost lovačkih aviona u rejonu Broda. Severno od Brčkog, ruski dvomotorni izviđački avion prinudno spušten i zapaljen (3 člana posade pobjegla). Na aerodromu na Visu nalazi se 25—30 aviona (izviđanje iz vazduha).

¹ Snimak telegrama (pisanog na teleprinteru) u AVII, NAV-T-311, r. 189, s. 789—90. U gornjem desnom uglu nalazi se jedna nečitka za-beleška.

² Četvrtasti¹ pečat primaoca.

³ Uobičajene telegrafske oznake u radio i teleprintersibom saobraćaju pri predaji depeša (radiograma).

Situacija na moru: Prema izveštaju iz vazduha od 3. 1, luka na Visu i u Splitu slobodne. U luci Komiža primećeno više malih brodova, a u pomorskoj zoni istočno od Visa 1 teretnjak (oko 1000 BRT) sa kursom jugoistočno i zapadno od Visa i 1 razarač sa kursom zapad. Istočni front: Ispred bočnog položaja Višegrad, nikakve značajne neprijateljske delatnosti. U trouglu Drina — Sava stalni pritisak neprijatelja (28, delovi 17. i, verovatno, delovi 45. Titove div.) sa juga i jugozapada na Bijeljini.⁴ Na sremskom frontu morao se neprijatelj (21. Titova div.) povući preko Nijemci dalje prema istoku. U angažovanju nema Bugara. Izviđanjem iz vazduha primećeno je 5 neprijateljskih tenkova u Nijemci (vidi jučerašnji jutarnji izveštaj), koji su se pred našim poduhvatom povukli prema istoku. U rejonu Sotin nalazi se neprijatelj koji se ukopava (delovi 3. bugar. div.).⁵ Na Dravskom sektoru nezatna neprijateljska artiljerijska vatra za ometanje.

Lokacije jedinica:

Preko zaplenjenih dokumenata potvrđeno je da se I konj. brigada⁶ I Titovog korpusa nalazi u angažovanju na sremskom frontu.⁷

K-t I Titovog korpusa je Peko Dapčević, dosadašnji k-t 2. Titovog korpusa⁸ (izjave zarobljenika).

Hrvatska:

Situacija uglavnom nepromenjena.

XVII/38.⁹ Titove divizije iz Matijevića (22 km j. od Tuzle),

⁴ Blíže o tim dejstvima 17, 28. i 45. NOU divizije vidi tom IV, knj. 32, idok. br. 21 i 25.

» Vidi dok. br. 185.

« Vidi dok. br. 193.

⁷ Reč je o 1. proleterskom korpusu NOVJ. Međutim, 1. januara izvršena je reorganizacija u NOV i POJ, pa su tada formirane armije: 1, 2. i 3. Tom prilikom, 1. proleterski korpus preformiran je u 1. armiju. Za komandanta armije postavljen je general-lajtnant Peko Dapčević, a za komesara Mijalko Todorović, dotadašnji komandant, odnosno komesar, 1. proleterskog korpusa. Blíže o formiranju armija NOVJ vidi tom XI, knj. 1, 2, 3. i 4, dok. br. 1.

⁸ Taj podatak je vremenski nepotpuno određen. Peko Dapčević je bio postavljen za komandanta 2. korpusa NOVJ 5. Oktobra 1943 (vidi tom II, Bilten VŠ NOVJ 1941—1945, str. 355). Na toj dužnosti je ostao sve do kraja avgusta 1944, kada je postavljen za komandanta 1. proleterskog korpusa.

⁹ Reč je o 17. majevičkoj brigadi 38. NOU divizije. Ona je 3. januara izvršila pokret prema Varešu, gde se spojila s delovima 4. NOU divizije, koji su 31. decembra 1944. zauzeli Vareš (vidi tom IV, knj. 31, dok. br. 87 i knj. 32, dok. br. 41 i 96).

prema izveštaju Oto¹⁰, stigla u Vareš. Prema Gl. QU,¹¹ banditske snage, verov[atno] delovi Bosanske divizije, u nastupanju protiv četnika Srednjobošan.[skog] korpusa u planini Cečava (12 km sz. od Teslica). Četnici se nalaze u povlačenju prema istoku i jugozapadu.

K-da GrA »E« Ia/Ic/AO
 Pov. br. 145/45 od 4. 1. 45.
 (Varnštorf, gen. štabni potpukovnik)

BR. 193

IZVEŠTAJ KOMANDANTA 34. ARMIJSKOG KORPUSA OD
 4. JANUARA 1945. KOMANDANTU JUGOISTOKA O REZULTATIMA
 PROBOJA SREMSKOG FRONTA KOD OTOKA I O
 DEJSTVIMA U MEĐURECJU DRINE I SAVE¹

KR
 Telegram
 Poverljivo

Primljeno: 4. 1.
 u 19.15
 Predato: 4. 1. u 09.30

Komandant Jugoistoka (K-da Gr. A „F“) 20.00 Grupa Ic/AO Br. pov. 98 4. jan. 1945 Pril.						
Ic	03	06	07	D	Ic/L	z.b.V.
AO	AI	AII	AIII	St.P	G.F.P.	

Na znanje: K-tu Jugoistoka (GrA »F«), Ic/AO
 Ic Dnevni izveštaj od 4. 1. 45.

1.) 7. SS-div.

Rejon 6 ji. Brčko, naše izvid. utvrdiće jake neprijateljske snage. Napad 150 bandita na uporište 4 ji. Brezovo Polje odbijen.

¹⁰ Otto. Redakcija nije mogla da ustanovi o ikome je <ree. Moguće da je to šifrovano ime nekog od nemačkih agenaita, ili neke četničke, odnosno kvislinške komande.

¹¹ Tako piše u originalu. Redakcija nije mogla da ustanovi šta znači skraćenica GL Qu. Međutim, o borbama 53 (Srednjobosanske) NOU divMje protiv četnika u Cečavi, vidi tom IV, iknj. 32, dok. br. 78. Iako je to bilo 22. decembra, redakcija ne raspolaze drugim podacima.

¹ Snimak telegrama (pisanog na teleprinteru) u AVII, NAV-T-311, r. 189, s. 793—5.

² Četvrtasti pečat primaoca.

Borb. gr. 7. SS-div. koncentričnim napadom potpuno razbila 21. Titovu div. u rejonu Komletinci — Nijemci.³

Živa aktivnost nepr. borbenih aviona u rejonu Komletinci — Nijemci. Prema dosadašnjoj konstataciji, 10 naših poginulo i 34 ranj. Sledeći gub, neprijatelja i plen: poginulo: 746 izbr.,⁴ 150 proc.⁵ (band.[ita]), ranj. 66 izb., 150 proc. (band.), zarob. 19 band.⁶

Plen: 3 ptt 3,7 62,⁷ 17 ptt 4,5 (od toga 4 uništ.),⁸ 2 ptt 3,7 (od toga 1 uništ.),⁸ 9 ptp⁹ (od toga 4 uništ.), 19 sred. minob., 74 puš. mit. (od toga 25 uništ.), 6 mitr., 487 pušaka (od toga 37 uništ.), 16 autom.¹¹ (od toga 4 uništ.), 9 kamiona (od toga 2 uništ.), 33 zaprežna vozila sa naoruž., mun. i opremom, preko 1 milion peš. munic.¹²

K-t 1. prol. korpusa: gen. lt. P. Dapčević

Pol. kom. 1. prol. korpusa: pukovnik Mijalko Todorović

K-t 1. konjičke brig.: kap. Srčko Stojanović¹³.

Pol. kom. 1. konjičke brig.: maj. Karlo Suan

K-t 1. prol. brig.: pukovnik Jagoš Žarić

Pol. kom. 1. prol. brig.: maj. Mirko Jovanović

³ Opširnije o tim borbama vidi dofk. br. 191 i 192; tom I, knj. 18, dok. br. 1 i 5.

⁴ izbrojasno

⁵ procenijenio

⁶ Prema izveštaju Štaba 21. NOU divizije od 6. januara 1945, Divizija je imala 182 mrtva, 308 ranjenih i 315 nestalih, ali se smatralo da broj nestalih neće biti veći od 100, pošto su boroi neprekidno pridozivali (tom I, knj. 18, dok. br. 5).

⁷ Tako piše u originalu. Trebalo bi da stoji: 3 *pit* (ikalibra) 7.62. To su, u stvari, topovi sovjetskog porekla, kalibra 76,2 mm, M. 42, inače poznati pod imenom ZIS-3. Namenjeni su bili kako za borbu protiv tenkova tako i za podršku pešadije. Po svojim kvalitetama spadaju među najefikasnija pt oruđa u drugom svetskom ratu. Domet im je bio oko 14 kilometara. Ovim oruđima, primljenim kao pomoć od Orvene armije, bile su prenao-ružane jedinice 1, 2. i 3. armije.

⁸ Reč je o pt topovima kalibra 45 mm, sovjetske izrade. Njima su bili, opremljeni protutenkovski divizioneri u divizijama i pt baterije u pukovima.

⁹ To su pt oruđa kalibra 37 mm.

¹⁰ To jest: protivtenkovskih pušaka.

¹¹ automata

¹² Prema izveštaju Štaba 21. NOU divizije od 6. januara 1945, Divizija je izgubila 15 protivtenkovskih topova (od kojih je 7 uništeno), 18 minobacača, 16 teških mitraljeza li 44 puškomitraljeza, 8 lakih puškoimiitraljeza, 77 ruskih strojnica, 20 pt pušaka i 23 mitrailjeza nemačkog porekla (zvanih »šarac«), 77 zaprežnih vozila i dr (tom I, knj. 18, dok. br. 5).

¹³ Tako piše; pogrešno, treba: Srečko Stojadinović. Bliže o dejstvima 1. konjičke brigade u to vreme vidi tom I, knj. 18, dok. br. 7 i 8.

2.) 117. lov. div.

Ispred čitavog fronta samo neznatna borbena aktivnost. Neprijateljska banda pokušala je u jutarnjim časovima, u jačini jednog voda, ist. od mosta na Bosutu (7. i. Privlaka), da se preko Bosuta povuče prema s. Protivudarom uništena. Neprijatelj kopa rovove i. Burgerov¹⁴ (3 ji. Negoslavci) i ispred glav. borb. lin. između Beraka i Orolika. Gubici neprijatelja: 38 izb. band., 2 zarob.

Plen: 1 pt puška, 1 mitr. 42, 1 engl. mitr., 5 rus. autom., 11 puš.

3.) 11. vazd. polj. div.

Slaba vatra za uznemiravanje u rejonu Osijek — Bistrinci i 4,5 z. D. Miholjac.

Art. vatra za uznemiravanje od jz. na Moslavinu.

Prodor naše izvid.¹⁵ iz Moslavine protiv jakog neprijatelja kod Martinci (4,5 z. Moslavina) nije uspeo. Izvid. kren. prema s. i uspela da, uprkos otporu neprijatelja, zauzme ž. st. Moslavina i da prodre prema z. do Martinci. Neprij. protivnapad iz Martinci odbacio je grupu natrag na ž. st. Moslavina. Drava na pojedinim mestima do uskih kanala zamrznuta, nije prohodna.

4.) Div. z[a] n[aročitu] u[potrebu] »Štefan«:

Naknadni izveštaj: 2. 1.

60 bandita izvršilo napad na Grabarje (6,5 s. Brod)

Gubici nepr.: 3 poginula izb.

5.) 41. tvrd. div. ništa naročito.

6.) Procena neprijatelja.

Front Sava — Drina.

Pošto je neprijatelj svoje jako desetkovane jedinice u trouglu Sava — Drina opet u rejonu jz. Bijeljine i s. od linije Bijeljina — Brcevo Polje¹⁶ — Brčko sredio, treba računati sa pojačanim pritiskom neprijatelja na Bijeljinu od jz. i na rejon Bijeljina — Brcevo Polje — Brčko.¹⁷

Još zaostali delovi Titovih snaga na istočnoj obali, verov. art. 17. Tito-div., prebacili se [na drugu obalu]. Posle razbijanja 21. Tito-div. (5. i 1. div., prema iskazima zaroblj., povukle se u rejon Beograda radi osveženja)¹⁸ mo-

¹⁴ Tako piše u originalu. Odnosi se na Burgerov salaš.

¹⁵ izvidnice

¹⁶ Tako piše u dokumentu; pogrešno, treba: Brezovo Polje.

¹⁷ Na toj prostoriji u to vreme dejsitovavale su 17. i 28. NOU divizija (vidi tom IV, knj. 32, dok. br. 21).

¹⁸ Taj podatak nije bio tačan. Prva proleterska divizija držala je front prema Oroliku, a 5. divizija — na desnom (krilu — prema Sotinu (vidi tom I, knj. 18, dok. br. 2 i 16; *Završne operacije za oslobođenje Jugoslavije 1941—1945*, str. 414—5).

guče je hitno dovođenje bugarskih snaga na nepr. južno krilo sremskog fronta. Između Bosuta i Drave nema promene situacije.

Front na Dravi.

Sa potpunim zamrzavanjem Drave treba očekivati oživljavanje aktivnosti neprijateljskih izviđačkih patrola i udarnih grupa preko Drave prema j. Osnovna zamisao napada do sada još nejasna.

K-da XXXIV AK, Ic
pov. 45/45, potp. (Vortman),¹⁹ por.

BR. 194

IZVEŠTAJ KOMANDE 2. OKLOPNE ARMIJE OD 6. JANUARA 1945. KOMANDANTU JUGOISTOKA O EVAKUACIJI FOLKSDOJCERA I PRIVREDNIH DOBARA, O PRIKUPLJANJU I OTPREMANJU CELOKUPNE ŽETVE I REKVIZICIJAMA U SREMU U POSLEDNJEM KVARTALU 1944. GODINE¹

Kom. za rat. zl.² br. 16906/11
Strogo poverljivo!

**Komanda 2. oklopne armije
IVa/O. Qu/Qu 2 Str. pov. br. 006/45**

A. H. Qu, 6. 1. 1945.
Koncept
7 *primeraka*
7. *primerak*

Sadržaj: Mere za evakuaciju u Sremu

Veza: F. S. K-t Jugoistoka, O. Qu./Qu. 2

Str. pov. br. 2482/44 od 10. 10. 1944.³

K-dantu Jugoistoka (K-di Grupe armija »F«), O. Qu.

¹⁹ Wortmann. Redakcija milje mogla da ustanovi njegovo ime.

¹ Kopija originala (pisanog na mašini) u AVII, Ndf, reg. br. 32—1, k. 5. Ovaj doikumenat se nalazi i kao snimak u AVII, NAV-T-313, r. 212, s. 7475643—60.

² Komisija za ratne zločine. Bliže o formiranju te komisije vidi dok. br. 17, objašnjenje 2.

³ To je naređenje komandanta Jugoistoka od 10. oktobra 1944. K-di 2. OKA za preduzimanje mera u vezi evakuacije i rekvizicije istočno od linije: ušće Drine — Erdevik — Ilok — Bačka Palanka — Kula (AVII, NAV-T-311, r. 190, s. 390).

I. Organizacija komandovanja i zadatak

Neposredno posle premeštaja komandnog mesta armije sa srpske na hrvatsku teritoriju, K-da 2. OkA, s obzirom na razvoj taktičke situacije, preduzela je prve pripremne mere za evakuaciju severoistočnog dela armijskog područja. Početkom oktobra, s obzirom na događaje kod Beograda i u Banatu i na najavljeno preuzimanje komande na odseku Dunav — Tisa, kao i na predstojeću evakuaciju folksdojčera iz ist. Srema, utvrđene su detaljno sa svim učesnicima sve potrebne mere u duhu postojećeg plana. Za izvršenje ovih mera nač. pozadine K-de 2. OkA odredio je potpukovnika Kizova⁴, načelnika intendantskog odeljenja armije, koji mu je bio potčinjen i za koga je formiran posebni štab za evakuaciju. Kada je 2. OkA, shodno gore navedenoj zapovesti k-ta Jugostoka, dobila zadatak da na hrvatsko-mađar. teritoriji istočno od linije: ušće Drine — Erdevik — Ilok — Palanka⁵ — Kula pokupi i skloni stoku i žetvu kako bi se time obezbedilo, u prvom redu, snabdevanje trupa, tada su odmah u tome cilju izdate potrebne pripremne zapovesti. Za navedeno područje određen je potpukovnik Kizov, s tim da je za njegovo komandno mesto, kome je između ostalog bio pridat jedan intendant i jedan poljoprivredni stručnjak, određena Ruma.

Njemu su bili potčinjeni:

786, a u početku i 766. intendantska četa,

Pomoć, štab za evakuaciju »Istok« pri Štabu komandanta Srema, sa 7 ispostava,

9 poljopriv. referenata, čiji je broj, na traženje Armije, povećan na 27.

Teritorijalna nadležstva bila su dužna da izvršavaju sve direktive Štaba za evakuaciju po svim pitanjima prikupljanja i sklanjanja dobara. Istovremeno je, proširenjem pomenutog naređenja na preostali deo područja k-ta Srema, zadužen istim zadacima Štab za evakuaciju pri toj komandi.

Pojedini štabovi imali su sledeće zadatke:

a) Da potpomažu evakuaciju folksdojčera kao i onih lica koja nisu folksdojčeri ali su se dobrovoljno priključili evakuaciji;

b) da prikupljaju i sklanjaju konje, stoku, živinu i poljoprivredne mašine evakuisanog življa;

c) da oduzimaju i ostale konje i stoku uz izdavanje potvrda za rekvirirana dobra;

d) da prikupljaju i sklone celokupnu žetvu;

⁴ Helmut (Helmuth Kiesow)

⁵ Odnosi se na Bačku Palanku.

e) da sklanjaju, odnosno evakuišu, sva vojna i ostala evakuaciona dobra.

Od prikupljenih dobara trebalo je, po mogućstvu, konje predati trupama. Tako je isto trebalo prvenstveno postupiti sa zalihamama stoke i žitarica, a sva ostala dobra trebalo je evakuisati u zapadnu Hrvatsku ili na teritoriju Rajha. Sve seme suncokreta, kao i poljoprivredne mašine folksdojčera trebalo je bez izuzetka prebaciti u Rajh, a vojnu i ostalu evakuacionu imovinu trebalo je transportovati shodno odgovarajućim specijalnim direktivama.

U daljem toku odstupanja, komandno mesto Kizova premešteno je 20. 10. 44. u Šid i 29. 10. 44. u Vinkovce, gde je ostalo sve do završetka njegove akcije 7. 12. 44. 27. 10. 44. Stab Kizova dobio je zadatak da primi poslove Štaba za evakuaciju koji se nalazio pri k-tu Srema, pošto je, usled povlačenja fronta, nastupila potreba da se svi evakuacioni poslovi koncentrišu pod jedno rukovodstvo, te je na taj način Pomoć.⁰ štab za evakuaciju »Zapad« pri k-tu Srema, sa svim svojim potčinjenim ispostavama, stavljen pod komandu Kizova. 4. 11. 44. Štab Kizova stavljen je pod komandu LXVIII AK, kome je stavljeno u zadatak da rukovodi celom akcijom evakuacije na području toga korpusa. Posle premeštanja Komande LXVIII AK, rukovođenje evakuacijom prešlo je na Grupu »Kibler«.⁷

II. Evakuacijom folksdojčera rukovodio je opunomoćenik rajhsfirera SS za Hrvatsku, sa kojim je još 23. 9. 1944. uspostavila vezu K-da 2. OkA. Sremska teritorija bila je podeljena na tri evakuacione zone, od kojih se prva poklapala sa onom koja je pomenuta u gore navedenoj zapovesti k-ta Jugoistoka, dok su se ostale dve protezale između Save i Drave i bile jedna od druge odvojene linijom Vukovar — Vinkovci — Vrpolje. Ukupan broj folksdojčera u sve tri zone, koje su prema zapadu bile ograničene linijom Vrpolje — Đakovo — Našice — Donji Miholjac, iznosio je, po proceni, okruglo i 150.000 lica. Za evakuaciju prve zone izdata je zapovest 4. 10. 1944.,⁸ za evakuaciju druge, južno od linije Vukovar — Vinkovci — Vrpolje, 13. 10.⁹ a za evakuaciju treće zone 22.

⁰ pomoćni

⁷ Kibler

⁸ Redakcija ne raspolaže tim dokumentom. U AVII nalazi se naređenje K-de 2. OkA od 7. oktobra 1944. (NAV-T-313, r. 200, s. 7461466) koje se odnosi na evakuaciju folksdojčera istočno od linije Sremska Mitrovica — Banoštor. Moguće je da je datum u dokumentu pogrešno napisan.

⁹ Vidi AVII, NAV-T-313, r. 200, s. 7461478.

10. 1944.¹⁰ Evakuacija je uglavnom bila okončana do 7. 11. 44; do toga roka bilo je evakuisano ukupno oko 90.000 lica. Ostatak folksdojčera sačinjavala su lica koja su se nalazila na službi u Vermahtu, policiji, SS-jedinicama i teritorijal. straži ili su bila upisana u spiskove folksdojčera, ali nisu bila ubedeni Nemci i nisu pokazala želju da se u časovima opasnosti izjasne kao folksdojčeri. Evakuacija folksdojčera bila je stalno pod kontrolom Armije i štabova za evakuaciju i potpomagana je svim silama, dodeljivanjem transportnog prostora, životnih namirnica i sanitetskog materijala. Po završetku njihove evakuacije, opunomoćenik rajhsfirera SS dobio je nov zadatak, da izvrši evakuaciju područja oko Osijeka, koje je bilo samostalno evakuaciono područje, pošto su se pojedini njegovi organi, kao sreska žandarmerija u Rumi, svojom energičnom saradnjom na poslovima evakuacije već pre toga bili istakli.

III. Sklanjanje i evakuacija imovine folksdojčera.

U početku rada Štaba za evakuaciju, taktička situacija nalazila se već u takvom stadiju da se planska evakuacija istočnog Srema mogla izvršiti samo prema datim uslovima, evakuacija folksdojčera bila je u punom jeku, sa područja pored Dunava, folksdojčeri su, pod utiskom glasina i događaja u Banatu, u većini slučajeva pobjegli u paničnom strahu, tako da u Hrvatskoj nije bilo moguće izvršiti po planu evakuaciju tamošnje narodnosne grupe. Također je bio pobjegao i veliki deo rukovodilaca nem. narodnosne grupe, a povukle su se i teritorijal. straže, tako da je bogata i dragocena imovina folksdojčera na ovome području (po njihovim podacima okruglo 28.000 svinja, 5000 goveda, 15880 tona pšenice, 4.740 tona suncokreta) ostala bez nadzora i čuvanja. Tako je u mestima duž puta Zemun — Petrovaradin lutala mnogobrojna stoka bez gospodara, koja je bila prepuštena pljački isto kao i velike količine žitarica, koje su se nalazile, još neutovarene u džakove, po pojedinim imanjima. Pošto se sav transportni prostor na železnici morao upotrebiti za evakuaciju u Rajh samih folksdojčera, to je Štab za evakuaciju mogao da radi uglavnom na prikupljanju ostavljene krupne stoke.

Već je u toku prvih 6 dana na evakuacionom području pokupljeno i evakuisano: 4389 goveda, 4.474 svinje, 581 ovca i 181 koza. Nasuprot ovome, uspelo je da se pokupe i evakušu samo neznatne količine žita i suncokreta. Rad na planskoj evakuaciji dobara mogao je otpočeti tek po prebacivanju

¹⁰ Detaljnije o zapovesti od 22. oktobra 1944. vidi AVII, NAV-T-313, r. 200, s. 7461720—3.

Štaba za evakuaciju u Šid, odnosno u Vinkovce. Pa i tada se još nailazilo na znatne teškoće. Usled evakuacije folksdojčera pre sklanjanja njihove imovine, i usled smeštaja u kasarne teritor. straže, nije bilo više one pomoćne radne snage, koja je bila potrebna pri evakuaciji, kao ni lica koja bi mogla dati podatke o imovini folksdojčera. Pokušaji da se pomoću lica teritor. straže koja su se nalazila na odsustvu prikupljaju podaci o imovini folksdojčera, koja je u međuvremenu u mnogome već bila opljačkana, u cilju da se ista pronade i evakuše, dali su samo neznatne rezultate. Pozvani folksdojčeri radili su protiv svoje volje i koristili bi prvu priliku da se priključe svojim porodicama. Neshvatanje ozbiljnosti situacije i sebični zahtevi prilikom određivanja visine odštete koju su očekivali za svoju imovinu, ometali su izvršenje mera o evakuaciji. Već 8. 10. podneti zahtevi Armije da se na radištimu zadrže najvažnije folksdojčerske zanatlije i stručnjaci, naročito pekari, mlinari, kasapi, mlekari i stočari, nije usvojen. Folksdojčerska zadruga »Agrarija« predala je svoje zalihe hrvatskoj državnoj zadruzi »Depos«. Ona je time, doduše, izravnala svoje obaveze prema njima, ali je ujedno i oštetila Rajh za te količine žita, jer su Hrvati dopuštali da se iznosi iz zemlje samo folksdojčerska imovina. Transportovanje dobara vršeno je uglavnom železnicom, a samo delimično kamionima. Skoro celokupna krupna stoka oterana je u stadima, pa je preko prihvatnih stočnih stanica predana ili intendantskim službama Armije van evakuacione zone, ili upućena privrednim ustanovama u Rajhu.

Preko 800 tona žetvenih prinosa, većinom suncokreta, evakuisano je dunavskim šlepovima.

IV. Odnos sa hrvatskim nadležstvima

Uredbom poglavnika od 14. 10. 44. proglašeno je opсадno stanje na teritoriji istočne Hrvatske;¹¹ na toj teritoriji zavedena je vojna uprava i za šefa te uprave postavljen je hrvatski general Gustović.¹² Izvršnu vlast na ovoj teritoriji vršio je u prvo vreme komandant 68. armijskog korpusa, a docnije general Kibler. Pre nego što je general Gustović stigao u Vinkovce, sedište štaba, morala su biti raščišćena mnoga pitanja sa raznim hrvatskim ustanovama. Pomoću svesrdnog i uspešnog posredovanja Nemačkog poslanstva, koje je u evakuacionu zonu uputilo načelnika Trgovinsko-političkog odeljenja,

¹¹ Redakcija ne raspolaže tom uredbom.

¹² Artur. Po presudi Vojnog veća Vrhovnog suda Demokratske Federativne Jugoslavije od 22. septembra 1945, osuđen je, kao ratni zločinac, sa još 16 generala, pukovnika li ustaških funkcionera, na smrt streljarujem (*Politika*, beogradsko izdanje, od 23. septembra 1945).

savetnika poslanstva dr Kina,¹³ sa zadatkom da se posavetuje po pitanjima koja čekaju rešenje i da potpomogne da se sprovedu hitne mere, a u istom cilju uputilo je inženjera Klause¹⁴ u K-du 2. OkA, odnosno u Štab za evakuaciju, uspelo je da se uvek postigne potreban sporazum sa hrvatskim vlastima. U vezi tih poslova zaslužuje naročito priznanje hrvatski pukovnik Voska¹⁵ u Sidu, koji je davanjem radne snage i obaveštenja o imovini folksdojčera vrlo mnogo doprineo da se ista pronade i evakuiše. Također je i general Gustović pokazao puno razumevanje za važnost pitanja o prikupljanju evakuacionih dobara i starao se da se zadovolje nemački zahtevi. Svi sporovi i sve razlike u mišljenjima rešavani su sa njim lično odmah na licu mesta, tako da su izbegnuta ozbiljna međusobna trvenja.

I pored toga, nemačko-hrvatska saradnja bila je ometana time što je general Gustović tolerisao često pasivno, a delimično čak i protivničko držanje svojih potčinjenih organa u tako zategnutoj vojnoj i političkoj situaciji. Sem toga, dešavale su se česte intervencije hrvatskih centralnih ustanova u Zagrebu protivu mera koje je general Gustović naredio, pa ipak on nije ništa učinio protiv toga, iako je bio ovlašćen. Dalje, bilo je poznatih trzavica i u samoj hrvatskoj državnoj organizaciji. Zbog toga su ostale bezuspešne sve odluke, koje su doneli predstavnici nemačkog poslanstva i 2. OkA na zajedničkom sastanku 6. 11, da se evakuišu i hrvatske zalihe stoke i žita. Umesto toga je izdat nalog hrvatskim vlastima da one same izvrše evakuaciju tih svojih dobara, ali i tada nije bilo vidnog uspeha. Mada je bilo dovoljno vagona za evakuaciju (takozvanih »Kroacija«-vozova), ipak hrvatske vlasti u Vukovaru, Vinkovcima i Osijeku nisu bile u stanju da obezbede potrebnu radnu snagu za vršenje evakuacije i utovar u vozove. Ponude ovog Štaba za evakuaciju, da sa svoje strane potpomogne i ubrza evakuaciju, odbačene su sa obrazloženjem da su hrvatske organizacije u stanju da same sve evakuišu. Hrvatsko stanovništvo, sa malim izuzecima, nije napuštalo ugrožene oblasti. Usled intervencije generala Gustovića, iako je u početku bio dao za to svoj pristanak, nije došlo ni do izvršenja zapovesti komande LXVIII arm. korpusa od 10. XI 44,¹⁶ da se bar iza glavne borbene linije evakuiše jedna zona od 5 km širine. Tako je Štabu za evakuaciju preostalo samo to da prikuplja i evakuiše samo imovinu folksdojčera, pri čemu se često znatne zalihe nisu mogle

¹³ Kühn. Redakcija nije mogla da ustanovi njegovo ime.

¹⁴ Redakcija nije mogla da ustanovi njegovo ime.

¹⁵ Verovatno: Dragutin.

¹⁶ Redakcija ne raspolaže tim dokumentom.

evakuisati zbog toga što su hrvatske vlasti osporavale da su ta dobra faktički pripadala folksdojčerima. Naročito je imalo štetne posledice to što hrvatske vlasti, i pored svih traženja našeg štaba za evakuaciju, nisu ništa preduzele da se evakuše preko 1000 vagona natovarenih konopljom u Vukovaru. Usled ovog neplanskog rada hrvatskih nadležnata, došlo je na kraju dotle da je 9. 12. 44. više vagona novih poljoprivrednih mašina dovezeno na područje Vinkovaca, iako se naš Štab za evakuaciju sa velikom mukom trudio da sve poljopriv. mašine i alat evakuše sa tog područja.

V. Rezultati

1) I pored svih teškoća, količina evakuisanih dobara bila je znatna. Štab za evakuaciju potpukovnika Kizova i Štab za evakuaciju pri k-tu Srema su iz evakuacione zone evakuisali:

- a) *Stoke:* 11.569 goveda
12.936 svinja
5.740 ovaca
384 koze
6 vagona živine

b) *Konja i zaprega:*

U prvim danima novembra Komanda LXVIII arm. korpusa prikupila je na svom području 1000 zaprega u cilju bolje pokretljivosti trupa. Sem toga, Štab Kizova evakuisao je još 75 konja, većinom priplodnih pastuva.

- c) *Žita:* 2889 tona pšenice
568 tona raži, ječma i zobi
138 „ kukuruza
2339 „ suncokreta
181 „ lanenog semena
140 „ semenja
247 „ raznih poljoprivrednih proizvoda (konoplje, kudelje, hmelja, slada, soje, pasulja itd.)

d) *Hrane:*

125,4 tona (suvog voća, šećera, margarina, marmelade, testenina itd.)

e) *Oružje, municija i oprema:*

28 vagona skupocene avionske municije
3 vagona oružja i opreme.

f) *Odeća i koža:*

56 tona odeće
4 tone kože i pogonskih kaiša
1 vagon krzna i kožica
1 vagon krpa.

g) *Motorna vozila i bicikli:*

12 vagona neispravnih motor, vozila
1 vagon bicikla.

h) *Zalihe »Bata«¹⁷ fabrike:*

oko 2000 auto-guma
35 tona buna-gume
90 „ stare gume
50 „ čadi
75 „ hemikalija.

i) *Strugara u Mitrovici:*

svi električni motori
16 skupocenih mašina.

k) *Ostalo:*

60,27 tona sapuna i sapunskog praška
75 — „ kućnog nameštaja
3 — „ proizvoda od drveta
60,8 „ drvenih šper-ploča
30 — „ hartije i džakova od hartije
45 „ kudeljnih džakova
27 „ ambalaže
104 vagona mašina, motora i agregata
47 tona bakra i plavog kamena
27 „ antimona
84 tone veštačkog đubriva i kalijuma
5 „ špiritusa
45 „ ulja i masti
7 „ boja
4 „ arhive i štamparije folksdojčera.

¹⁷ To je veliki gumarško-obučarski **akcionarski** kombinat (**sada**: Borovo), čiji su vlasnici bili braća Bata, čehoslovački državljani. Jan Bata, jedan od vlasnika, emigrirao je u Braziliju, i njega su češke vlasti, u odsutnosti, osudile 3. maja 1947. na 15 godina zatvora. Generalnog direktora, dr Tomislava Bulata, i tehničkog direktora, ing. Radoslava Lorkovića, jugoslovenski sud osudio je na smrt zbog saradnje s okupatorom, a fabrika u Borovu i sve njene filijale širom zemlje su konfiskovane (vidi *Politiku*, beogradsko izdanje, od 13. aprila, 4. maja i 29. novembra 1945).

2) Sem toga, ispostava generala za transportnu službu u Vinkovcima, u vremenu od 6. 11. do 7. 12. 44, ukupno je evakuisala 1.428 vagona vojne imovine, ili takvih dobara koja su morala biti evakuisana. Sa ovim transportnim sredstvima bilo je prvenstveno evakuisano 9.921 tona onih vojnih dobara koje je 20. 10 prijavio Štab za evakuaciju pri k-tu Srema i to ukoliko ista nisu bila data trupama za pokrivanje njihovih potreba, ili, ukoliko ista nije evakuisao Štab za evakuaciju potpukovnika Kizova, odnosno ukoliko ih same trupe pri svome premeštanju nisu sa sobom ponele.

3) Dalje, sa područja ove evakuacione zone snabdevale su se i trupe, i to za sve vreme dejstvovanja ovog štaba. Usled nedostatka tačnih podataka, kao i zbog stalnog pokreta trupa, nije moguće da se navedu ni približne cifre o tome. Štab Kizova izdao je neposredno za snabdevanje trupa u evakuacionoj zoni:

mного živine (za bolnice)
 25 vagona goveda
 30 vagona svinja
 920 tona pšenice
 241,6 tona ostalog žita
 15,2 tona hrane
 3 vagona sapunskog praška
 1 vagon dasaka

9.000.000 cigareta.

Mlin u Rumi, koga je ovaj štab osposobio za rad, snabdevao je trupe brašnom.

4) Sa mađarske teritorije, istočno od linije Palanka — Kula, znatne količine zaliha nisu mogle biti evakuisane. Dobra koja su tamo prikupljena predana su skoro isključivo trupama za njihovo redovno snabdevanje.

Za Komandu Oklopne armije
 načelnik pozadine

...¹⁸

Dostavljeno^v
 radi znanja:

Nem. poslanstvu	2	prim.
Načelniku	3	„
A Wi Fii ^{1u}	4	„
IVa	5	„
O. Qu/KTB	6	„
Qu 2 (kon.)	7	„

¹⁸ Nečitak paraf. Načelnik pozadine bio je tada Hans Ginter Lasman (Hans Günter Lassmann).

¹⁹ Armeewirtschaftsführer (armeiviirtschaftsleiter — načelnik ekonomskog — intendantskog — odeljenja armlije).

BR. 195

IZVEŠTAJ KOMANDANTA JUGOISTOKA OD 9. JANUARA
1945. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O GUBICIMA U
SEPTEMBRU 1944. GODINE¹

STROGO POVERLJIVO

Komandant Jugoistoka
(K-da GrA »F«)
Iib, str. pov. br. 276/44.
5. put.

H. Ou., 9. 1. 1945.
- 4 primerka
3. primerak

Predmet: Gubici u septembru 1944.
1 prilog.

- 16a/X

OKW/WFSt/OP. (H)Jugoistok

U prilogu se dostavlja kratak pregled gubitaka u septembru 44, uključujući naknadne izveštaje i ispravke, koji su stigli u međuvremenu. Usled neprijateljskog delovanja, kod 117. lovačke divizije izgubljeni su svi originalni podaci. Ponovo sastavljeni izveštaji dostaviće se nakon njihovog prijema.

Za komandanta Jugoistoka
(K-da GrA »F«)
Načelnik štaba
I A
Grampe-

Dostavljeno:

1. prim. = OKW/WFSt/ Op. (H) Jugoistok
2. prim. = U. R. načelnik
Ia/Id (da zadrži)
3. prim. = KTB
4. prim. = Iib (koncept)

¹ Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-311, r. 194, s. 89—91.

² Pukovnik Grampe bio je 1. adutant u K-di Jugoistoka. Verovatno je to njegov potpis. Međutim, redakcija nije uto sigurna.

Prilog [izveštaju] *k-ta Jugoistoka, IIb, Str. pov. br. 276/44*
 Gubici u jedinicama koje su pod komandom *k-ta Jugoi-*
stoka

— S e p t e m b a r 1944. —

	Mrtvi ranj. nest.			mrtvi ranj. nest.		
	Oficiri			Podoficiri i vojnici		
I <i>Grupa armija »F«</i>						
sa neposredno potčinjenim:						
a) Pripadnici nem. vojske:	6	5	1	72	85	49
II <i>Grupa armija »E«</i> :						
a) Pripadnici nem. vojske:					4	
11. vazd. poljska divizija	—	—	—	103	263	87
22. peš. divizija	1	—	—	81	184	23
41. tvrđ. divizija	—	—	—	22	37	59
104. lov. divizija (avg. 44.)	1	4	2	27	62	44
(septembar)	—	—	—	73	156	92
117. lov. divizija	<hr/>					
133. tvrđ. divizija	—	—	—	—	i	32
Jurišna divizija »Rodos«	—	1	—	32	10	164
181. peš. divizija	—	—	—	57	62	18
297. peš. divizija	—	—	—	93	135	46
Ostale trup. jed. itd. (avg. 44.)				5	11	1
(septembar)	8	9	15	384	836	815
Gubici u oficirima (izveštaj o oficirima od divizija)	17	11	1	—		
b) <i>SS-i policijske jedinice:</i>						
c) Vojnici iz drugih zemalja:						
104. lov. div. (avg. 44.)					4	6

	Mrtvi ranj. nest.			mrtvi ranj. nest.		
	Oficiri			Podoficiri i vojnici		
(septembar)	-	-	-	8	3	14
11. vazd. poljska divizija	-	-	-	3	-	118
133. tvrđ. divizija	-	-	-	-	1	32
Jurišna divizija »Rodos«	-	-	-	5	7	1
297. pešad. divizija	-	-	-	3	8	115
Ostale trup. jed. itd.	-	-	-	35	71	840

Ukupno:

a) Pripadnici nem. vojske:	27	25	18	892	1769	1364
b) SS i policijske jed.						
c) vojnici iz drugih zemalja:	-	-	-	62	94	1126

III 2. *oklopna armija:*

a) <i>Pripadnici nem. vojske:</i>						
118. lov. divizija	2	10	12	71	152	587
264. peš. divizija	3	2	2	56	75	30
369 (hrvat.) pd	-	1	1	9	19	2
373 (hrvat.) pd	2	2	-	26	45	51
392 (hrvat.) pd	-	3	-	11	27	3
606. puk za osiguranje	-	-	1	15	16	20
Nem. štab za osig. žel. Hrvatske ³	4	5	1	52	55	115
Rez. lov. puk	2	2	1	26	76	-
Ostale trupne jedin. itd.	3	-	-	17	40	6
b) <i>SS i policijske jedinice:</i>						
1. kozačka divizija	3	12	-	10	45	6

³ Nemaoki štab za osiguranje željeznica Hrvatske (Deutsche Eisenbahnsicherungsstab Kroatien).

Mrtvi ranj. nest. mrtvi ranj. nest.

	Oficiri			Podoficiri i vojnici		
7. SS-dobr. brd. div. »Princ Eugen«	-	1	1	51	165	1
V SS-brd. AK (ost. del.)	1	-	-	3	7	1
c) <i>Vojnici iz stranih zemalja</i>						
369 (hrvat.) pd	1	-	-	17	46	10
373 (hrvat.) pd	-	-	1	25	96	55
392 (hrvat.) pd 1. kozačka divizija	-	-	-	19	54	10
	-	-	-	70	251	23
Ukupno:						
a) Pripadnici nem. vojske	16	25	16	283	505	814
b) SS i policijske jedinice	4	13	1	64	217	7
c) Vojnici iz stranih zemalja	1	-	1	131	447	98
<i>Armijska grupa »Srbija«:</i>						
a) Pripadnici nem. vojske Nem. gen. u Albaniji (avg.)	-	-	-	-	1	-
Oklop. gren. div. »Brandenburg«	-	-	-	41	161	21
92. gren. brig. (motor.)	-	-	-	45	215	35
	-	-	-	86	377	56
Ukupno u jedinicama pod komandom k-ta Jugoistoka						
a) Pripadnici nem. vojske	49	55	35	1333	2736	2283
b) SS i policijske jedinice	4	13	1	64	217	7
c) Vojnici iz stranih zemalja	11	-	1	193	541	1224

BR. 211

IZVEŠTAJ KOMANDANTA JUGOISTOKA OD 9. JANUARA
1945. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O GUBICIMA U
OKTOBRU 1944. GODINE¹

STROGO POVERLJIVO

Komandant Jugoistoka
(K-da GrA »F«)
IIb, str. pov. br. 301/44
5. put

H. Qu. 9. 1. 1945.
4 primerka
3. primerak
138a/XII

Predmet: Gubici za mesec oktobar 1944.

—1— prilog

OKW /WFSt/Op. (H) Jugoistok

Kao prilog dostavlja se pregled gubitaka za mesec oktobar 1944, uključujući i naknadne izveštaje koji su u međuvremenu prispeli, kao i ispravke.² Za 117. lovačku diviziju svi podaci su izgubljeni usled dejstva neprijatelja. Novosastavljeni izveštaj dostaviće se po prijemu.

Za komandanta Jugoistoka
(K-da GrA »F«)
Načelnik štaba
I. A.
Grampe³

Dostavljeno:

1. prim. OKW/WFSt'Op. (H) Jugoistok.
2. prim. U. R. Načelnik
la/Id (da zadrži)
3. prim. KTB
4. prim. IIb (koncept)

¹ Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-311, r. 195, s. 264—6.

² Prethodni izveštaj o gubicima za mesec oktobar dostavljen je 16. decembra 1944, ali u njemu nisu bili obuhvaćeni gubici za I. brdsku, 41. tvrđavsku, 104. i 117. lovačku diviziju (AVII, NAV-T-311, r. 195, s. 235—6).

³ Vidi dok. br. 195, objašnjenje 2.

Gubici na području k-ta Jugoistoka

— oktobar 1944 —

	mrt.	ranj.	nest.	<u>mrt.</u>	<u>ranj.</u>	nest.
	oficira			podof. i vojnika		
I. Grupa armija »F«:						
sa neposredno potčinjenim:						
a) Pripadnici nem. vojske:	4	7	1	70	138	74
c) Vojnici iz stranih zemalja:	-	-	-	4	20	1
II. Grupa armija »E«:						
a) Pripadnici nem. vojske:						
181. peš. divizija				46	161	137
297. peš. divizija	--	-	-	41	108	64
41. tvrđ. divizija				110	268	157
11. vazd. polj. divizija				73	215	56
22. peš. divizija	-	-	-	244	678	237
104. lovačka divizija	-	-	-	67	288	56
133. tvrđ. divizija	-	-	-	7	4	35
369 (hrv.) pd.	7	10	10	16	45	57
117. lovačka divizija						
1. brdska divizija (od 20. 9 — 31. 10. 44)	22	48	38	450	1637	2919
Drugi delovi jedinica itd.	—T.	-	-	176	425	216
b) SS- i polic. jedinice:						
7. SS-dobr. brd. div. »Princ Eugen«	1	4	-	48	157	12
c) Vojnici iz stranih zemalja:						
181. peš. divizije				7	4	131
297. peš. divizije				5	12	27

	mrt. ranj. nest. oficira			mrt. ranj. nest. podof. i vojnika		
11. vazd. polj. divizije	—	—	—	2	3	32
133. tvrđ. divizije	—	—	—	1	1	13
369 (hrv.) pd	—	—	—	32	55	186
Drugi delovi jedinica	—	—	—	16	14	148

Ukupno:

a) Pripadnici nem. vojske	29	58	48	1230	3829	3934
b) SS- i polic. jedin.	1	4	—	48	157	12
c) Vojnici iz stranih zemalja			—	63	89	537

Uz to gubici jedinica
KOV-a na dan 9. 10.
44. kod Sarande (obja-
šnjenje o mrtvima,
ranjenima i nestalima
nije moguće) = 440 vojnika

III. 2. oklopna armija:

a) <i>Pripadnici nem. vojske:</i>						
264. peš. divizija	1	3	3	67	297	111
373 (hrv.) pd	2	—	—	17	44	11
392 (hrv.) pd	1	2	—	7	22	—
118. lovačka divizija	2	19	5	103	513	312
Drugi delovi jedinica itd.	—	5	1	43	174	36
b) <i>SS- i polic. jedinice:</i>						
1. kozačka divizija	2	4	—	5	14	1
13. SS-div. »Handžar«	1	1	—	37	138	1
c) <i>Vojnici iz stranih zemalja</i>						
373 (hrv.) pd	—	—	—	18	43	6
392 (hrv.) pd	—	—	—	16	25	7
1. koz. divizija	1	—	—	16	98	17

	mrt. ranj. nest.			mrt. ranj. nest.		
	oficira			podof. i vojnika		
<i>Ukupno:</i>						
a) Pripadnici nem. vojske	6	29	9	237	1050	470
b) SS- i polic. jedinice	3	5	—	42	152	2
c) Vojnici iz stranih zemalja	1	—	—	50	166	30
<hr/>						
IV. Nemački opunomoćeni general u Hrvatskoj						
a) Pripadnici nem. vojske	—	—	1	1	—	23
<hr/>						
<i>Područje komandanta Jugoistoka, ukupno:</i>						
a) Pripadnici nem. vojske	39	94	59	1538	5017	4501
b) SS- i policijske jedinice	4	9	—	90	309	14
c) Vojnici iz stranih zemalja	1	—	—	117	275	568
Uz to gubici kod Sarande = 440 vojnika						

BR. 197

IZVEŠTAJ KOMANDANTA JUGOISTOKA OD 9. JANUARA 1945. VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA O GUBICIMA U NOVEMBRU 1944. GODINE¹

STROGO POVERLJIVO

Komandant Jugoistoka
(K-da GrA »F«)
Ilb, Str. pov. br. 320/44
3. put

H. Qu, 9. 1. 1945.
4. *primerka*
3. *primerak*
138b/XII

¹ Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-311, r. 195, s. 267—9.

Predmet: Gubici u mesecu novembru 1944.

Veza: 1) K-t Jugoistoka (K-da GrA »F«), I Ib, str. pov. br. 320/44 od 16. 12. 44.²

2) K-t Jugoistoka (K-da GrA »F«), I Ib, str. pov. br. 320/44, 2. put, od 24. 12. 44.³

— 1 — prilog

*VRHOVNOJ KOMANDI VERMAHTA/ OPERATIVNOM
ŠTABU VERMAHTA/ OP. (H)JUGOISTOK*

U dopuni uz gore navedene dopise dostavlja se pregled gubitaka za mesec novembar 1944, uključujući dopunske izveštaje koji su u međuvremenu prispeli. Za 117. lovačku diviziju izgubljeni su svi podaci usled dejstva neprijatelja. Dopunski izveštaj će se dostaviti posle prijema novosastavljenih izveštaja.

Za komandanta Jugoistoka
(K-da Grupe armija »F«)
Načelnik generalštaba
I. A.
Grampe⁴

Dostavljeno:

OKW /WFSt/ Op. (H) Jugoistok	1. prim.
U, R. Načelnik Ia/Id (zadržati)	2. prim.
KTB dnevnik	3. prim.
I Ib (koncept)	4. prim.

*Prilog uz dopis k-ta Jugoistoka, I Ib, str. pov. br.
320/44, 3 . put*

Gubici na području komandovanja komandanta Jugoistoka
— Novembar 1944 —

mrt.	ranj.	nest.	mrt.	ranj.	nest.
	oficira		podof.	i vojnika	

I. *Grupa armija »F«*

sa neposredno
potčinjenim:

a) *Pripadnici nemačke
vojske*

2	5	1	23	36	... 52
---	---	---	----	----	--------

² i ³ Tio su, verovatno, lizveštaji o gubicima. Redakcija ne raspolaze tim dokumentima. U AVII, NAV-T-311, r. 195, s. 263 se nalazi tfeveštaj komandanta Jugoistoka od 18. decembra 1944. o gubicima za oktobar — novembar (zbirni izveštaj). Ovaj izvestaj je zaveden pod brojem str. pov. br. 321.

⁴ Vidi dok. br. 195, objašnjenje 2.

	<u>mrt, ranj. nest.</u>			<u>mrt. ranj. nest.</u>		
	oficira			podof. i vojnika		
c) <i>Vojnici iz stranih zemalja</i>	—	—	—	3	, 1	17

II. Grupa armija »E«:

a) *Pripadnici nem[ačke] vojske*

1. brdska divizija	-	1	-	8	22	3
11. vazduh. polj. divizija	4	9	...	71	149	90
22. peš. divizija	14	19	1	270	651	225
41. tvrđ. divizija	-	-	-	188	502	225
117. lovačka divizija	1	1	-	-	-	-
118. lovačka divizija	8	8	3	70	262	66
104. lovačka divizija	9	29	-	131	500	24
181. peš. divizija	13	15	10	217	401	222
133. tvrđ. div.	1	-	1	15	-	4
264. pd.	8	17	14	65	242	399
297. pd.	7	21	4	72	203	70
369 (hrv.) pd.	1	2	-	30	89	9
373 (hrv.) pd.	1	14	3	119	239	323
392 (hrv.) pd.	2	3	1	14	15	3
Drugi delovi jedinica itd.	27	24	14	379	1146	886

SS-i polic. jedinice:

7. SS-dobrovolj. brd. div. »Princ Eugen«	2	3	-	104	368	9
Drugi delovi jedinica itd.	-	-	-	17	46	3

Vojnici iz stranih zemalja:

11. vazduh. polj. div.	-	-	-	3-	2	26
22. pd.	-	-	-	1	1	-
41. tvrđ. div.	-	-	-	4	13	4
104. lov. div.	-	-	-	7	13	7
181. pd	-	-	-	14	18	313
133. tvrđ. div.	-	-	-	4	-	6
297. pd.	-	-	-	3	16	257
369 (hrv.) pd.	-	-	-	8	13	6
373 (hrv.) pd.	-	1	-	202	375	801

	<u>mrt. ranj. nest.</u>			<u>mrt. ranj. nest.</u>		
	oficira			podof. i vojnika		
392 (hrv.) pd.	—	—	—	49	54	26
Drugi delovi jedinica itd.	—	—	—	196	430	612
<i>Ukupno:</i>						
a) Pripadnici nem[ačke] vojske	96	163	51	1649	4421	2549
b) SS-i polic. jedinice	2	3	—	121	414	12
c) Vojnici iz stranih zemalja	—	1	—	491	<u>933</u>	2058
U oficirske gubitke ubrojani su gubici za oktobar, pošto postoji samo ukupan brojni pregled za oktobar — novembar. Ostali podaci su uništeni kod Grupe armija »E« usled dejstva neprijatelja.						
III. 2. <i>oklopna armija:</i>						
a) <i>Pripadnici nemačke vojske:</i>						
44. rez. gren. div. »H. u. D.«	14	61	6	231	1045	311
Oklopna gren. div. »Brandenburg«	7	18		218	968	102
71. pd	1	6	1	126	398	438
Drugi delovi jedinica itd.		1	6	43	98	31
b) <i>SS- i policijske jedinice:</i>						
1. koz. divizija	2	2	-	2	5	-
13. SS-div. »Handžar«	3	3		74	123	9
31. SS-divizija	1	5	-	23	131	1
c) <i>Vojnici iz stranih zemalja:</i>						
1. kozačka div.	1			34	34	24

	<u>mrt, ranj.</u>		<u>nest. mrt, ranj.</u>		<u>nest.</u>	
	oficira		podof. i vojnika			
<i>Ukupno:</i>						
a) Pripadnici nem[ačke] vojske	23	91	7	618	2509	882
b) SS- i policijske jedinice	6	10	—	99	259	10
c) Vojnici iz stranih zemalja	1	—	—	34	34	24
IV. <i>Nemački opunomoćeni general u Hrvatskoj:</i>						
a) Pripadnici nem[ačke] vojske:	5	3	—	12	23	6
<i>Područje k-ta Jugoslavija — ukupno:</i>						
a) Pripadnici nemačke vojske	126	262	59	2302	6989	3489
b) SS- i policijske jedinice	8	13	—	220	673	22
c) Vojnici iz stranih zemalja	1	1	—	528	968	2099

BR. 198

ZAPOVEST 22. PEŠADIJSKE DIVIZIJE OD 16. JANUARA 1945. POTČINJENIM JEDINICAMA ZA DEJSTVA U REJONU VLASENICE¹

22. pešadijska divizija
I-a, pov. br. 32645

Div. Gef. St., 16. 1. 1945.

POVERLJTVO

Z a p o v e s t

za prikupljanje i osiguranje pojačanja 22. pešadijske divizije na prostoriji Vlasenica — Sokolac.

¹ Prevod originala (pisanog na mašini) u AVII, Ndf, reg. br. 5—1, k. 12. Redakcija ne raspolaže originalom, koji su jedinice 2. armije NOVJ zaplenile u januaru 1945 (vidi tom IV, knj. 32, dok. br. 103). Međutim, ovaj prevod je sačinjen, verovatno, u Štabu 2. armije i redakcija ga je stilski doterala. Iz ovog dokumenta se nailazi i oleta s rasporedom borbenih grupa 22. peš. divizije, ali je redakcija ne objavljuje.

1) Zapadno od Drine, na prostorijsi Vlasenica — Zvornik — Tuzla — Olovo nalazi se III Titov korpus² sa delovima IV divizije.³ Ponovni napadi sa severa i istoka prema Vlasenici uz upotrebu pt topova i teških bacača. 13. 1. t. g. počeli su napadi bandi južno od Vlasenice prema našim slabim osiguranjima na cesti Sokolac — Vlasenica kod Krama i Han-Pijeska.⁴ Na istočnoj strani Drine, na prostorijsi oko Valjeva, nalazi se XIV Titov korpus koji je, od prilike od konca decembra, sa svojim delovima u pokretu prema prostorijsi Tuzle. Na prelazu kod Loznice, a naročito na mostovima kod Zvornika, opaža se poslednjih dana pojačani saobraćaj, također motorizacija, pored ostalog 7 oklopnih vozila, što je osmatrala naša A⁵ osoba.

Mogu se očekivati dalii napadi onih delova koji se nalaze na zapadnoj obali prema jugu, naročito prema cesti Zvornik — Sokolac. Valja računati sa prelazom glavnine XIV Titovog korpusa na zapadnu obalu Drine i odbranu prostorijsi Zvornik.⁶ Nije isključen ni prelaz daljnjih oklopnih vozila na zapadnu obalu Drine.

2) 963. *tvrdavska pešadijska brigada* (pukovnik Kloc)⁷ je od 15. ov. m. u 8 časova pod komandom divizije, drži sa 3 bataljona i obručnom odbranom štiti Vlasenicu. Slabija osiguranja cesta daje brigada oko Krama, Han-Pijeska i Han-Pogleda.⁸

Na prostorijsi Save drži 7. SS-divizija mostobran kod Brčkog, a istureno uporište kod Bijeljine (ovde 13. SS-puk.)

² Bliže o rasporedu 3. korpusa NOVJ (27. i 38. divizije) vidi tom IV, knj. 32, doik. br. 27, 50, 56, 65, 87 i 94.

³ Ta divizija pripadala je 5. korpusu NOVJ i nalazila se u širem rejonu Travnika. U to vreme Nemci su sprovodili operaciju »Lavine« za uništenje ove divizije i ovladavanje Travnikom (vidi doik. br. 201).

⁴ Te napade su vršile 25, 27. i 45. NOU divizija, pa je 45. divizija, polovinom januara, izvučena s te prostorijsi usled pojave četnika (kod Memića (vidi tom IV, knj. 32, dok. br. 25, 58, 61, 62, 73, 87, 94 i 101).

⁵ agent

⁶ U rajonu Zvojnika nalazila se 45. NOU divizija.

⁷ Clotz

⁸ 963. tvrdavska brigada »Kloc« upućena je 1. januara 1944. iz Sarajeva prema Vlasenici, s ciljem da se kod Zvornika spoji s delovima 34. AK i otvonti komunikaciju Sarajevo — Sokolac — Vlasenica — Zvornik. Međutim, brigadu su držale jedinice NOVJ (25, 27. i 45) u obruču, u Vlasenici, sve do 19. januara, kada ju je deblokirala 22. peš. divizija, čije su jedinice stupile u dajstva prema ovoj zapovesli koja se objavljuje. O tome vidi i tom IV, knj. 32, dok. br. 16, 25, 94, 97 i 104; Grupa autora, ORNJ, knj. 2, str. 508—10; Friedrich August von Metzsch, *Die Geschichte 22. Infanterie-Division*, Verlag Hans Henning, Podzun, Kiel, 1952, str. 76—79; Karl Hnilika, n. d., str. 322—9.

16. grenadirski puk, sa podređenom Grupom »Hajn«⁹, od 14. I je u napadu protiv dobro naoružanih i ogorčeno borbenih bandi, te je od 15. I uveče odbacio neprijatelja preko linije Dundić — Čapori prema severu.¹⁰

- 3) *Ojačana 22. pešadijska divizija*, koja pod komandom XXI (brdskog) AK drži vezu sa 963. tvrđavskom brigadom, prikuplja se uz osiguranje bokova na komunikaciji Sokolac — Vlasenica, te ima da bude spremna za napredovanje prema severu.
- 4) U tu svrhu će ojačani 16. grenadirski puk (ojačan Grupom »Hajn«) produžiti ubrzano napad na cestu prema Vlasenici, izbiti na prostoriji Vlasenica i tamo uspostaviti vezu sa 963. brigadom.

Za održavanje slobodne komunikacije, treba sa obe strane ceste ostaviti dovoljno osiguranja, koja će preuzimati nailazeći delovi divizije na svom sektoru.

Divizija će se prikupiti na cesti Sokolac — Vlasenica kako sledi:

- a) *Grupa »Bruns«*¹¹ (16. gren. puk, Grupa »Hajn«, I i II/22 ap) na prostoriji oko Vlasenice. O daljim zadacima brigade i Grupe »Bruns« odlučiće se pravovremeno.
- b) *Grupa »LavaU«*¹² (47. gren. puk, III 122. ap) graničiće se sa Grupom »Bruns« na sledećoj liniji: k. 1338 — Ružina Voda — Odžaci.

Granica prema Grupi »Betman«¹³: Kutu — k. 1109 — Gradina.

- c) Grupa »Betman« (65. gren. puk., dopunski bataljon i IV 122. ap).

Granica prema Grupi »Lava« vidi kod granice prema jugu od Sokoca.

22. dopunski bataljon ima se ostaviti na prostoriji Sokoca (privremena obuka).

Zadatak ovih grupa je da unutar svojih sektora osiguravaju cestu prema zapadu i istoku, da je drže otvorenu, nadalje da izviđaju do 10 km u dubinu sa obe strane puta (težište prema severozapadu). Divizija za sebe zadržava pravo da daje dalje pojedine zadatke. Važno je da se osiguranje i izviđanje vrši u pokretnoj formi, da se

⁹ »Hajn«

¹⁰ Te borbe je vodila 27. NOU divizija (vidli tom IV, bruj. 32, dok. br. 87 i 94).

¹¹ Nazvana je po imenu njenog ikomandaeta pukovnika Brunsa.

¹² »Lawall«

¹³ »Baethmann«

neprijatelj, po mogućnosti, što duže zavarava o namerama i našoj jačini.

Grupe treba unutar njihovih sektora tako rasporediti da mogu u najkraće vreme po primljenoj zapovesti započeti daljnje napredovanje prema severu.

6) *Štab 22. art. puka* smestiće se na sektoru 47. gren. puka. U toku daljeg prodiranja predviđeno je da dobije zadatak kao borbena grupa u napredovanju prema severu.

b) *22. ini. bat.* prikupiće inž. čete, koje su do sada bile dodeljene pojedinim pukovima.

Zadatak bataljona jeste da osposobi cestu Sokolac — Vlasenica, kako bi mestimično (najmanje na udaljenosti od po 1 km) bio moguć saobraćaj u oba pravca. Za čišćenje snega dodeliće se bataljonu 1 motorizirana čistilica. Treba predvideti da se za osposobljavanje ceste svakoj grupi dodeli po 1 inž. četa.

c) *22. pa div. [vizion]* preuzima obezbeđenje prostorije Sokolac — Vlasenica, sa kasnijim težištem u Vlasenici; delovi će biti oko Žljebova, Krama i Han-Pijeska.

Vodovi za odbranu iz vazduha imadu u pogledu odbrane sa zemlje sadejstvovati sa odgovarajućim grupama. U pogledu izbora položaja, valja pravovremeno uspostaviti vezu sa komandantima pojedinih grupa.

d) *1004. i 1005. tvrđavski pešadijski bataljon*, koji se nalaze pod komandom divizije, sačinjavaju privremenu Grupu »Pflum«¹⁴. Oni će se odmarati na prostoriji zapadno od raskršća cesta Podromanija, gde će biti tako spremni da mogu 2 sata po prijemu zapovesti krenuti. Valja osigurati mogućnost primanja zapovesti preko centrale na raskršću Podromanija.

e) Jedinice snabdevanja divizije smestiće se za sada na prostoriji Sokolac — raskršće Podromanija. Treba spremiti sve za organizaciju jake snabdevačke baze u Vlasenici.

7) *Regulisanje saobraćaja:*

Cesta Sokolac — Vlasenica je sa malim izuzecima sposobna samo za promet u jednom pravcu. Do završetka prikupljanja odustaje se od vremenske regulacije saobraćaja. Saobraćaj u pravcu jug—sever ima u svakom slučaju prednost pred saobraćajem u protivnom pravcu. Saobraćaj u tom protivnom pravcu kolonama valja regulisati preko veze blok-sistemom. Pojedina vozila moraju tražiti mesto gde će skrenuti.

¹⁴ Pflum

22. *bataljon Feldiandarmerije* podržavaće sledeće tačke za održavanje veza:

Raskršće Podromanija

1. Sokolac
2. Žljebovi
3. Kram
4. Han-Pijesak
5. Ružina Voda
6. Vlasenica jug.

8) *Komoru i vozila*, koja nisu potrebna za borbu, te otežavaju trupe u njihovoj pokretnosti, valja ostaviti na cesti »Švarc«¹⁵ (Grupe »Bruns« i »Laval« zapadno, Grupa »Betman« istočno od raskršća Podromanija), te diviziji javiti njihov broj i vrstu sa naznakom imena vođe do 18. I. Predviđeno je da ova vozila dođu naknadno preko Sarajeva — Broda. •

9) *Održavanje veze:*

22. *bat. za vezu* osposobiće tt stubove u toku prodiranja prema severu, već prema njihovom stanju i prema količini materijala, kako bi se mogla uspostaviti veza između pojedinih grupa.

Ovaj bataljon održavaće radio-vezu sa 16, 47. i 65. grenadirskim pukom i Brigadom »Kloc«. Vreme prijema: prvih deset minuta svakog parnog sata. Glavni talas za prijem je kod Divizije stalno zauzet za vesti za uzburu. Težišta održavanja veze biće na radio-telegrafiji. Kod održavanja telefonske veze upotrebiće se za nazive mesta sledeća linija (sekcija 1 : 100.000)

¹⁶tačka 1 R 65 80 H 48 75

tačka 2 R 65 80 H 49 05.

Linija se može u oba pravca po volji produžiti južno od tačke i dobiva minus brojke.

10) *Izveštaji:* Za izveštaje vredi sekcija 1 : 100.000

Izveštaji moraju stići:

- jutarnji u 07 sati
- dnevni u 15 sati
- večernji u 20 sati.

Izveštaji, naročito docniji, moći će se dostavljati samo bežičnim putem, vreme predaje (uključivši dešifrovanje) valja uzeti u obzir.

¹⁵ »Schwarz« (»crni«). To je šifra za put Kraljevo — čačak — Užice — Višegrad — Rogatica — Sarajevo (vidi dok. br. 165)

¹⁶ Redakcija nije mogla da dešifruje te šifre za kodiiranju kantiu.

- 11) *Štab divizije biće u Sokoca.* Predviđeno je premeštanje u Vlasenicu.
- 12) Ovu zapovest treba nakon uzimanja podataka do 20. I uništiti.

Fribe¹⁷

Podeljeno:

pukovima i samostalnim bataljonima.

BR. 199

IZVEŠTAJ OBAVEŠTAJNOG ODELJENJA KOMANDE GRUPE ARMIIJA »E« OD 17. JANUARA 1945. KOMANDI JUGOISTOKA O DEJSTVIMA U ISTOČNOJ BOSNI I POČETKU OPERACIJE »VINTERGEVITER« NA SREMSKOM FRONTU¹

Teleprinterska stanica od 18. jan. 1945, br. 3179.

POVERLJIVO

KR HMYX/FUE 751 17. 1. 22.00

K-tu Jugoistoka, Ia/Ic/AO

Komandant Jugoistoka (K-da Gr. A „F“) Grupa Ic/AO Br. 18, jan. 1945. Pril						
Ic	03	05	07	O. Kr.	Ic/L	O. Rv.
AO	VAA	OE	VFSS	Prop.		

31a

¹⁷ Helmut Friebe, georal-lajtaamt i komandant 22. pešadijske divizije.

¹ Snimak telegrama (pisanog na teleprinteru) u AVII, NAV-T-311, r. 189, s. 920—1. U levom gornjem uglu nailazi se više parafa. Četvrtasti pečat primaoca. U rubrikama donjeg dela pečata postoje više parafa referenata, čiju pripadnost redakcija nije mogla da usitanovi.

Dopuna dnevnom izveštaju k-de GrA »E« k-tu Jugoistoka, Ia/Ic/AO od 17. 1. 45:³

XXI brd. AK: U rejonu Goražde neprijatelj od prepodneva izviđa jačim snagama sa severa prema liniji Vranići — Jabuka-sedlo (7 km jz, 7 km s. od Goražde) i sa istoka sa dobro naoružanom banditskom grupom u jačini od oko 200 ljudi prema našem mostobranu.⁴ 22. pd prilikom nastavljanja napada u pravcu Vlasenice zauzela je Kraljevo Polje (8 j. od Vlasenice),⁵ Neprijateljski napadi (u jačini čete), koji su vođeni prema zaprečnom položaju 963. tvrđavske brigade, 4 km ji. i si. od Vlasenice, odbijeni su u protivudaru (kod neprijatelja je izbrojano 24 mrtva).

Samo za OBSO:⁶ Usled usporenog dovlačenja zimske odeće, uslovljenog prilikama na putevima i situacijom u pogledu pogonskog goriva, nastavljanje poduhvata »Lavine«⁷ moguće je tek 19. 1. rano izjutra.

XXXIV AK:

Na sremskom frontu odbijena je pre podne jača neprijateljska grupa ji. od Komletinci. — »Vintergevit«:⁸ Pukovska grupa 41. tvrđavske divizije, nastupajući 17. 1. rano izjutra iz rejona Orolik — Berak⁹, probija se, uz povećan otpor neprija-

³ Redakcija me raspolaže tim izveštajem.

⁴ Odnosi se na izviđačka dejstva 6. crnogorske i 11. hercegovačke NOU brigade pre napada na Goražde. Goražde i Jabuka napadnuti su bezuspešno 17. januara, pa se 11. brigada, potom, prebacila u rejon Trnova (vidi tom IV, knj. 32, dok. far. 84 i 175).

⁵ Olij ovoga napada je bio da se deblokira opkoljena nemačka 963. tvrđavska brigada u Vlaseoci. Tada su se, u širem rejonu Vlasenice, nalazile 25, 27. i 45. NOU divizija (vidi tom IV, knj. 32, dok. br. 64 i 87).

⁶ Oberbefehlshaber Südost (komandant Jugoistoka)

⁷ Vidi dok. br. 201.

⁸ »Wintergewitter« (»Zimska oluja«). Ova nemačka operacija imala je za cilj da se ovlada linijom Tovarnik — Opatovac, kao budućom glavnom odbrambenom linijom nemačkih jedinica na sremskom frontu. Težište napada je bilo na sevamam krZlu, tj. prema 5. NOU diviziji i delovima 1. proleterske divizije 1. armije. Nemoi su za ovu operaciju ogožovali 7. SS, 117. lovačku i 41. tvrđavsku pešadijsku diviziju. Opširnije o tome vidi tom I, knj. 18, dok. br. 19, 20, 21 i 24; Grupa autora, *Završne operacije za oslobođenje Jugoslavije 1944—1945*, str. 415—417; Milovan Dželebdžić, *Borbe u Sremlu u zimu 1944/1945. godine*, Vojnoistorijski glasnik, br. 2, Beograd, 1975; AVII, NAV-T-311, r. 189, s. 916—7; izveštaj K-de Grupe armija »E« od 16. januara 1945. K-di Grupe armija »F« i s. 849; izveštaj nemačkog opunomoćenog generala u Hrvatskoj od 20. januara 1945. o potpunom uspehu operacije »Vintergevit«; AVII, reg. br. 1—la, k. 73/A; izjava ratnog zarobljenika Volkfanga Hauzera (Wolfgang Hauser), ikomandanta 41. tvrđavske pešadijske divizije.

⁹ Na tome odseku nalazila se italijanska brigada »Italija« 1. proleterske divizije i ona je odstupila s prednje linije u neredu usled čega su Nemci ugrozili pozadinu 8. crnogorske i 1. proleterske brigade (vidi tom I, knj. 18, dok. br. 19).

telja, u šumski predeo do železničke stanice Deletovci — salaš Spajinske njive (4 km i. od Orolika) — šumska staza neposredno ji. od Čakovci. U podne, na dostignutoj liniji, odbijeni su snažni neprijateljski protivnapadi. Bobbene grupe 117. lov. div. i 7. SS-div. su izjutra, posle kratkog snažnog vatrenog udara, otpočele pokret iz rejonu Sotin i južno odatle.¹⁰ Posle proboja neprijateljske glavne borbene linije, 117. lov. div. je u udaru duž puta Sotin — Tovarnik zauzela Gladnoš pst.¹¹ uz žilav neprijateljski otpor i sa glavnim snagama, okrećući se prema zapadu, uz odbijanje neprijateljskih protivnapada, zauzela Tompojevce u podnevnim časovima. Bobbena gr[upa] koja je pratila ovaj prodor na s[ever] napala je u podne Mikluševce.

7. SS-div., u neprekidnom probodu duž Dunava, zauzela je u 09.00 časova Opatovac, a u 11.00 čas. Lovaš. Ona se nalazi u daljem napadu u pravcu Tovarnika, protiv neprijatelja koji se žilavo bori. Na dravskom frontu, prilikom poduhvata udarnih grupa si. od Valpova, dignut je u vazduh neprijateljski bunker na severnoj obali. Posada bunkera je pobegla. Bobbena grupa »Fišer« sa delovima otpočela pokret sa železničke stanice Moslavina pravcem Crnac. Izveštaj Zapadne grupe još nije stigao. Gubici kod neprijatelja od 16. 1. kompletiraće se ispravkom dnevnog izveštaja. Kod neprijatelja je izbrojano 202 mrtva, 5 zarobljenih. Plen: 5 minobacača, 5 mitraljeza, 23 puškomitraljeza, 4 protivtenkovske puške, 2 automata, 4 pontona.

Sopstveni gubici:

9 mrtvih, 41 ranjen.

XV BAK:

Osim obostrane delatnosti izviđačkih patrola sz. od Bihaća i u rejonu Lapac, nema nikakvih naročitih događaja. Komandno mesto 373. pd premešteno u Nevljusi.¹²

K-da GrA »E«/Ic/AO/Ia pov. od 17. 1. 45.

Resegir ... gen. štabni potpukovnik,

¹⁰ Prema Sotinu nalazila se 5. NOU divizija.

¹¹ To jest: Gladnoš pustara.

¹² Tako piše u originalu; pogrešno, treba Nebljusi.

BR. 211

ZAPOVEST OPERATIVNOG ŠTABA ZA BORBU PROTIV BANDI KOMANDANTA SS I POLICIJE U 18. VOJNOM OKRUGU OD 17. JANUARA 1944. ZA REORGANIZACIJU ODSEKA OBEZBEĐENJA NA PODRUČJU DONJE ŠTAJERSKE I KORUŠKE¹

Komandant SS i policije
u XVIII vojnom okrugu
Operativni štab za borbu protiv bandi²

I_a.

Str. pov. br. L 250/45

O. U., 17. januara 1945.

STROGO POVERLJIVO

45 kopija!

40. kopija!

Vanredna zapovest

o organizovanju odseka obezbeđenja i novom ustrojstvu odseka »Južna Štajerska« i »Koruškog područja bezbednosti«.

- I. Situacija neprijatelja i sopstvene raspoložive snage zahtevaju privremenu reorganizaciju odseka obezbeđenja i formiranje novog odseka »Južna Štajerska« i »Koruškog područja bezbednosti«.
- II. Menjajući moju vanrednu zapovest br. 1, la pov. op. br. 2593/44 od 8-VIII 1944³, naređujem:

- 1.) U saglasnosti sa komandantom 18. voj. okruga, od dosadašnjih odseka bezbednosti II i III i delova dosadašnjeg odseka bezbednosti I i VI, obrazovaće se odsek »Južna Štajerska« i biće privremeno van sastava Zaštitnog područja Donja Štajerska.

Granice (karta 1: 75.000):

Na istoku i jugu:

Državna granica od Križaneca (isklj.) do drumu Tržišče — Št. Janž.

Na zapadu:

Istočno od drumu Tržišče — Št. Janž — Radeče, zatim istočno od železničke pruge Radeče — Celje, istočno od drumu Celje — Vojnik — Konjice — Slovenska Bistrica — Gornja Poljskava

¹ Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, Ndf, reg. br. 23—8a, ik. 2.

² Nemci su tako nazivali pripadnike NOVJ.

³ i ⁵ Redaikoja ne raspolaže tim dokumentima.

Na severu:

Gornja Polskava (isklj.) — Pragersko (zaklj.) — Lancova Vas (zaklj.) — Vinica (isklj.).

Komandant odseka »Južna Štajerska«
pukovnik dr Trek⁴

Zadaci:

- a) Obezbeđenje »Zagrebačkih vrata« shodno naređenju za pripremu vođenja rata u istočnoj Koruškoj, la pov. op. br. 1927/44 od 22. XII 1944.⁵ godine komandujućeg generala i k-ta 18. voj. okruga.
- b) Borba protiv bandi.
- c) Borba protiv neprijateljskih padobranaca i vazdušnih desanata. Pri izvršenju zadatka pod a), komandant odseka »Južna Štajerska« neposredno je potčinjen zameniku komandanta armijskog korpusa i 18. voj. okruga. Pri izvršenju zadataka pod b) i c) neposredno je potčinjen potpisanom. Pravo komandanta odseka »Južna Štajerska« na komandovanje licima koja pripadaju policiji regulisaće se vanrednom zapovešću Operat. štaba za borbu protiv bandi.

Snage:

Radi izvršenja ovih zadataka komandant odseka »Južna Štajerska« ima pravo naređivanja svim jedinicama koje se nalaze na njegovom području, i to:

- a) Vermahta (sa izuzetkom jedinica 438. divizije z.b.V. koja je angažovana na osiguranju železničke pruge).
- b) Policije za poredak, sa izuzetkom jedinica koje su potčinjene »opunomoćeniku rajhsfirera SS u Hrvatskoj« a to su:

II/5. pol. aobrov. puka i Policijska bolnica »Osijek« u Rogaškoj Slatini.

- c) Donjoštajerskim pukom poslednje odbrane.⁶
- d) Policijom bezbednosti, uključujući graničnu carinsku zaštitu.

Ovo se ni u kom slučaju ne odnosi na jedinice V SS brd. korpusa⁷ koje su privremeno smeštene na odseku »Južna Štajerska.

⁴ Egojn Treeok,

⁶ Tačan mu je naziv Volkssturm-Regiment »Untersteiermark«.

⁷ Pirištapski delovi 5. SS-BAK-a našli su se na toj prostoriji posle izvršene smene od strane 21. BAK-a (vidi dok. 'br. 187).

Premeštanje jedinica pod b) i d) sme se vršiti "samo uz odobrenje Operat. štaba.

- 2.) Ostali odseci bezbednosti na području Donje Štajerske ostaju u dosadašnjim granicama sa malim izmenama:

a) *I odsek bezbednosti:*

Granice:

Na istoku, severu i zapadu:

Do Križaneca (uklj.) kao i do sada,

Na jugu:

Od Križaneca (uklj.) i dalje severnom granicom Koruškog odseka bezbednosti.

b) *IV odsek bezbednosti:*

Granice:

Na istoku: zapadna granica odseka »Južna Štajerska«.

Na jugu: Državna granica do pokrajinske granice prema Gorenjskoj.

Na zapadu: pokrajinska granica od Germanda do Cezeka k. 284 (uklj.) — pokrajinska granica do Golče (isklj.) — Kobiljek (k. 820 isklj.) — Šemnik (isklj.) — Sv. Georg (isklj.) — k. 382 (isklj.) — Čemšenik (isklj.) — Sv. Primož (isklj.) — Križe (isklj.) — Suhar (isklj.) — k. 906 (isklj.) — Zamak — Ostrovec (isklj.).

Na severu: Kuder (isklj.) — Sv. Nikolaj (isklj.) — Jauzek (isklj.) — Ljesnik (isklj.) — Krajne (isklj.) — Vrh k. 572 (isklj.) — Jagriznik (isklj.) — Počivao-nik (isklj.) — Leimer (isklj.) — Sv. Neža (isklj.) — Donja Košnica (isklj.) — rudnik uglja Pečovnik (uklj.).

Komandant:

Komandant I »Holm«/25. SS-pol. puka major d. Sch.⁸ dr Dippelhofer.⁹

Snage:

Sem snaga do sada angažovanih na ovom odseku bezbednosti, premestiće se na ovo područje I »Holm«/25. SS-pol. puka i 298. bataljon (M)¹⁰.

⁸ Major der Schutzpolizei (major Šuopoiiciije — Zaštitne policije).

⁹ Dippelhofer

¹⁰ Martine (mornarice)

c) *V odsek bezbednosti:*

Granice:

Na jugu:

Severna granica IV odseka bezbednosti od rudnika uglja Pečovnik (isklj.) do Latkove Vasi (isklj.) — Habjan (isklj.) — Eberl (uklj.) — Vis 608 (uklj.) — Vis 700 (isklj.) — Vransko (uklj.) — Merinca (uklj.) — Vis 1056 (zaklj.) i dalje pokraj. granica do prevoja Crne.

Na zapadu:

Stara pokraj. granica.

Na severu:

Pokraj. granica do visa 1042 (si. od Uršule), zatim duž Suhodolnice do Srebom (Suhodolnica i drum zaklj.).

Na istoku:

Srebom (zaklj.) — Raz. Valdek (isklj.) — Graška Gora (isklj.) — Kahlberg (isklj.) — Škale (zaklj.) — Velenje (zaklj.) — drum Velenje — Crne — Vojnik (isklj.) — drum Vojnik — Celje (zaklj.)

Komandant:

Komandant V odseka bezbednosti je pol. major Barč,¹¹ komandant 19. SS-pol. puka.

d) *VI odsek bezbednosti:*

Granice:

Na severu: Dosadašnja granica prema VII odseku bezbednosti.

Na istoku: Zapadna granica ka I odseku bezbednosti i odseku »Južna Štajerska«.

Na jugu: Severna granica ka V odseku bezbednosti.

Na zapadu: Pokraj. granica.

Komandant VI odseka bezbednosti je komandant 17. SS-pol. puka p. pukovnik d. Sch. policije Lehtaler.¹²

e) *VII odsek bezbednosti:*

Ostaje u svojim dosadašnjim granicama.

- 3.) Po zapovesti rajhsfirera SS, V SS-brd. korpus (sa korpusnim jedinicama, 18. SS-tenkov. gren. div. »Horst Vesel« i 31. SS-dobrov. gren. div.) doći će u Donju Štajersku na odmor i izvođenje obuke.

¹¹ Bartseht
Lechthaler

31. SS-dobrov. gren. div. biće razmeštena na prostoru: Pohorje (isklj.) — Zajcdorf (isklj.) — Hoče (zaklj.) — Sv. Miklavž (isklj.) — Skorba (zaklj.) — Trnovec (zaklj.) — Planiniska Nova Štifta (zaklj.) — Studenec (zaklj.) — Lemberg (zaklj.) — Šmarje pri Jelšah (zaklj.) — Črnlolica (zaklj.) — Vodruž (isklj.) — Laska Vas (zaklj.).

18. SS-tenkov. gren. div. »Horst Vesel« biće smeštena na prostoriji: Celje (zaklj.) — Liboje (zaklj.) — Marija Reka (uklj.) — Loke (isklj.) — Vransko (uklj.) — Nova Štifta (zaklj.) — Luče (zaklj.) — šoštanj (zaklj.) — Srebom (zaklj.) — Slovenj Gradec (isklj.) — Legen (isklj.) — Valdek (isklj.) — Šentflorijan (zaklj.) — Zamak Gutenhard (zaklj.) — Šentilj (zaklj.) — Hofran (?) (zaklj.) — Celje.

Naređenje za smeštaj štaba i trupa, V SS-brd. korpus izdaće po njihovom dolasku.

- 4.) Komandant Područja bezbednosti »Donja Štajerska« izvestiće me do 1. II 1945. godine o novom formiranju odseka bezbednosti i dostaviti kartu 1 :75.000 sa ucrtanim rasporedom snaga na svome području. Kao osnova za razmeštaj jedinica treba da posluži priložena karta sa ucrtanim rasporedom.

Isti ovakav izveštaj podneće i komandant odseka »Južna Štajerska«.

- 5.) Protektorat »Ljubljanska provincija« ostaje u svojim dosadašnjim granicama.
6. U sklop Protektorata »Gorenjska« ulazi prostorija: Kobiljek (zaklj.) — Čemšenik (zaklj.) — Loke (zaklj.) — Ločica (zaklj.) — Farovška planina — Slopnik (zaklj.).

Komandant Protektorata »Gorenjska« dostaviće do 1. II 1945. godine novu podelu odseka bezbednosti i kartu 1 : 75.000 sa ucrtanim rasporedom snaga kako mu je to 17. I 1945. usmeno naređeno.

- 7.) *Područje bezbednosti »Koruška«*

a) Celokupna prostorija stare pokrajine Koruške (uključujući tu i Protektorat »Koruška«) ulazi u sastav »Koruškog područja bezbednosti«.

Za komandanta Koruškog područja bezbednosti određujem komandanta žandarmerije u Koruškoj, žand. pukovnika Emlera¹³.

¹³ Oemiler

- b) Komandant Koruškog područja bezbednosti nadležan je za sva pitanja borbe protiv bandi.
- c) Žandarm. pukovnik Emler primiće komandu nad svim snagama Policije za poredak koje se nalaze pod mojom komandom, nad gradskom i poljskom stražom kao i nad SA-alarmnim jedinicama. Po pitanjima koja se odnose na policijsku bezbednost obraćaće se šefu držav. policije u Celovcu, kao i organima koji su ovome potčinjeni.
- d) Protektorat »Koruška« ostaje u svojim dosadašnjim granicama i sa istim zadacima, s tim što se stavlja na raspolaganje komandantu Koruškog područja bezbednosti.
- e) Posle povratka u svoje garnizone, 13. SS-policijski puk poseda planinske položaje u istočnim Karavankama i na izvornom delu Savinjske doline, sa zadatkom da spreči prelaz bandita iz Protektorata »Dolenjska«, kao i Protektorata »Gorenjska«, u »Koruško područje bezbednosti«. Puk treba da stupi u vezu sa pokrajinskom upravom Koruške, koja je obećala da će za izgradnju položaja staviti na raspolaganje potreban broj radne snage.
Izgradiće se sledeća uporišta: kod kote 1042, kod Šent Vida (zapadno od visa 1065), kod Staknetig vrha (na visu 1095), zapadno od Bistre (na visu 1263 i 1351), kod Sv. Lenarda, kod visa 1432 i 1438, na prevoju Pantića i na južnoj padini Paulića kod visa 1517.
Zapadno od Jezerskog prevoja na visovima 1847, 1444 i 1337, južno od Ml. Košate (1740) kod Šenkalma.
- f) Komandant »Koruškog područja bezbednosti« podneće do 1. II 1945. izveštaj o položajima koji su već izgrađeni kao i o onima koji se nalaze u radu. Sem toga, do 15. II 1945, komandant će podneti izveštaj o tome na koji način je izvršeno formiranje »Koruškog područja bezbednosti« i uz izveštaj priložiti kartu 1:200.000 sa ucrtanim rasporedom snaga.

III. Komandanti protektorata, komandant oseka »Južna Štajerska« kao i komandant Koruškog područja bezbednosti, biće mi odgovorni za to da područja koja su im dodeljena, angažovanjem svih raspoloživih snaga u najtešnjoj saradnji sa mesnim organima Policije bezbednosti i Službe bezbednosti, budu u najkraćem roku očišćena od bandi. Mora se iskoristiti sadašnje zimsko vreme, koje je za

bande vrlo nepovoljno, kako bi se na taj način sprečilo da se bande na proleće ponovo prikupe i postanu aktivne.

Taktička težišta u borbi protiv bandi:

- 1.) Predteren s obe strane železničkih pruga i drumovi na mome komandnom području.
 - 2.) Područja za *rat* važnih industrijskih postrojenja.
 - 3.) Dalekovodi električnih hidrocentrala.
- IV. Po pitanju veza na mome komandnom području, izdaće odgovarajuću zapovest referent za vezu ove komande i on će mi lično biti odgovoran za to da mobilizacijom svih sredstava za vezu obrazuje što gušću mrežu veza, s tim da, po mogućnosti, što više linija budu sa višestrukom vezom.

U konceptu potp. Rezen¹⁴
SS-obergruppenfirer i general SS i policije

F. d. R.
¹⁵

SS-šturmbanfirer i gen. št[abni]
policijski major

Dostavljeno:

Po pregledu na
originalu

¹⁴ Ervin (Erwin Rösener). Imao je čin SS-obergruppenfirera i generala SS i policije (SS-Obergruppenführer und General der Waffen SS und Polizei). Bio je na dužnosti i komandanta SS- i policije za Alpsko predgarie (Alpenvorland). Suđeno mu je kao ratnom zločincu, zajedno sa Leonom (Leom) Rupnikom, od 21. do 30. avgusta 1946. Osuđen je na smrt vešanjem. Kazna je izvršena 4. septembra 1946. godine (vidi *Politiku*, beogradsko izdanje, od 22. do 31. avgusta i 6. septembra 1946).

Rupnik je torn prilikom osuđen na kaznu smrti' stireljanjem.

¹⁵ Nečitak potpis.

IZVEŠTAJ 104. LOVAČKE DIVIZIJE OD 26. JANUARA 1945. KOMANDI GRUPE ARMIIJA »E« O TOKU I REZULTATIMA OPERACIJE »LAVINE« NA PODRUČJU TRAVNIKA KRAJEM DECEMBRA 1944. I POČETKOM JANUARA 1945. GODINE¹

104. lovačka divizija
Odelj. Ia, pov. br. 147/45.

Div. Gef. Stand
26. I 45.

Kdz j Ad O.O. Vet V. O. I. b ²		I (brd.) art. puk 654
654. brd. art. puk	IV	PriloziOzn
Prim: 29. JAN. 1945	a	Primljeno: 29. 1. 1945.
Br. pov. br. 118/45	c	Obrađivač: Ia, pov. 43/45
	d	
Ia lb Ic IIa IIb III Ia		

Završni izveštaj »L av in e«

Pošto je izvršen nalog da se zauzme neprijateljsko uporište Travnik i razbiju neprijateljske snage prikupljene u prostoru Travnika, konstatuje se:

- a) Slika o neprijatelju, koja je pre početka akcije u mnogome bila poznata, mnogo se obistinila.

V korpus, sa 4. divizijom, pokazao se kao jedinica koja se u mnogome bliži regularnim ruskim trupama.

Naročito se istaklo rukovodstvo⁴, koje je pokazalo znanje koje treba uvažiti, a naročiti izraz je dalo u pokretljivosti i izdržljivosti. Osiguranje bokova je spomena vredno, a otpor delimično tako jak, da su pojedina uporišta morala biti zauzimana na juriš.

Brojčano mnogo jači neprijatelj⁵, što je kod borbenih jedinica iznosilo u razmeru oko 1:12, bio je našom

¹ Prepfts originala (pisanog na mašini) u AVII, Ndf, reg. br. „16—2a, 3c. 13. Prepdis je sačinjen u 4. NOU diviziji, verovatno za vreme rata. Redakcija ne raspolaže originalom.

² i « Četvrtasti pečati primaoca.

⁴ U to vreme komandant 5. korpusa NOVJ bio je general-major Slavko Rodić, a politički komesar pukovnik IMlja Došeo, dok je komandant 4. NOIJ divizije bio pukovnik Petar Vojnović, a politički komesar potpukovnik Dmitar Bajalica Bajo.

⁵ Četvrta NOU divizija imala je 1. januara 1945. po spisku 7.532 borca, a na iiou mesita 6.681, ne računajući brajnia stanja NOP odreda, dok je ceo 5. korpus NOVJ (4, 10, 39. i 53. divizija i ikorpusne prištap-ske jedinice) u isto vreme imao 37.636 boraca i rukovodilaca (vidi tom IV, knj. 32, dok. br. 3).

akcijom jako načet i daleko odbačen. Njegovi gubici (vidi dole) su sigurno mnogo veći nego što se može javiti jer mnogobrojna skrovišta ispresecanog zemljišta omogućavaju vrlo dobro skrivanje mrtvih i ranjenih. Osim toga, postoje sigurni znakovi i izjave stanovništva da je neprijatelj većinu svojih oruđa i oružja na taj način sakrio. Isto tako je mnogo oružja odbačeno u snegu, koje se nije moglo sakriti. Nasuprot, mora se računati s time da neprijatelj, na temelju svoje brojčane premoći, još uvek ima dovoljno snaga na raspolaganju da bi u skorom vremenu opet pokušao protivudare, pre svega onda kad sazna za odlazak borbenih delova divizije.

Neprijateljske snage koje su nasuprot divizije mogu se označiti, prema dosadanjim iskustvima divizije, kao elitne trupe Tita.

b) *Izvođenje akcije i držanje sopstvenih jedinica.*⁶

Izvođenje akcije usledilo je uglavnom, planski. Klimatske prilike su razlog koji je isključio uništenje neprijatelja. Terenske poteškoće, s obzirom na jaku ispresecanost, visinske razlike 500 do 1000 m, a pre svega na visinu snega, su neopisivo velike, tako da su rukovodioci i borci pre verovali u neizvedivost zadatka da se pobedi takvog neprijatelja koji želi po svaku cenu da održi svoj prostor.

I kada su jedinice, unatoč poteškoćama, i pritom sa zavidajućom brzinom, slomile neprijatelja (vidi procenu neprijatelja) mora se to priznati kao remek-delo. Uzgred spominjem da su jedinice, bez obzira na opasnost smrzavanja, divnim zamahom pregazile potok Bilu (7 m širok i 1 m dubok), što jasno govori o držanju ljudi.

⁶ Uviđajući značaj Travnika za obezbeđenje povlačenja jedinica Grupe armija »E« dolinom reke Bosne, Komanda Grupe armija »E« naredila je 23. decembra 1944. Komandi 5. SS-brdskog armijskog korpusa da ito mesto, važnu saobraćajnu raskršnicu, zauzme (AVII, NAV-T-311, r. 185, s. 71). U tome smislu, K-da 5. SS-brdskog armijskog korpusa izdala je 27. decembra zapovest za zauzimanje Travnika pod šifrom »Lavine« (AVII, NAV-T-311, r. 189, s. 655).

Međutim, taj napad tada nije uspeo, pa su Nemci izvršili pregrupaciju svojih snaga i 19. januara prešli ponovno u napad na setoforu cele divizije napadajući s četiri borbene grupe: »Veker« (»Wecker«), »Majer« (»Mayer«), »Dorner« i »Eberlajn« (»Eberlein«), uz učešće ustaškimdomobranskih snaga, i tom prilikom uspeili su 20. januara 1945. zauzeti Travnik. Opširnije o tome vidi tom IV, knj. 31, dok. br. 145 i knj. 32, dok. br. 167; AVII, reg. br. 17—8, k. 13: zapovest tata artiljerije 104. lovačke divizije od 10. januara 1945. za napad na Tiravnik.

U akciji »Lavine« upotrebljeni delovi 104. lov. divizije, potpomognuti od Grupe »Eberlajn«⁷, pokazali su se valjanim. Rukovodstvo i ljudstvo pokazali su svoju borbenu gotovost i očajničkom voljom i samopregorom ponova dokazali da se na izgled nemoguće može učiniti mogućim.

Sopstveni gubici (vidi dole) su, s obzirom na teškoću zadatka, u potpuno snošljivom razmeru prema postignutom zadatku.

- c) *Neprijateljevi gubici:*^s 307 mrtvih (prebrajano), ocenjeno najmanje daljnih 600. Po iskazima zarobljenika i izjavama stanovništva i ličnim opažanjima komandanata borbenih grupa, mora da su krvavi gubici neprijatelja još mnogo veći. Mnogo ranjenih, 21 zarobljen.

Plen:

- 1 teški mitraljez
- 17 puškomitraljeza (delom uništeni)
- 2 protuoklopna topa (uništeni)
- 48 pušaka.

Ručne bombe, eksploziv i pešađijska municija u većoj meri, mnogobrojne mine iskopane.

- d) *Sopstveni gubici:*
- 34 mrtva
 - 134 ranjena
 - 87 promrzlih
 - 4 nestala.

- e) *Zaključak:* Diviziji je ovom akcijom opet u mnogome oduzeta mogućnost oporavka. Najhitnije se moli da se diviziji odobri traženo vreme radi oporavka, jer, na kraju, jedna oporavljena i doterana jedinica poseduje za rukovodstvo veću vrednost nego jedna jedinica koja je u neprekidnim akcijama jako proređena. Raskušivanje, pranje rublja, nega konja, kožni materijal, pre svega krpljenje obuće, čišćenje oružja, opravak teških mitraljeza itd. — sve to potrebuje svoje vreme, i pravilno sprovođenje povećava borbenu gotovost.

U ovom zaključku ponovo upozoravamo na opet osetljivo smanjenu borbenu jačinu, u prvom redu lovačkih bataljona

⁷ Bliže o sastavi te grupe vidi tom IV, fenj. 32, dok. br. 167.

⁸ Bliže o gubicima vidi i izveštaj 4. NOU divizije od januara 1945. koji je objavljen u tomu IV, knj. 32, kao dok. br. 167.

(prosečno 40 — 50 ljudi u četi). Popunjavanje ovih slabih borbenih jedinica sa borcima iz manje sposobnih borbenih jedinica, kao što su bataljoni za osiguranje vazduhoplovstva, bataljoni tvrđavske pešadije, izgleda vrlo korisno i ponovo se moli.

Stanje konja, koje je i onako već dosta slabo, ponovno se velikim gubicima pogoršalo.

f. Ludviger⁹

Dostavljeno:
Do bataljona/divizionara

Da je prepis veran svome originalu
overava:
(M. P.)¹⁰ Šef Obaveštajnog odseka
major
Levi J. Moris

⁹ Hartvig (Hartwig von Ludwiger), general pešadije. Tada je bio komandant 104. lovačke divizije. Kao ratni zločinac osuđen je, 29. aprila 1947, na smrt streiljanjem (vidi *Politika* od 30. aprila 1947).

¹⁰ Okrugli pečat na kome piše: 4. NOU divizija 5. korpusa NOVJ.

BR. 211

IZVEŠTAJ KOMANDANTA ZAŠTITNOG PODRUČJA GORENJSKE OD 30. JANUARA 1945. O VOJNO POLITIČKOJ SITUACIJI¹

**KOMANDANT
ZAŠTITNOG PODRUČJA
GORENJSKE**

**Obaveštajni Centar²
Del. br. — 32/1**

O. U., 30. januara 1945.

**SAMO ZA
SLUŽBENU UPOTREBU!**

Mesečni izveštaj br. 1
Događaji od 1. 1. 45. do 30. 1. 45.

Sastav

- 1.) Opšta situacija u Zaštitnom području Gorenjske.
- 2.) Situacija u pojedinim odsecima.
- 4.) Držanje i borbena vrednost domorodačkih pomoćnih jedinica i jedinica fabričke zaštite.
- 4.) Držanje stanovništva.
- 5.) Statistika.

Opšta situacija u Zaštitnom području Gorenjske

Aktivnost bandita u mesecu januaru u zaštitnim odsecima područja nije se povećala. Ovo se takođe može pripisati i jakim snežnim padavinama. Takođe je i velika operacija »Šnegešteber«²³ u decembru i januaru znatno oslabila borbenu snagu bandita u zaštitnom području, naročito u **I** i **II** zaštitnom odseku. Naročito su razaranja železničkih pruga u izveštajnom periodu prilično opala. Nisu zabeleženi napadi na žandarmerijske stanice ili uporišta angažovanih snaga. Nasuprot to-

¹ Prepis originala (umnoženog na geštetneru) u AVII, Ndf, reg. br. 24—4, k. 34.

² Redakcija je reči: Zentrale Meldestelle prevela kao: Obaveštajni centar.

^{2a} »Schneegösteber« (»Snežna vejavica«). Ova operacija preduzeta je 3. decembra 1944. protiv jedinica 4. operativne zone i 14. NOU divizije, uz učešće znatnih nemačkih snaga: 18. brdskog puka »Trak« (oko 1500 ljudi), delova 25. puka (1. bataljona »Holm«), 1. bataljona 17. SS-policijskog puka, dva bataljona 13. i dva bataljona 28. SS-policijskog puka, delova 18. landesšioen-puka (611. landesšicen-<bataljlon), Nastavnog puka »Brandenburg«, 3. žandarmertjstog motaritzovainog bataljona »Alpenland« i teritorijalnih jedinica Vermainšafta (vidi toni VI, knj. 17, dok. br. 98 i 99; Grupa autora, *ORNJ*, kmj- 2, str. 492—3).

me, pre su se povečale nego smanjile pljačke u cilju snabdevanja, naročito pljačke velikih razmera. Pada u oči veliki broj, navodno dobrovoljnih, povratnika. Ovde se možda radi o banditima koje su banditske grupe, pošto su predali svoje naoružanje, otpustile da bi zimu proveli kod svojih rođaka i da se u proleće opet vrate banditima. Iz bezbednosnih razloga bilo bi svrsishodno da se ovi povratnici upute na rad u stari Rajh. Prema izjavama prebeglica i povratnika, ishrana kao i raspoloženje bandita navodno su za sada loši. Raspoloženje može da bude odraz velike operacije. Pokušava se da se banditi raznovrsnim propagandnim sredstvima ubede da će nemačka moć za nekoliko nedelja biti slomljena i da će se rat završiti. Sledeća namera bandi, čija borbena snaga nije za potcenjivanje, kreće se u pravcu da se opkole uporišta angažovanih nemačkih snaga kao i slov.[enačkih] dobrovoljaca i ista unište.

Situacija u pojedinim zaštitnim odsecima:

a) *I zaštitni odsek*

Banditske grupe koje operišu na I zaštitnom odseku pripadaju Tomšičevoj³ i Šlanderovoj⁴ brigadi. Brojno stanje oko 800 do 1000 ljudi. U izveštajnom periodu aktivnost bandi je prilično popustila, a što treba pripisati velikoj operaciji »Šnegešteber«. I sadašnja vremenska situacija uticala je na to. Govori se da je naoružanje bandita dobro.

Ugrožena mesta i područja:

Dolina Save — Litija — Preschgain⁵ — Krošnja dol.

b) *II zaštitni odsek*

Usled operacije velikog razmera, sprovedene u decembru i januaru, nastupilo je zapaženo rasterećenje. Brigade koje tamo operišu razbijene su i sprečena je dalja aktivnost širokog obima.

U zadnjoj polovini izveštajnog perioda opet su se povečale pljačke u cilju snabdevanja i prinudna regrutovanja. U poslednje vreme u rejonu Menina pl. i Rovte primećene su grupe bandita jačine 4—600 ljudi, verovatno delovi Tomšičeve i Šlanderove brigade. Avioni za snabdevanje, spomenuti u ranijim izveštajima, nisu više primećeni u izveštajnom periodu u II odseku.

³ To je 1. brigada »Tone Tomšič« 14. NOU divizije.

⁴ To je 6. brigada »Slavko Šlander« 4. operativne zone Glavnog štaba NOV i PO Slovenije.

⁵ Tako piše u dokumentu.

Ugrožena mesta i područja:

Kavran — Loke — Laze — severoistočni deo odseka.

c) ***III zaštitni odsek***

Grupe bandita, jačine 50 do 200 ljudi, odvojeno su uznemiravale zaštitni odsek. Banditi uglavnom pripadaju Loškom odredu.

Njihova aktivnost svodila se uglavnom na manje i veće pljačke u cilju snabdevanja, kao i na prinudna regrutovanja. Razaranja železničkih pruga, koja su spomenuta u ranijim izveštajima, potpuno su prestala, osim manjih sabotaza na železnici, koje su dovele do prekida saobraćaja samo za kratko vreme.

Ugrožena mesta i područja:

Javornik i Spodnja i Zgornja Besnica.

d) ***IV zaštitni odsek***

Banditske snage koje operišu u IV zaštitnom odseku pripadaju Koruškom odredu.⁶ Jačina bande, prema podacima agenata, treba da iznosi oko 150 ljudi. Banda je dobro naoružana ručnim i automatskim oružjem. U izveštajnom periodu nije bilo značajnih napada bandita. I ovde može neznatna aktivnost bandita da se pripiše visokom stanju snega. Aktivnost bandi svodila se uglavnom na pljačke u cilju snabdevanja. Prinudnih regrutovanja bilo je u vrlo malom broju.

Ugrožena mesta i područja:

Dolina Kokre

e) ***V zaštitni odsek***

Na V zaštitnom odseku operišu, kao i pre, izvanredno jake snage bandi. Prema izveštajima poverenika kao i izjavama prebeglica i dobrovoljnih povratnika, stalno se izveštava da se u rejonu Cerkno — Novake — Leskovića — Železniki navodno nalazi više brigada u jačini od 4—5000 ljudi. Ove brigade su dobro opremljene i naoružane i navodno imaju 20 oruđa. Delovi jedinica bandi navodno su potpuno uniformisani. Od banditskih jedinica koje se pretežno nalaze u graničnom rejonu kod Cerkna — Novake ponovo su jače snage prodrle preko granice

⁶ Koruški NOP odred je kraljem novembra li početkom decembra imao severno od Drave, u rejonu Celovca, 3 čete po 35 ljudi (tom VI, knj. 17, dok. br. 92).

u bližu i dalju okolinu Žirovskog Vrha radi preduzimanja većih pljačkaških pohoda u cilju snabdevanja i prinudnih regrutovanja. U januaru su banditi koji se nalaze na V zaštitnom odseku bili stalno snabdevani vazдушnim putem sa oružjem, municijom i delovima odeće. Veštom obmanom pošlo je za rukom pripadnicima samozaštite uporišta Gorenja Vas da uhvate jednu pošiljku za snabdevanje izbačenu iz aviona. Tom prilikom zaplenjeno je 2 eng. minobacača, 150 mina, 2000 metaka za ital. mitralj., kao i veće količine delova odeće. U blizini Cerzna treba da je smešten Štab Op. zone za Gorenjsku⁷ i jedna radio-stanica. Radio-stanica se može dobrim dvogledom videti iz uporišta Gorenja Vas (kota 637). Prema izjavama agenata, banditi nameravaju uskoro da unište uporište Gorenja Vas. Takođe u izveštajnom periodu, neprijateljski avioni bacili su znatne količine letaka.

Ugrožena mesta i područja:

Dolina Poljana⁸ i Selca⁹ kao i okolina Žirovskog Vrha.

f) VI zaštitni odsek

2—3 neprijat. bataljona, jačine 3—400 ljudi, stalno su aktivni u rejonu Begunje¹⁰ — Tržič — Sv. Katarina, a u poslednje vreme i u Kropu¹¹ priča se da se rukovodstvo bandi smestilo u zamku Katarina (Puterhof)¹² kod kote 775. I ovde se aktivnost bandita sastoji iz pljački u cilju snabdevanja i prinudnih regrutovanja. U poslednje vreme na pojedina mot. vozila, na autoputu Bled — Kranj, otvorena je vatra iz obližnjih šuma. Osim mitr., aut. i pušaka banditi ne nose sa sobom nikakvo drugo teško oružje.

Ugrožena mesta i područja:

Visinski put Begunje — Tržič — Lom¹³ — Reka.¹⁴

⁷ Ree je o 4. operativnoj zoni NOV i PO Slavonije. Bliže o dejstviima patenjenih jedinica ove zone u tome periodu vidi tom VI, taj. 17, dok. br. 92.

⁸ To je doina r. Poljanščice, a selo se nazivalo Poljane.

⁹ To su Selca, kod škofje Loke.

¹⁰ Sada: Begunje pri Cerknici.

¹¹ To je varovatno s. Kropa kod Radovljice.

¹² Potterhof

¹³ Sada: Lom pod Storžičem.

¹⁴ To je raka i zove se Reka.

g) *VII zaštitni odsek*

VII odsek uznemiravaju samo manje grupe bandi, jačine 50—100 ljudi, koje se pretežno zadržavaju na području Boliinjsko jezero. I ovde glavna aktivnost bandi sastoji se iz pljački u cilju snabdevanja i prinudnih regrutovanja. —

Ugrožena mesta i područja:

Područje oko Bohinjskog jezera,

h) *VIII zaštitni odsek*

Kao i pre, manje grupe bandi zadržavaju se na području Mežakle. Dalje, javljeno je da se jedan bataljon Kokrškog odreda, jačine oko 150 ljudi, nalazi u rejonu prevoja Podkoren. Značajni napadi nisu se dogodili ni u VIII zaštitnom odseku. I ovde su u izveštajnom periodu znatno opale sabotажine akcije na železnici.

Ugrožena mesta i područja:

Područje Mežakle i Hochstuhla¹⁵ i prevoj Podkoren.
Držanje i borbena vrednost domorodačkih jedinica i fabričke zaštite.

Na teritoriji Zaštitnog područja Gorenjske angažovane domorodačke pomoćne jedinice (samozaštita, dobrovoljci) do sada su se dobro pokazale. Naročito u V odseku angažovane snage samozaštite imale su, u izveštajnom periodu, dobre uspehe. Rukovodstvo domorodačkih pomoćnih jedinica žali se zbog nedostatka oružja i municije kao i odeće. Obuka dobrovoljaca za sada je nedovoljna. O angažovanim jedinicama fabričke zaštite nisu poznate nikakve negativnosti.

Držanje stanovništva

Stav stanovništva prema angažovanim nemačkim snagama je kao i pre uzdržljiv. Raspoloženje slov. stanovništva je vrlo samouvereno. Oni se otvoreno i skriveno raduju zbog pome-
ranja nemačkih frontova unazad.

Statistika

A. Pljačke i prepadi	321
B. Ubistva	4
C. Prinudna regrutovanja	165

¹⁵ Tako piše u dokumentu. Redakcija nije mogla da ustanovi na šta se to odnosi.

D. Prebegavanje bandama	7
E. Povratnici	317
F. Sabotaže na saobraćajnicama i železnici	9
G. Ostale sabotaže	11
H. Ostala hapšenja	58

KOMANDANT
 ZAŠTITNOG PODRUČJA GORENJSKE
 pot. Hajnaker¹⁶
 major Zašt. pol. i komandant puka

Za tačnost:

Vronski¹⁷

Rev. p.poručnik Zašt. pol.

1. 2. 45¹⁸

BR. 203

**DIREKTIVA VRHOVNE KOMANDE VERMAHTA OD 10.
 FEBRUARA 1945. KOMANDANTU JUGOISTOKA ZA POD-
 NOŠENJE PREDLOGA FIRERU, U VEZI SITUACIJE U
 MAĐARSKOJ, O PROTEZANJU OPŠTE LINIJE FRONTA U
 HRVATSKOJ¹**

Strogo poverljivo
 PREDMET NAČELNIKA!
 Samo po oficiru!

WFSt/Op(H)

F. H. Qu.², 10. februar 1945.

Genštb. Op. od. Grupa II
 10. feb. 1945
 Br. 450089/45 Chefsache

8 *primeraka*
 6. primerak

KR

Telegram

- 1.) K-tu Jugoistoka
- 2.) *Na znanje*: K-tu Jugoistoka

¹⁶ Heinaoker

¹⁷ Wroeskii. Redakcija nije mogla da ustanem njegovo ime.

¹⁸ Dopisano rukom u slabo čitljivom pečatu.

¹ Snimak overenog telegrama (pisanog na mašini), u AVII, NAV-T-78, r. 305, s. 6255883—4. U gornjem desnom uglu nalazi se više parafa i marajih nejasnih pribeleški.

² Führerhauptquartier (Firerhauptkvartiir — firerov Glavni stan),

³ Pečat Generalštaba KoV-a (Operativnog odeljenja).

3.)	<u>Gen. St. d.H/Op. Abt.</u>	6. primerak
4.)	Gen. St. d. H/Gen. Qu	7. primerak
5.)	Načelniku transp.[orta] Vermahta	8. primerak

Veza: Telegram k-ta Jugoistoka/Ia, str. pov. br. 033/45, predmet načelnika, od 6. 2. 45.⁴

Razvoj opšte situacije učiniće, verovatno, nemogućim ponovo dovođenje u Hrvatsku svih onih snaga komandanta Jugoistoka koje će učestvovati u operaciji u južnoj Mađarskoj.⁵ Namere prema tuzlanskom basenu i prostoru oko Bihaća neće se zbog toga moći realizovati. Neka komandant Jugoistoka iznese za referisanje fireru predlog o podeli snaga i proceni vremena na sledećoj osnovi:

- a) *Novi zadatak:* Držati prostor u Hrvatskoj severno od opšte linije Senj — Bihać — Banja Luka — Doboj — dosadašnji sremski front, radi zaštite boka komandanta Jugozapada⁶ i Grupe armija »Jug«.⁷
- b) Osigurati oblast južno od pomenute linije samo dok god je neophodno za sopstvene operativne namere.
- c) Od divizija predviđenih za operaciju u južnoj Mađarskoj odvojiti 297. pd, 11. vazd. poljsku div., 104. lov. div.⁸, posle završetka ove operacije, iz sadašnje nadležnosti koman-

⁴ Redakcija ne raspolaže tim dokumentom.

⁵ Ree je o> nemačkoj protivofanzivi kod Blatnog jezera, tzv. operaciji »Frilingservahen« (»Frühlingserwiachen« — »Pralećnje buđenje«), koju su Nemci preduzeli 6. marta 1945. da bi sprečili prodor sovjetskih trupa u zapadnu Mađarsku i Austriju, i uništili sovjetske, jugoslovenske i bugarske jedinice između Blatnog jezera, Dunava i Drave (viđi Grupa autora, *Drugi svetski rat*, knj. 5, str. 138—47; Karl Hndlika» n. d., str. 121—5).

* To je područje Slovenije, Istre i Italije. Komandant Jugozapada bio je general-feldmaršal Albert Kesselring, koji je istovremeno bio i komandant Grupe armija »C«.

⁷ Grupa armija »Jug« (bivša Grupa armija »Južna Ukrajina«) derjstvovala je u Mađarskoj. Komandant grupe u to vreme bio je general Oto Veler (Otto Wöhler).

⁸ Zadatak ovih divizija pod komandom 91. armijskog korpusa Grupe armija »E« bio je da štite južni bok nemačke 2. oklopne armije, čije su se snage (22. i 68. AK) nalazile između Blatnog jezera i reke Drave, sa zadatkom da ofanzivno dejstvuju u nastupajućoj operaciji »Frilingservahen«.

Te tri divizije, u operaciji »Frilingservahen«, imale su sledeće zadatke:

11. vazduhoplovna poljska divizija da forsira Dravu kod Valpova.
297. pešadijska divizija i 104. lovačka divizija da forsiraju Dravu kod Donjeg Mihodjca,

danta Jugoistoka. Teži se vraćanju 1. brd. i 7. SS-brd. div. [izije],

I. A.
potp. J o d P

OKW /WFSt/ Op (H), str. pov. br. 88330/45, Chefs.

Dostavljeno:

Načelnik WFSt	1. prim.
Zam. načelnika	2. prim.
Op (H) Jugoistok	3. prim. odn. telegram
Ic	4. prim.
Qu	5. prim.

F. d. R.
fon Brauhič¹⁰
gen. štab. major

Borbena grupa »Fišar« imala je zadatak da demonstrativno napada 15 km zapadno od Danjeg Mihaljea u cilju vezivanja neprijateljskih snaga i olakšanja izvršenja zadataka gore pomenutih divizija. U toj operaciji, koja je trajala od 6. do 15. marta, Nemci nisu postigli očekivane rezultate. Ove tri divizije zadobile su na dravskom frootu mostobran u dubini od oko 18 km, ali su se potom, po naredjenju K-de Grupe armija »E« od 14. marta, povukle do 20. marta na polazne položaje (vidi dok. br. 204; Grupa autora, *Drugi svetski rat*, knj. 5, str. 138—47, Karl Hmlika, *n. d.*, str. 121—5; Brih Šmit-Rihbarg, *n. d.*, str. 101—2).

⁹ Alfred

¹⁰ Von Braiuch'itsch. Redakcija nije mogla da ustanovi njegovo ime.

BR. 211

NAREĐENJE VRHOVNE KOMANDE VERMAHTA OD 23. FEBRUARA 1945. KOMANDANTU JUGOISTOKA ZA SPROVOĐENJE FIREROVIH SMERNICA ZA ODBRANU SARAJEVA I DEJSTVA NA DRAVI¹

STROGO POVERLJIVO

Samo po oficiru

GENSTB. OP. ABT. Grupa Ia/II

230 1945.

Nr. 450146/45 Chefsache-Anl.

Poslato: 23. 2 (19.30)

Primljeno: od OKW 23. 2. 45 u 20.15

Telegram

KR — Hitno WHHF 00220/221

Najhitnije na znanje: Generalštabu KoV Oper. od.

Važi za: KR — Hitno k-tu Jugoistoka.

Na znanje: Genstd H/Op. Abt.

Str. pov. — predmet načelnika, samo po oficiru

Veza: K-t Jugoistoka, Ia, str. pov. br. 054/45.

Chefs, od 16. 2. 45.³

Zadatak k-ta Jugoistoka za naredni period ostaje: učestvovati u operaciji prema južnoj Mađarskoj⁴ shodno ovde datim zapovestima, uz zadržavanje velike teritorije Sarajeva, sa udarnom grupom od 4 divizije.

Za dalje vođenje rata u Hrvatskoj, firer naređuje:

- 1.) SS-brd. div. odvojiti iz predviđene operacije i staviti na raspolaganje k-tu Jugoistoka za upotrebu u Bosni.
- 2.) Kao popunu predvideti 1. koz. div. za napadnu operaciju severno od r. Drave. Osim toga, prikupiti sve raspoložive delove do 27. 2. 45. Pripremiti brzo prebacivanje delova angažovanih za obezbeđenje r. Drave, shodno napadu koji priprema 2. oki. armija.
- 3.) Dominirati nad velikom teritorijom Sarajeva pokretnim vođenjem rata. Glavni grad mora i tako iz političkih razloga

¹ Snimak telegrama (pisanog na teleprinteru) u AVII, NAV-T-78, r. 305, s. 6255841—2. U gornjem dalu telegrama ima više parafa.

² Četvrtasti pečat Operativnog odeljenja Generalštaba KoV-a.

³ Redakcija ne raspolaže tim dokumentom.

⁴ Bliže o operaciji u južnoj Mađarskoj vidi dok. br. 203.

ostati u našim rukama, pri čemu se ovlašćuje k-t Jugoistoka da se 21. brd. AK koncentriše u slučaju kritičnog razvoja situacije u predloženi položaj mostobrana.

4.) Da bi se zajemčilo držanje Sarajeva, mora biti dovoljno osigurana železnička i drumska veza Sarajevo — Brod. To je zadugo moguće, ako se razbiju neprijateljske snage na velikom prostoru Tuzle i u rejonu Travnik, koncentracijom svih raspoloživih divizija (7. SS-brdske divizije, 22. peš. div., Puka »Skenderbeg«, odnosno delova 181. peš. div.).

Zatim, već prema razvoju situacije, neophodno će biti, ovde ili na drugim mestima, razbiti ponovo nastala težišta udara neprijatelja, angažovanjem jedne rezerve koja se za to stalno drži u pripravnosti. Bočna zaštita sremskog fronta mora se zajemčiti držanjem prostora Brčko — Bijeljina i napadnim dejstvima protiv neprijateljskih snaga smeštenih južno odatle.

5.) K-t Jugoistoka može, posle završetka operacije u Mađarskoj, da računa sa vraćanjem 1. brd. div. i 1. koz. div. u Hrvatsku. Dve do tri divizije (verovatno 11. vazd. polj. div., 104. lov. div. i 297. peš. divizija) moraće ostati severno od r. Drave.⁵

I. A. J o d l

OKW /WFSt/ Op. (H) Jugoistok, str. pov. br. 88430/45 CHEFS

⁵ Te divizije su u vremenu od 15. do 20. manta povučene na svoje polazne položaje za napad (vidi dok. br. 203).

BR. 211

NAREĐENJE KOMANDANTA SS I POLICIJE U OPERATIVNOJ ZONI »JADRANSKO PRIMORJE« OD 11. MARTA 1945. POTČINJENIM JEDINICAMA ZA PREDUZIMANJE MERA U SLUČAJU NEPRIJATELJEVOG ISKRCAVANJA NA JADRANSKU OBALU¹

STROGO POVERLJIVO!

I b 142 a/45²

Komandant SS i policije
u Operativnoj zoni
»Jadransko primorje«

O. U., 11. mart 1945.

Operativni štab
Ia (str. pov.) br. 1450/45

Strogo poverljivo!

40 primeraka

7. primerak

Predmet: Saradnja između oružanih snaga i SS i policije u A¹-slučaju

Veza: Komandno-štabna vežba izvršena 17. 2. 45. i korpusna naredba br. 47 od 10. 3. 45. — Ia (str. pov.) br. 600/45.⁴

- I. Anglo-Amerikanci su pripremili jake rezerve. Treba računati sa otpočinjanjem pokreta jakih udarnih klinova, uz istovremeno iskrcavanje na jadranskoj istočnoj i severnoj obali, ili sa jednim operativnim iskrcavanjem sa težištima u venecijanskom zalivu, odn. u Operativnoj zoni »Jadransko primorje«.
Verovatni su vazdušni desanti u rejonu Udine — Pordenone.
Bande će povećati svoju delatnost, naročito na istarsko-slovenačkom području.
- II. Od 12. 3. 45. do daljnjeg proglašeno je »Vreme pripravnosti«. »Vreme pripravnosti« je mera iz predostrožnosti pred oglašavanje stepena bojne gotovosti. Kod zaoštrevanja situacije treba računati sa stepenima bojne gotovosti.

¹ Snimak prepisa originala (umnoženog na geštecneru) u AVII, Ndf, reg. br. 38—17, k. 32/A. U gornjem desnom uglu dva parafa, čiju pripadnost redakcija nije mogla da utvrdi.

² Dopisano rukom.

³ U slučaju iskrcavanja (Ausladung-Fall).

⁴ i ⁵ Redakcija ne raspolaže tim dokumentima.

Shodno naređenju komandanta SS i policije od 21. 11. 44 (str. pov.) br. 652/44,⁵ Operativni štab za borbu protiv bandi dobija do ponovnog uspostavljanja normalnih prilika naziv:

»Operativni štab«.

III. Za vreme trajanja »Vremena pripravnosti« komandant SS i policije treba da preduzme sledeće mere:

1. Pojačana izviđačka delatnost:

- a) rejona Gorica — Col — Podbrdo — Sv. Lucija od strane 10. SS-pol. puka i zasad potčinjenih jedinica,
- b) rejona s obe strane puta Tolmin — Kobarid, sa težištem u gornj. Cola od strane I/SS-pol. »Bozen«,
- c) rejonu Natisone-dolina i zapadno odatle do linije Čedad — Tarčent od strane Kozačkog konjičkog puka,
- d) rejona Ponteba — Plöckenpass — Ampezzo od strane kozačkih i kavkaskih jedinica koje su ostale u rejonu,
- e) u svim drugim delovima Operativne zone »Jadransko primorje«, jedinice i komandanti osiguranja koji su tamo angažovani treba da vrše pojačanu izviđačku delatnost. Sopstvene jedinice i jedinice stranih naroda dobijaju svoje zadatke preko pojedinih zapovesti.

Zadatak:

Blagovremeno ustanovljavanje:
koncentracija bandi,
cilj i vrsta banditskih jedinica,
sastav i naoružanje bandita.

1. 188. rez. brd. lov. div. i 237. (bo).⁶ peš. div. izviđače u sopstvenom rejonu razmeštaja i neposredno istočno od Operativne zone »Jadransko primorje«. Komanda LXXXXVII AK z.b.V. se moli da mi, u cilju procene opšte situacije kod bandi, saopšti rezultate izviđanja ovih divizija.
2. U vremenu od 13. do 16. 3. komandanti SS i policije će, u cilju podrške komandanata osiguranja, angažovati sve raspoložive snage jedinica i ustanova za radove na kopanju rovova i za izgradnju protivten-

⁶ Redakcija nije mogla da ustanovi značenje tih silova.

kovskih prepreka. Uspostavljanjem kontakta u određenom trenutku nadležnim komandantima odseka treba dovući dopunske snage iz Organizacije »Pel«.⁷

Na osnovu stečenih iskustava, komandant Policije poretka treba da zameni one komandante osiguranja koji se ne pokazuju doraslim svojim zadacima.

3. Specijalna komanda »Alers«⁸ pripremiće rušenje objekata koji su joj ustupljeni. Samo, rušenje će se izvršiti tek na moju zapovest.
4. Komandant Policije sigurnosti potpomagaće izviđanje bandi u celoj Operativnoj zoni »Jadransko primorje« i aktiviraće policijsku delatnost u pogledu osiguranja u rejonu borbenih dejstava kozačkih pukova koji su potčinjeni 710. peš. div.
5. Komandant SS i policije će, shodno sporazumima zaključenim na komandno-štabnoj vežbi, dovući:
 - a) 4 kozačka puka u 710. peš. div. Posle dovlačenja, ove jedinice su u taktičkom pogledu i u pogledu snabdevanja potčinjene 710. peš. div. 3 puka su predviđena za zaposedanje položaja »Zeštern 2«⁹ kao posada osiguranja u daljem toku, a 1 puk ostaje severno od ovog položaja u rezervi.
 - b) 1 kozački puk je predviđen kao posada osiguranja na izlazu Taljamenta iz Alpa, između Monte Covria i Monte Quarnan.
 - c) 10. SS-pol. puk ostaće sa glavninom u naredenom angažovanju u rejonu Gorice. Štab 1/10. SS-pol. puka, 3. i 4/10. SS-pol. puka premestiće se u Tolmin, shodno specijalnoj zapovesti. Njegovo ubrzano prikupljanje treba pripremiti tako da se može dovesti:
 - aa) u rejon između Taljamenta i Soče,
 - bb) u veliki rejon Trsta,
 - cc) u rejon Tschitschenboden [poluostrvo Istra].
 - d) HI/15. SS-pol. puka ostaće kao rezerva u Trstu i Opčinama.

IV. 1. Rasformiraju se:

1. i 2. kozačka brigada,
2. Ataman kozačke vojske je kozački Nastavni i Dopunski puk, sa komandnim mestom u Ozopo,

⁷ »Poll«. Redakcija nije mogla da ostainavi o kalkvoj je organizaciji reč.

⁸ »Alters«

⁸ »Seasitem 2« (»Morska zvezda« 2).

predvideo kao posadu osiguranja za položaj u alpskom predgorju na Taljamentu — izlaz između Monte Covria i Monte Quarnan, i ostaće pre svega u svojim dosadašnjim rejonima borbenih dejstava. Ataman kozačke vojske zaposešće oslobođene rejeone delovima koji još stoje na raspolaganju i obezbediće rejone, a naročito nastavljanje radova na izgradnji položaja. Do 15. 3. dostaviti im u 3 primerka novi raspored snaga i plan za zaposedanje.

- V. Ataman kozačke vojske formiraće komandni štab koji je pretpostavljen štabovima brigada i koji im dostavlja zapovesti.
- VI. Da bi se zagarantovala neometana saradnja između 710. peš. div. i ovog komandnog štaba, komandant Policije poretka, SS-oberfirer i pukovnik policije K i n t r u p, prebaciće težište svoje delatnosti na savetovanje i zbrinjavanje kozačke vojske koja je angažovana u okviru 710. peš. div. On treba da ustroji komandno mesto u sedištu komandnog štaba. Za ispunjavanje svojih zadataka u odnosu na angažovane kozačke delove, on će se služiti naročito nemačkim oficirima za vezu sa kozacima. Važno mi je da prvo angažovanje kozaka u svakom pogledu postigne pun uspeh i da oružane snage u svom teškom zadatku dožive punu podršku.

Načelnik Ia, kapetan policije J a s p e r s, danas je do u pojedinosti naročito instruiran.

VII. Dostići će:

1. 1. *kozačka brigada:*

- a) sa 1. pukom rejon Varmo — Rivinjano — Talmasons — Bertiole.

Marš-ruta:

Sequals — Spilimbergo — Flaibano — Sedegliano — Beano.

- b) sa 2. pukom, istovremeno divizijska rezerva, Lestizza — Mortegliano — Risano — Carpeneto — Silaunico.

Marš-ruta:

Tarčent — Udine — Pocuolo del Friuli.

2. 2. *kozačka brigada:*

- a) sa 3. kozačkim pukom rejon jugoistočno od Palmanova (San Vito — Privano — Ajel — Vilese).

- b) sa 4. kozačkim pukom rejon zapadno od Palmanova (Bićiniko — Cuccana — Kastions — Morzano).

Marš-ruta brigade:

Rejon zapadno od Tolmeco — Ozopo — Possian — Palmanova.

Svi pokreti jedinica u jačini četa pa navviše treba da se vrše samo noću. Prvi dan polaska na marš: noć 15/16. 3. 45.

VIII. *Jedinice komande LXXXXVII AK*

1. 710. peš. div. dovuci će peš. pukove u obalski rejon južno od puta Latizana — Tržič.
2. 188. rez. brd. lov. div. i 237. peš. div. ostaće u svojim rejonima.

IX. *SS-jedinice:*

1. SS-brd. lovačka brigada, otpočinjući pokret 11. 3. 45. uveče, dostići će u dva noćna marša rejon severno od Udina i predviđena je u južnom delu za odbranu okoline Udina.

Komandant Policije poretka izvešće jednu četvu Pol. puka »Alpsko predgorje« iz službe železničkog osiguranja i držaće je u Moggio pripravnu za angažovanje.

2. Šarnhorst¹⁰ i 7. SS-brd. lov. nast.[avni] i dop. bat. ostaće u Gradišću i izvršiće izviđanje pre angažovanja snaga na sektoru »Zeštern 2«.

- X. Naročito ukazujem na naređenja izdata za odbranu od neprijateljskog vazdušnog desanta. (Zapadni deo provincije Udine naročito je pogodan za vazdušni desant.)

XI. *Korpusne rezerve:*

Osim jedinica Vermahta, kao korpusne rezerve pozvani su:

1. SS-brd. lov. brigada u rejonu Udine,
2. 7. SS-brd. lov. nast.[avni] i dop. bat. Gradišće,
3. 10. SS-pol. puk u provinciji Gorica,
4. HI/15. SS-pol. u prostranom rejonu Trsta.

- XII. Dok traje »Vreme pripravnosti« treba veću vrednost pridati uspostavljanju sigurnosti od tenkova u svim zaposnutim mestima.

Treba forsirati okupljeni utvrđeni čvor odbrane. Proveriti već pripremljene zapreke, spremite za predvi-

¹⁰ Scharnhorst

- đena zaprečavanja eksplozivna sredstva i sredstva za paljenje, uz uključivanje Organizacije »Pel«.
- XIII. Proveriti veze svih vrsta. Vršiti prenošenje izveštaja i zapovesti, uz korištenje svih sredstava obavestajne službe. Izbegavati preopterećenje telefonske mreže.
- XIV. 20% alarmnih jedinica I objединiti u borbene grupe.¹¹
- XV. Zaposesti planirana komandna mesta, odn. rezervna komandna mesta.
- XVI. *Izveštaji:*
1. Jedinice SS i policije koje su potčinjene korpusnim jedinicama dostavljaju izveštaje ovima, a na znanje Operativnom štabu.
 2. SS i policijske jedinice koje su pod mojom kompetencijom dostavljaju izveštaje Operativnom štabu i kod naročitih događaja.
- XVII. I b treba sa svim sredstvima da upotpunjava naoružanje i municiju kozačkih jedinica. Komanda LXXXXVII AK zbV se moli da za automatsko naoružanje, koje sam dopunski doturio, izvrši potrebnu popunu municijom. Poljske kuhinje iz Merana treba što pre dopremiti za kozačke jedinice.
- XVIII. Proveriti tok snabdevanja pod otežanim uslovima neprijateljskog iskrcavanja s mora ili iz vazduha, uz vođenje računa o neprijateljskoj prevlasti u vazduhu. Intendant kod kozaka i Kavkazaca, SS-oberšturmfi-
rer Š t o j r e r¹², prići će SS-oberfireru i pukovniku Šucpolicije Kintrupu.
- XIX. Načelnik sanitetske službe proveriće da li su angažovani kozaci i kavkaske jedinice zbrinuti u lekarskom i zubnolekarskom pogledu i u najužoj saradnji sa načelnikom sanitetske službe kozaka obezbediće ih za vreme trajanja angažovanja.
- XX. Neće se vršiti dodeljivanje pogonskog goriva. Zabranjeno je uzimanje neprikosnovenih rezervi. Treba i dalje koristiti životinje za vuču.

¹¹ Ova tačka je ukinuta depešom komandanta SS i policije a Operativnoj zoni »Jadransko primorje« od 22. marta 1945 (AVII, Ndf. reg. br. 38—17, k. 32).

¹² Steurer

XXI. Koncept naređenja Operativnog štaba za borbu protiv bandi od 10. 3. 45. — Op. od. (str. pov.) br. 1437/45¹³ opet meni vratiti.

U konceptu potpisan: (
G l o b o č n i k
SS-gruppenfirer
i general-lajtnant policije

Za tačnost:
Mundhenke
(M u n d h e n k e)
SS-Stubaf i major Schp.

Dostavljeno:

Höh. SSuPF, komandno mesto, IVa, IVb, IVc po 1 . . .	= 5
Operativnom štabu Ia, Ib, Ic, načelniku veze, k-tu 01, KTB po 1 . . .	= 7
Organizacija »Pel«, Štab Grupe »Istok«	= 1
B. d. O.	= 2
B. d. S. sa kopijom ispostavi Udine	= 2
Atamanu	= 1
Ofic[iru] za vezu, SS-hauptsturmfireru Šindelmajeru .	= 1
10. SS-pol. puku_____	= 1
Polic. puku »Alpsko predgorje«	= 1
III/ 15. SS-pol. puka_____	= 1
1/ SS-pol. puka »Bozen«	= 1

Na znanje:

Gaulajteru dr Rajneru, lično	= 1
Komandi LXXXXVII AK zbV	= 1
710. peš. div._____	= 1
Komandantima SS i policije Udine, Gorica, Trst, Rijeka	= 4
SS-Vafen brdsko-lovačkoj brigadi	= 1
7. SS-brd. lov. nastav.[nom] i 7. SS dopun.[skom] bat. [aljonu].	= 1
Rezerva	= 9

41

¹³ Redakcija ne raspolaže tim dokumentom.

BR. 211

NAREĐENJE VRHOVNE KOMANDE VERMAHTA OD 16.
MARTA 1945. KOMANDANTU JUGOISTOKA ZA NAPUŠTA-
NJE MOSTOBRAHA KOD DONJEG MIHOLJCA¹

Strogo poverljivo
PREDMET NAČELNIKA!
Samo po oficiru

WFSt/Op. (H) Jugoistok

F. H. Qu², 16. 3. 1945.
267

4 primerka
2. primerak

3

Genstb. Op. Abt. Gruppe Ia
17. 3. 1945.
Nr. 450195/45 Chefsache Ani.

KR — Hitno — telegram

- 1.) K-tu Jugoistoka
- 2.) *Na znanje: Gen. St. d. H/Op. Abt. (po kuriru) — 2. prim.*

Veza: Telefonski razgovor načelnika štaba K-de **Jugoistoka**
— zam[enika] načelnika WFSt od 16. 3. 45.

Napuštanje mostobrana kod Donjeg Miholjca odobreno od strane firera.

Firer ne računa, ipak, sa time da su iz mostobrana kod Valpova, i posle dovođenja drugih snaga, moguća još neka aktivna dejstva. On, naprotiv, veruje da će neprijatelj koncentrisati sve snage oslobođene kod Donjeg Miholjca protiv mostobrana kod Valpova.

Neka komandant Jugoistoka obavesti da li, pored toga, namerava, s obzirom na ovu procenu, da prebaci snage radi pojačanja mostobrana kod Valpova.⁴

¹ Snimak overenog telegrama (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-78, r. 305, s. 6256146. U gornjem desnom uglu nalaze se dva nečitka paraifa.

² Führerhauptquartiiar (Fiirerhaiuptkvartir — firerov Glavni stan — štab)

³ Četvrtasti pečat primaoca.

⁴ Na desnoj obali r. Drave i Dunava, pred frontom 3. armije JA, od Donjeg Miholjca (zaključno) do severne ivice Vukovara, nalazila se ojačana fl. vazduhoplovna poljska divizija, s tim što se prenut Valpo-

**Po naređenju
potp. Jodl**

OKW/WFSt'Op (H) Jugoistok, str. pov. br,
88618/45. Chefs.

Dostavljeno:

Načelniku WFSt
Op. (H) Jug
K. T. B.

1. primerak (po otpremanju)
3. primerak (istovr.[emeno] telegram)
4. primerak

F. d. R.:

fon Brauhič, gen. št. major

BR. 207

**NAREĐENJE VRHOVNE KOMANDE VERMAHTA OD 17.
MARTA 1945. KOMANDANTU JUGOISTOKA ZA NAPUŠTA-
NJE MOSTOBRAVA VALPOVO¹**

Strogo poverljivo

ZA NAČELNIKA!

Samo po oficiru!

F. H. Qu., 17. 3. 45.

WFSt/Op (H) Jugoistok

4 primerka

2. primerak

Genstb. Op. Abt. Gruppe la ²
17. 3. 1945.

Nr. 450196/45 Chefsache Ani.

KR — Hitno — telegram

1.) K-tu Jugoistoka

2.) *Na znanje: Gen. St. d. H.JOp. Abt. (po kuriru) = 2.
prim.*

vu nailazio 11. lovački puk a prema' Osijeku — 21. lovački puik, dok se
prema Donijem Miholjcu nalazio 111. lovački puk (vidi dok. far. 207;
Grupa autora, *Završne operacije*, str. 560).

Inače, ova odluka je donesena posle neuspeha nemačke ofaozive
kod Blatnog jezera, u Mađarskoj (operacija »Firlingservahen«), čkne
siti ^u ugroženi i položaji namačkih (jedinica ikoje su držale mostobrane
kod Valpova i Donjeg Miholjca (11, 104. i 297. divizija). Vidi dok. br.
203; Erih Smit-Rihberg, n. d., str. 103.

¹ Snimak overenog telegrama (pisanog na masinli) u AVII, NAV-
-T-78, r. 305, s. 6256145.

² Četvrtasti pečat Generalštaba KoV-a (Operativnog odljenja).

Veza: OKW /WFSI/ Op (H) Jugoistok, str. pov. br. 88618/45,
za načelnika od 16. 3. 45³

Na osnovu daljeg pogoršavanja situacije u 6. oklopnoj armiji⁴, firer naređuje da se pripremi povlačenje mostobrana kod Valpova.

Prema tome, obaveštenje koje je traženo od komandanta Jugoistoka o daljim namerama otpada.

I. A.
F. d. R.
fon Brauhič [von Brauchitsch]
generalštabni major

OKW /WFSt/ Op CH) Jugoistok, str. pov. br.
88626/45, Ch.

Dostavljeno:

Načelniku WFSt	1. primerak pre (po otpremanju)
Op. (H) Jug	3. primerak (istovr.[emeno] telegram)
K. T. B.	4. primerak

³ Taj se dokument objavljuje u ovoj knjizi kao dok. br. 206.

⁴ Odnosi se na 6. SS-oklopnu armiju, koja je dovedena sa zapadnog firoruta, iz oblasti Ardena. Učestvovala je u nemačkoj ofanzivi kod Blatnog jezera od 6. do 15. novembra. Međutim, sovjetske jedinice prešle su u protivnapad 16. marta i 6. SS-oklopnoj armiji nanale teške gubitke (vida dok. br. 203 i 206; Grupa autora, *Drugi svetski rat*, knj. 5, str. 148—155, Erih Šmit-Rihberg, n. d., str. 102—4).

BR. 211

ZAPOVEST KOMANDANTA SS I POLICIJE U OPERATIVNOJ ZONI »JADRANSKO PRIMORJE« OD 3. APRILA 1945. ZA ZAVRŠETAK OPERACIJE »FRILINGSANFANG« U DOLINI BACE I OSIGURANJE TRNOVSKOG GOZDA¹

POVERLJIVO

Komandant SS i policije
u Operativnoj zoni
»Jadransko primorje«

²Ib 236/45

O. U., 3. 4. 1945.

Operativni štab
— Ia —

Pov. br. 2112/45

*Zapovest za okončanje operacije »Frilingsanfang«³
i za naknadno osiguranje Trnovskog gozda*

- 1.) Posle razbijanja glavnine 9. banditskog korpusa i uništenja znatnih delova istog, s obzirom na opštu situaciju, 3. 4. završena je operacija »Frilingsanfang«. Manje, jako desetakovane, banditske jedinice uspele su da se povuku u rejon između doline Bače i Idrije, gde su 2. 4. bile snabdevene vazдушnim putem.

Javljeno je da se kod Prapretna nalazi oko 400 ljudi iz raznih brigada, među kojima štab 30. div., Bazoviška • brigada i 150 Rusa, delom u nemačkim uniformama, i nekoliko engl. oficira.

Nije utvrđeno teško pešadijsko naoružanje.

- 2.) a) Sve jedinice komandanta SS i policije u Operativnoj zoni »Jadransko primorje« treba 3.4. da izađu iz potčinjenosti komandanta SS i policije u XVIII vojnom okrugu.

U njihove garnizone treba odmah uputiti:

3 bat. SDK.

Četu za akciju »šprinkštub«,

¹ Prepis originala (pisanog na mašini) u AVII, Ndf, reg. br. 26—17, k. 32A.

² Ta slova su u prepisu originala dopisana rukom.

³ Frühlingsanfang (»Početak proleća«). Ovu operaciju su nemačke jedinice preduzele 27. februara 1945. protiv jedinica 9. korpusa NOV.T angažujući pri tome delove 188. brd. divizije, 730. puka 710. peš. divizije, 10. SS-polijskog puka, italijanskih fašističkih snaga i slovenačkih domobrana. Nemačke jedinice su uspele, posle teških gubitaka, da ovladaju komunikacijama Gorica — Ajdovščina i Grgar — Tmovo — Gol i da primoraju iscrpljene jedinice 9. korpusa da predu u defanzivu (Grupa autora, *Završne operacije za oslobođenje Jugoslavije*, str. 455).

- Četu »Alers«
 Četu SB »Šmit«,
 delove četničke Dinarske div. koji su bili angažovani i
 trupe 182. brd. pol. č za vezu koji su bili potčinjeni Gru-
 pi za zatvaranje »Blank«,
- b.) Za naknadno čišćenje i osiguranje pređenog rejona ostaje
 Borbena grupa »Hajnaker« (K-t SS i pol. u XVIII vojnom
 okrugu) do daljeg na opštoj liniji Hudajužna — Reka S.
 Giovanni — Otalež i u rejonu Cerkna.
- 3.) *Borbena grupa »Dalige«*, komandant: kap. pol. osig. Dali-
 ge [Daluege], Jedinice III/ 15. SS-pol. puka i jedinica »Te-
 nis« (delovi 1/10. SS-pol. p) čiste od 4.4. sa linije Reka S.
 Giovanni — dolina idrije — Slap — visinski plato Št. Vi-
 ška Gora i Ponikve.
- Komandant Gorice već je dobio usmeno naređenje da
 snagama iz uporišta zatvori prema jugu dolinu Bače od
 Bača pri Modreji do Hudajužne.
- 4.) 10. SS-pol. puk vrši, u okviru prenetog mu opšteg osigura-
 nja velikog rejona doline Vipave, Idrije, Bače i Soče, po-
 jačana i stalna izviđanja u Trnovskom gozdu i formira
 uporišta:
- a.) Pomoću 11/10. SS-pol. puka i delovima 1. slov. iunišnog
 puka u Slokarji (sa 1 č Slovenaca) i u rejonu Dol Otlica,
 — Predmeja (sa jednom nemačkom i jednom slov. č).
 Izviđanje treba naročito vršiti prema Mrzloj Rupi i do-
 lini Belce. Sa Borbenom grupom »Hajnaker« treba uspo-
 staviti vezu i održavati je.
- b.) Pomoću III/IO. SS-pol. puka: sa jednom č. u Lažni i Lo-
 kovecu kod Kanala.
 Jedno jako uporište u Voglarji.
 Važno je naročito da se put Gorica — Britof — Čepovan
 ponovo osposobi za dotur i za saobraćaj i da se održi
 otvorenim, da se uoče nove jače koncentracije neprijate-
 lja stalnim izviđanjem u rejonu Tribuša — Vojsko i da
 se uništi neprijatelj u rejonu Trnovo — Lokve i južnom
 delu Banjške planote.
- c.) pomoću 1/10. SS-pol. puka: sa jednom ojačanom č u
 Slapu. U vezi sa III/IO. SS-pol. puka treba put Čepovan
 — Sv. Lucija opraviti i održati otvoren. Pojačanom aktiv-
 nošću izviđačkih patrola treba onemogućiti koncentraci-
 ju bandi u severnom delu Banjške planote i na visinskom
 platou Ponikve i Št. Viška Gora.
 Zatražiće se od komandanta SS i pol. u Gorici da pruži
 pomoć 10. SS-pol. puku u izvršavanju predstojećeg za-

datka svrsishodnim angažovanjem četničkih jedinica iz doline Vipave i snagama iz uporišta iz doline Soče i Bače.

- 5.) Borbena grupa »Han« (Brigada kraških lov[aca] i potčinjen 2. don[ski] koz. puk.) čisti sa dostignute linije dosadašnji pređeni rejon i zauzima mesta koja su određena za uporišta za III/IO. SS-pol. puka do pristizanja jedinica predviđenih za to. Za 6.4. predviđeno je izdvajanje Borbene grupe »Han« i upućivanje Brigade kraš. lov. u svoje garnizone i premeštanje Koz. p. u područje gornjeg Cola. Zapovest za angažovanje Koz. puka u gornjem Colu izdaje BdO u sporazumu sa k-tom SS i pol. u Gorici.

Načelnik štaba
Mundhenke
(Mundhenke)
SS-Stu"baf. i major Šuc. pol.

Dostavljeno:

Komandantu SS i policije	1
Operativnom štabu Ia, Ib, Ic, Nač. veze, IVb, KTB	6
Komandantu Policije poretka	1
Komandantu Policije bezbednosti	1
10. SS-pol. puku	2
Komandantu SS i policije Gorice	1
Borbenoj grupi »Han«, s jednim primerkom za 2. don. koz. puk	2

Radi znanja:

Komandi LXXXXVII AK z.b.V.	1
Komandantu SS i policije Udine	1
rezerva	2

18

BR. 211

IZVOD IZ DNEVNOG IZVEŠTAJA KOMANDE KOPNE NE VOJSKE OD 6. APRILA 1945. O DEJSTVIMA U SEVERO-ZAPADNOJ DALMACIJI, U REJONU SARAJEVA I SEVERO-ISTOČNOJ BOSNI¹

STROGO POVERLJIVO

Vrhovna komanda Kopnene vojske 7. 4. 45. Načelnik
Gen. St. d. H/Op. Abt. (III c) ' ... 8. 4.
Str. pov. br. 4314/45.

24 primerka
22. primerak

Dnevni izveštaj »Zapad« od 6. 4. 45.

I) *Zapad (k-t Zapada — GrA »D«)*

Grupa armija »H«:
2

III) *Balkan (k-t Jugoistoka — GrA »E«).*

XV brd.K: U severozapadnoj Dalmaciji neprijateljski napad je nastavljen nesmanjenom žestinom.³ Povlačenje naših snaga sa ostrva Paga⁴ na kopno uspelo je samo po delovima. Pod jakim neprijateljskim pritiskom, naše posade su se povukle iz Karlobaga, Gospića, Perušića, Lešća i Vrhovina na liniju Jablanac — Otočac — Dubrava.® Neprijatelj je opkolio našu posadu u Babinom Potoku.⁶ Iz Prijeboga naše snage su se povukle u rejon Ličkog Petrovog Sela. Neprijatelj je zauzeo prelaz Kapela (27 km i. — si. od Senja), dok se južno odatle nalazi naše uporište Jezerane okruženo; Brinje (18 km i. od Senja), upr-

¹ Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII, NAVT-78, t. 304, s. 6254675—81.

² Redakcija je, u ovom i narednim izveštajima, sa tri tačke označila izostavljeni deo teksta koji se ne odnosi na Jugoslaviju.

³ Reč je o ličko-primorskoj operaciji 4. armije JA, u sadržaju sa 4. -korpusom. Operacija je počela 20. marta a završila se 15. aprila 1945 (Grupa autora, *ORNJ*, str. 542—560; Franc Srامل, n. d., str. 215—23, Erih šmit-Rihberg, n. d., str. 108—11).

⁴ Pag su oslobodile 5. aprila jedinice 9. divizije 4. armije JA (vidi Grupa autora, *Završne operacije za oslobodenje Jugoslavije 1944—1945*, str. 497—8).

⁵ Opširnije o oslobodenju tih mesta vidi Grupa aatora, *ORNJ*, str. 542—560.

⁶ Posada u Babinom Potoku razbijena je 11. aprila (vidi AVII, NAVT-78, r. 304, s. 4644—8: izveštaj Vrhovne ikomande KoV-a od 11. aprila 1945.)

kos jakim neprijateljskim napadima sa severa i istoka, ostalo je u našim rukama.⁷

Na drugim odsecima i dalje traju borbe sa neprijateljem, koji produžava napade.

XXI brd. K: Noću 5/6. 4, u krvavoj borbi sa neprijateljem koji je žestoko nadirao u grad, planski je napušteno Sarajevo.⁸ Za osiguranje povlačenja, naše snage drže liniju 6 km sz, 6 km z. i 10 km z. — jz. od grada.

XXXIV AK z.b. V.: u rejonu Gračanice neprijatelju je, usled povlačenja četničkih jedinica, uspelo da izbjije na put Doboj — Gračanica. Na odseku Tinje, neprijateljske jake snage prodrle su ka severoistoku, zauzele Bijelu i prešle Tinju. Radi osiguranja našeg mostobrana Brčko, naše snage su po planu povučene na suženi mostobran 4 km sz, 4 km z, 4 km jz, 3 km j. i 4 km ji. od varoši Brčko. Posada Brezovog Polja, koju je neprijatelj bio opkolio, shodno naređenju, i po savladavanju žilavog otpora neprijatelja, povukla se na suženi mostobran.⁹

LXIX AK. z.b.V.: Po povlačenju desnog krila 2. I. mostovi na Dravi kod Varaždina planski su porušeni.

I. A. u. I. V.
potp. Hesel¹⁰
gen. štabni p. pukov.

F. d. R.
Gruf. Detak . . »
major

Dostavljeno:

Vidi dnevni izveštaj.

⁷ To roesito je oslobodila 7. aprila 1945. Sedma divizija 4. korpusa (vidi Grupa autora, *ORNJ*, str. 554—5).

⁸ Sarajevo je oslobodeno 6. aprila 1945. U borbama za oslobodjenje Sarajeva učestvovala su jedinice 2, 3. i 5. torpusa (3, 4, 10, 27, 29, 37. i 38. divizija) i Grupa brigada Zeničkog sektora. Za rukovođenje tom operacijom, poznatom pod imenom sarajevska operacija, Generalštab JA formirao je Operativni štaib za oslobodjenje Sarajeva. Odbrana Sarajeva bila je poverena nemačkom 21. BAK-u, u oijejan su se sastavu tada nalazile ojačana 181. peš. divizija, 7. SS[^]divizija »Princ Eugen«, ostaci 369. legionarske divizije, 964. i 969. tvrđavska brigada, SS-pol. puk »Nagel«, delovi RZK, više samostalnih bataljuna i delovi 8, 9. i 15. ustaško-domobranske divizije. Opširnije o tome vidi Grupa autora, *Završne operacije*, str. 516—534; Brih SmiMxRihberg, n. d., str. 104—7; Ratni dnevnik majora Aksela Bema (Axel Behm), komandanta Bataljona za veau 21. BAK-a (AVII, Ndf, rag. br. 1—5, (k. 6).

⁹ Bliže o tim borbama vidi tom XI, taj. 2, dok. br. 38.

¹⁰ Hessel. Redalkoija nije mogla da ustanovi njegovo ime.

¹¹ Nečitak završetak potpisa.

BR. 211

IZVOD IZ DNEVNOG IZVEŠTAJA KOMANDE KOPNE NE
VOJSKE OD 9. APRILA 1945. O DEJSTVIMA U SEVEROZA
PADNOJ DALMACIJI, NA BANJI I U ISTOČNOJ BOSNI¹

STROGO POVERLJIVO

Vrhovna komanda Kopnene vojske

K. T. B.

Gen.St. d.H/Op. Abt. (III c)

Str. pov. br. 470/45.

10. 4. 1945

24. primerka

22. primerak

Dnevni izveštaj »Zap a d« od 9. 4. 45.

I) *Zapad*

II) *Italija (k-t Jugozapada — GrA »C«):*

III) *Balkan (k-t Jugoistoka — GrA »E«):*

XCVII brd. K: U svome daljem napadu ka s[evero]z[apadu] i z[apadu], neprijatelj je zauzeo Jablanac i ostatke posade okružio na k. 317 s[evero]i[stočno] od naselja. Raspršeni delovi naših snaga povukli su se ka severu i kod Svetog Jurja (7 km j[užno] od Senja) uspostavili vezu sa posadom Senja. Obuhvatnim napadom, neprijatelj je slomio severni front Zaprečne grupe »Senj«. Naše snage su okružene 3 km z. od Krivog Puta, a ostali delovi potisnuti na Senj. Neprijateljskim napadom na raskršnicu puteva 4 km ji. od Novog, prekinut je put Senj — Novi.²

Posle zauzimanja prepadom mosta na Korani sz. od Vaganca, naše snage su iz rejona Ličko Petrovo Selo izvršile napad ka severu i severozapadu.

XXI brd. K: U okviru predviđenog našeg povlačenja iz rejona Sarajeva, naše snage su se povukle ka sz. do na 10 km

¹ Snimak overenog prepisa originate (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-78, r. 304, s. 6255157—61.

² Reč ije o dejstvima 9, 19. i 26. divizije 4. armije JA. Deveta divizija dejstvovala je na pravcu Jablanac — Senj (duž obale); 19. divizija napadala je pravcem Otočac — Senj, 26. divizija je nastupala delom snaga pravcem Otočac — Sv. Juraj — Senj, a delom snaga južno od komunikacije Otočac — Senj. Inače, Jablanac je 9. aprila oslobodila 9. divizija (vidi Grupu autora, *ORNJ*, str. 554—7).

ji. od Busovače — 28 km ji. od Zenice. Odbijen je jedan bočni napad neprijatelja na zapadni front Zenice.³

XXXIV AK. z.b.V.: U rejonu Doboja, pod jakim neprijateljskim pritiskom, povučen je mostobranski položaj na liniju 4 km si. — 6 km i[stočno] — 5 km ji. od varoši.⁴

LXIX AK. z.b.V.: U rejonu Slunja, našoj borbenoj grupi je pošlo za rukom da posle odbijanja jakih neprijateljskih napada u Busovači (15 km s. — sz. od Slunja) uspostavi vezu sa našim snagama koje se kreću od Karlovca.⁵ U rejonu Bos. Gradiška predalo nam se do sada ukupno 5.500 četnika.⁶

Dostavljeno:

Dnevni izveštaj.

I. A. u. I. V.
potp. H u z e n⁷
gen. štabni major

F. d. R.
Gruf. Detak . . .⁸
major

³ Na prostoru Zaniao — Busovača — Kiseljak — Visoko — Kakanj dejstvovala su 10. divizija 5. korpusa, 29. divizija 2. korpusa i Grupa brigada Zeničkog sektora (11. brigada ovoga sektora oslobodila je 10. aprila Busovaču). Vidi Grupa autora, *ORNJ*, str. 564—9; Grupa autora, *Završne operacije*, str. 530—33.

⁴ U rejonu Doboja napadale su jedinice 2. armije (23, 28. i 45. divizija). Petnaestog aprila, 2. armilja je prešla u opšti napad na Doboij i oslobodila ga 17. aprila (vidi tom XI, knj. 2, dok. br. 55; Grupa autora: *ORNJ*, str. 575—6; ratni dnevnik majora Berna u AVII, Ndf, reg. br. 1—5, k. 6).

⁵ Odnosi se na spajanje 104. lovačke divizije i Grupe »HamaršmAt« — »Hammerschmidt« (ojačani 20. lov. rezervni puk 91. AK-a). Vidi Erih Smi't-Rihberg, n. d., str. 110.

⁶ Reč je o četnicima Pavla Đurišića koji su se povlačeći se iz istočne Bosne za Istru, našli opkoljeni od ustaša. Tom prilikom su ustaše uhvatile i Pavla Đurišića, i potom ga, sa više stotina četnika, ubile u logoru Jasenovac.

⁷ Husen. Redakcija nije mogla da ustanovi njegovo ime.

⁸ Nečitak završetak potpisa.

NAREĐENJE KOMANDANTA SS I POLICIJE OD 9. APRILA 1945. SRPSKOM DOBROVOLJAČKOM KORPUSU ZA DEJSTVA NA PODRUČJU ILIRSKJE BISTRICE¹

O. U. Macen
9. 4. 45. u 02.10 časa

Srp. dobrov. korpusu, Postojna
Nem. štabu za vezu, Postojna
— Poverljivo —

Pred.: Čišćenje područja Snežnik.

4. Titova armija 4. 4. ponovo je, sa 8. korpusom (uz to i 1 tenk. brig.), krenula u napad protiv naših uporišta — linija Karlobag — Gospić — Babin Potok,² zauzela Karlobag i Gospić, uz istovremeni desant na ostrvo Pag,³ jakim snagama (19. i 26. div.) prodrla preko Otočca na sever i 6.4. uveče, sa čelnim odeljenjem tenk. jedin. (36 tenkova sa pešadijom na tenkovima), dostigla Brlog.

11. korpus zatvara prevoj Kapela — put i severoistočno Brinje i vrši bezuspešne napade na Brinje⁴ i Ogulin.⁵ 1. odred (43. div.), na visovima oko Lokve, zatvara put od Rijeke u pravcu Mrkopalj i Delnice.

Izgleda da Glavni štab Slovenije prikuplja jače snage (delovi 7. i 9. korpusa) u rejonu Čabar — Snežnik. Verovatna namera neprijatelja: zauzimanje severnodalmatinske obale i ostrva ispred nje, zauzimanje Rijeke.

¹ Rrepis originala (pisanog na mašini) u AVII, Ndf, reg. br. 2—1, k. 61.

² Ovde je reč o produženju ličko-primorske operacije (počela je 20. marta). Po završenom pregrupisanju snaga, od 29. marta do 3. aprila, 3/4. aprila prešle su jedinice 4. armije i 4. korpusa ponovo u napad na celom frontu radi probijanja neprijateljskog fronta između pl. Male Kapele i Jadranskog mora na liniji Vrhovine — Gospić — Karlobag — Pag (vidi dok. br. 209 i 210; Grupa autora, *Završne operacije*, str. 498—9).

³ Karlobag i Pag su 5. aprila oslobodile jedinice 9. divizije; Gospić je oslobodila 4. aprila 26. divizija (vidi Grupa autora, *Završne operacije*, str. 499—506).

⁴ To mesto je 7. aprila oslobodila 7. divizija (vidi dok. br. 209).

⁵ Ogulin su oslobodile 10. aprila jedinice 13. divizije (vidi Grupa autora, *Završne operacije*, str. 508).

2.)

K-da 10. arm. zatvara jakim snagama na liniji Hreljin — Lokve prilaz Rijeci.

3.)

SDK sa 3 puka sa polaskom 10. 4. 45. sa linije Ilirska Bistrica — Št. Peter na Krasu — Postojna, vršiće čišćenje područja Snežnika do Kupe i dolinu Čabranke i sprečavaće upad banditskih snaga u operativnu zonu AK.

4.) Sa ji. od Rijeke angažovanim snagama Vermahta uspostaviti vezu preko k-ta SS i pol. u Rijeci.

5.) Snabdevanje i ishranu regulisaće SDK samostalno.

6.) SDK dostavljaće dnevne izveštaje o situaciji Operativnom štabu do 19.00 časova.

K-t SS- i pol., Operativni štab
U konceptu potp. Globočnik
SS-gruppenfirer i general-lajtnant pol.

Za tačnost:

Mundhenke, SS-Stubaf. i major Šuc. pol.

9. 4. 02 56 Br. 356 Postojna/Macen

Srpski dobrovoljački korpus

ŠTAB

O. Br. 1068

Postojna

1945

BR. 212

IZVOD IZ DNEVNOG IZVEŠTAJA KOMANDE KOPNE NE
VOJSKE OD 14. APRILA 1945. O DEJSTVIMA U SREMU,
KOD VALPOVA I U ŠIREM REJONU RIJEKE¹

STROGO POVERLJIVO

Vrhovna komanda Kopnene vojske 14. 4. 1945.
Gen. St. d. H/Op. Abt. (IIIc)

Str. pov. br. 4644/45. 24 *primerka*
22. *primerak*

Dnevni izveštaj »Zapad« od 13. 4. 1945.

I) *Zapad*

1.) *k-t Severozapada (GrA »H«):*

III. *Balkan (k-t Jugoistoka — GrA »E«)*

XXXIV AK z.b.V.: Naređeno povlačenje naših snaga sa srem-
skog odseka ka zapadu izvršeno je po planu.² Neprijatelj
oštro prati naše pokrete. U žestokim borbama uništeno je 15
neprijateljskih tenkova (T-34). Neprijatelj je prodro do južno
od Vukovara, sasvim istočno od Ostrova, istočno od Vinko-
vaca i istočno od Županje.

Naše snage su suzile neprijateljski mostobran koji se nalazi
na 10 km i. od Osijeka.

Neprijatelju je pošlo za rukom da iz svoga mostobrana,
udaljenog 10 km i. od Valpova, prodre do na 5 km jz. i 8 km
ji. od varoši.³ U toku su naši protivnapadi. Našim snagama
koje napadaju sa zapada uspelo je da odbace neprijatelja od
Marijanaca.

¹ Snimak overenog prepisa originala (pisanog na mašini) u AVII,
NAV-T-78, r. 304, s. 6255000—3.

Redakcija je s tri tačke označila izostavljeni deo teksta koji se ne
odnosi na Jugoslaviju.

² Reč je o povlačenju nemačkih jedinica posle proboja sremkog
fronta 12. aprila 1945. godine. Proboj su izvršile jedinice 1. armije JA.
Opširnije o tome vidi Grupa autora, *Završne operacije*, str. 545—559.

³ Reč je o forsiranju Drave kod Valpova, ikoje je 11. aprila u 23
časa izvršila 3. armija JA (16, 36. i 51. divizija). Jedinicama 3. armije
JA sadejstvovali su 6. i 10. korpus dejstvima u neprijateljskoj pozadini
(vidi Grupa autora, *Završne operacije*, str. 559—566).

XCVII AK z.b.V.: Neprijatelj je izvršio napad na naša osiguranja istočno od Lokava (25 km i. — si. od Rijeke) i odbacio ih ka zapadu.

XCI AK z.b.V.: Neprijatelj je iskrcao još snaga na zapadni deo ostrva Raba.⁴ On je zauzeo naše uporište Rab.

XXI BK: U toku naredenog odstupanja, naše zaštitnice su se povukle iz Zenice u rejon Nemile. Neprijateljski napadi sa jugoistoka i istoka u prostoru Zavidovići zatvorili su put odstupanja. Naše trupe koje se povlače imale su velike materijalne gubitke od jakih neprijateljskih napada iz vazduha.³

Dostavljeno:
Dnevni izveštaj

I. A.
potp. Hesel
gen štab p.pukovnik

F. d. R.
p.poručnik

⁴ Po zapovesti 4. armije od 9. aprila 1945, ma Rab su se 11/12. aprila iskricali delovi 9. divizije s četiri desamtna odreda, i istog dana (12. aprila) su ga i oslobodili (vidi Grupa autora, *Završne operacije*, str. 507—510.

⁵ Vidi AVII, Ndf, reg. br. 105, k. 6: dnevnik majora Berna.

⁶ Nečitak poitpis.

BR. 213

**NAREĐENJE KOMANDANTA ODBRANE LJUBLJANE OD
21. APRILA 1945. ZA ODBRANU GRADA¹**

STROGO POVERLJIVO

Ia, str. pov. br. 6/45-
Komandant odbrane Ljubljane
Odelj. Ia _____

A/I/5/a³
Ljubljana, 21. IV. 1945

Str. pov. br. 24/45
1 pril.
Pred.: Odbrana uporišta Ljubljane

2 *primerka*
1. primerak

Komandant SS i policije
u XVII vojnom okrugu
Operativni štab za' borbu
protiv bandi

Prim.: 21. apr. 1945

SS-Gruf.	Chef d. St.	Adut.	Ref.
			Ia str. pov. 169/45

Gospodinu komandantu pozadine Grupe armija »E«.

U prilogu pod 1) dostavlja se predmet o proceni zemljišta i o oceni odbrane uporišta Ljubljane sa priloženom kartom 1 : 25.000.³

Sadržaj ovog akta sastoji se iz detaljne orijentacije na zemljištu i na karti, koju je komandantu odbrane dao komandant SS-trupa i SS-podoficirske škole kao mesni rukovodilac izgradnje položaja za odbranu mesta. Na osnovu ove prae'ne, u aktu se zatim iznosi plan odbrane na srednjem pojasu, potom tok glavne linije odbrane na ivicama grada sa zaprečnim položajima sa svojim zaprečnim linijama položaja i, na

¹ Original (pisan na mašini) u AVII, Ndf, reg. br. 34—8, k. 2.
Pri dnu prve stranice originala utisnut je pečat prijema sa datumom 23. april 1945, str. pov. 6/45.

² i ³ Dopisano rukom.

⁴ Četvrtasti pečat.

⁵ Redakcija ne raspolaže tom kartom.

kraju, plan odbrane unutrašnjosti grada — na jezgru položaja — vidi priloženu kartu.

U pojedinostima daju se sledeće napomene:

a) *Procena zemljišta:*

Grad i uporište Ljubljana, svojim razgranatim i nedovoljno preglednim gradskim područjima leži u jednom širokom koritu sa niskim ravnica na severu i jugu, iz kojih se na severozapadu uzdiže visinska kosa Rožnik a na jugoistoku visinska kosa Golovec, koje potpuno dominiraju gradskim područjem. One imaju važnost izrazito ključnih položaja i kao takove ni u kom slučaju ne smeju prerano da padnu neprijatelju u ruke, pošto bi time bliža odbrana grada bila ozbiljno dovedena u pitanje, jer se na ovim visovima nalaze dominirajući vatreni položaji za sva oruđa, i jer su ovi položaji, mada nepotpuno, obezbeđeni od tenkovskih napada, a, sem toga, na njima ima i dobrih artiljerijskih osmatračnica.

Ljubljana, kao izraziti drumski čvor, ima vrlo dobro izgrađenu drumsku mrežu, koja sa svih strana vodi u grad, tako da u svakom slučaju postoji mogućnost brzog prodora neprijatelj, tenkovskih i motoriz. jedinica, sa kojima odbrana grada mora da računa. Sem toga, prostrano i samo delimično močvarno zemljište južno od grada, kao i skroz ravničasto zemljište sa tvrdim tlom severno od odbrambenog položaja, pružaju mogućnost napadaču da s ove strane glavnog druma koji izlazi iz grada, na širokom frontu, izvrši napad sa tenkovskim jedinicama. Stoga se braniocu nameće zadatak da svoja težišta odbrane za sva oruđa obrazuje prvenstveno s obe strane druma za Crnuče, s obe strane kranjske ceste, tršćanske ceste i druma za Kočevje, zatim duž drumova koji iz pravca ušća Ljubljanice u Savu i iz pravca Podgrada vode ka Gradu, i, na kraju, duž druma koji od Domžala, preko Sv. Jakoba i savskog mosta, kao i jugoistočno pored Sv. Jakoba, vodi ka Ljubljani.

Napadaču se pruža mogućnost da svoj napad potpomogne desantnim trupama i padobrancima, i to u slučaju da svoje napade povede pravcima: od Trsta na severni front grada, zatim istočno od Št. Vida i preko zemljišta istočno od Crnuča, dalje, severoistočno od Sv. Jakoba, severno od Marija Polja i, na kraju, od severoistoka, sa pravca od Save, ka gradu, kao i preko Ljubljanskog barja ka Ljubljani. Prema tome, najveću važnost za upornu odbranu imaju u svim slučajevima položaji na ivici grada.

Napred pomenute visinske kose Rožnik i Golovec moraju se braniti žilavo i što je moguće duže, jer samo zauzimanjem istih neprijatelj dobija mogućnost dejstva sa peša-

dijskim oružjem koje ima razantne putanje i na taj način može brzo da postigne svoj cilj. Na osnovu prednjeg, biće moguće da se i sa međupoložaja još dugo mogu braniti izvesni delovi Rožnika i Golovca.

I samo gradsko područje Ljubljane pruža dobru mogućnost za odbranu, ali samo pod uslovom da se isto utvrdi svim sredstvima permanentne fortifikacije. Pre svega, mora se izgraditi sistem tenkovskih prepreka, sa što većim rasporedom po dubini, jer bi u protivnom napred navedeni drumovi, duž kojih će neprijatelj vršiti svoje napade, mogli poslužiti za to da ih neprijatelj, tenkovske jedinice iskoriste za upad u unutrašnjost grada.

Zidane ograde duž toka reke Ljubljanice pružaju već sada sigurnu prepreku za tenkove na celom frontu odbrambenog položaja u unutrašnjosti grada, sem na jednom uskom odseku severoistočnog dela toga fronta.

b) Procena mogućnosti odbrane samog grada

Za odbranu uporišta Ljubljane zasad je, izviđanjem na terenu, tačno određen samo spoljni odbrambeni pojas i on je na karti obeležen šrafama. Njegov je zadatak da sa savskog mosta kod Črnuća što duže sprečava pristup neprijatelju ka ovom mostu i da sa položaja zapadno odatle sprečava brzo neprijateljsko prodiranje ka uporištu Kleče, a, pre svega da sa dela položaja kod Št. Vida onemogućiti neprijatelju da sa severnog pravca širokim frontom napadne odbrambene položaje na ivici grada. Sem toga, zadatak je ovog uporišta da sprečava prodiranje neprijatelj, tenkova kroz tenkovske prepreke istočno od Dolničā, kao i kroz tesnac zapadno od Podutika.

Na severozapadnom delu položaja na ivici grada, pešad. i tenkovske snage sa severozapadnog dela položaja treba što duže da sprečavaju neprijatelj, prodiranje s obe strane Dobrave u pravcu tršćanskog druma. Zadatak uporišta istočno od Brezovice mora biti taj da vatrom svih oruđa i uz jaku podršku artiljerije što više usporava neprijatelj, napad na jugozapadni deo položaja na ivici grada, severno od područja Karoline, na visu 393, 1 km južno od Rudnika, dva manja uporišta imaju zadatak da prevremenim otvaranjem vatre iz svih oruđa usporavaju neprijatelja prodiranje pravcem duž kočevskog druma ka južnom delu položaja na ivici grada. Uporište oko mesta Orle naročito je važno zbog toga što ono može da spreči da neprijatelj na grebenu Golovca zauzme polazni položaj za napad sa frontom ka severozapadu i stoga bi ovo uporište trebalo što duže i žilavije braniti.

Istu važnost ima i grupa uporišta na visovima 415 i 381, kao i uporišta kod Sadinje Vasi, a i pošto je dolina reke

Reke naročito podesna, prvenstveno za prikriveno postavljanje i podilaženje trupa svih rodova iz jugoistočnog pravca. Zadatak uporišta oko Podgrada i Zaloga mora biti taj da borbenim rasporedom po dubini i uz podršku jake art. što je moguće duže sprečavaju prodor neprijateljskih snaga iz doline Save ka istočnom delu položaja na ivici grada.

Pošto Sava između Podgrada i črnuča ne predstavlja nikakvu prepreku za tenkove, usled čega je omogućen na širokom frontu napad pešadije, ukrcane na tenkove, na severni deo položaja na ivici grada, to 7 malih otpornih tačaka između Save, Dobrave i Stožica imaju ulogu da što više lokalnih snaga neprijatelja vežu za zemljište i na taj način spreče brz napad neprijatelja na širokom frontu. Istu ulogu ima i uporište na mostu jugoistočno od Sv. Jakoba.

Sva navedena uporišta na spoljnjem odbrambenom pojasi, sem neznatnih izuzetaka, dosad su samo na terenu izrekognoscirana, dok je uporište na mostovima kod črnuča utvrđeno u vidu poljske fortifikacije (bez prepreka).

Mora se pretpostaviti da će Organizacija Pel⁶ uglavnom izvršiti izgradnju *položaja na ivici grada*.

Trasa odbrambenog položaja uglavnom je povoljna. Ona dozvoljava da se sa prostora severno od grada iz jednog linearnog sistema položaja, bez dovoljne dubine, u svom sadašnjem stanju, isti mogu braniti od slabijih neprijateljskih snaga. Isto se može reći i za položaje na visovima zapadno od Rožnika. Ipak je ovde od neophodne potrebe da položaj što skorije dobije svoju dubinu, pošto bi prodor neprijatelja na nepregledno šumsko područje mogao brzo dovesti do pada Rožnika. Stoga je potrebno da se izgradi zaprečni položaj »a«, odnosno da se utvrde oslone tačke sa rasporedom po dubini na severozapadnim ograncima Rožnika (akcija »Pel«). Sistem položaja s obe strane trščanskog druma i neposredno sev. zap. od mesta Vič pruža povoljne prilike za odbranu razantnom, frontalnom i flankirajućom vatrom sa ovih visova u pravcu jugozapada. Međutim, celokupno zemljište između drumova prema Trstu i Kočevju, a naročito, pak, između toka reke Ljubljance i druma za Kočevje, karakteriše se time što je ovaj prostor uređen samo kao neka linija obezbeđenja, pošto močvarno tlo ne dozvoljava da se na njemu izgrađuju odbrambeni položaji. Sem toga, na celom prostoru između drumova za Trst i Kočevje ne postoji skoro nikakva dubina položaja. Stoga bi bilo neophodno potrebno da se za odbranu južnog fronta uporišta Ljubljana postavi na prostoru jugoistoč. dela Ljubljane jaka artiljerija i jake rezerve. Sistem

⁶ Poli

položaja za odbranu Golovca, s obzirom na povoljne terenske uslove za vatreno dejstvo, izgleda da je dobro organizovan, samo se i on sastoji od jedne izgrađene linije, te je neophodno da se isti dopuni izgradnjom daljih oslonih tačaka po dubini, jer bi inače po zauzimanju visa Kapele moglo doći do sloma i prisilnog napuštanja cele glavne borbene linije postepeno od jugoistoka ka severozapadu i dalje do proboja fronta u pravcu gradskog zamka. Stoga je važno da se što skorije izgradi zaprečni položaj »b« (prva karta) kao i da se utvrde k. 438, 500 m sev. ist. od Rakovnika, u vidu niza otpornih tačaka (akcija »Pel«). Ostali deo glavnog odbrambenog položaja na ivici grada, koji se proteže preko Studeneca na severnu ivicu aerodroma i dalje preko velikog groblja na drum za črnuče, ima vrlo celishodnu trasu. No i ovaj deo nema dovoljnu dubinu.

Izraziti nedostatak položaja je u tome što stari ital. plot od žice,⁷ koji sada većinom služi kao prepreka ispred položaja, svojom visinom zaklanja preglednost predterena i ometa vatreno dejstvo. Tako isto je, sa malim izuzetkom, izvršeno nepotpuno maskiranje svih odbrambenih položaja, te postoji velika verovatnoća da ih je neprijatelj, vazdušno izvidanje već fotografisalo. Međupoložaj, koji predviđa propis »Alarmne jedinice«,⁸ dosad je lično od strane komandanta odbrane na terenu izrekognosciran, a njegova trasa je na karti obeležena jednom prostom crvenom linijom. Pri ovome se imalo u vidu da se, u slučaju povlačenja odbrambene linije u unutrašnjost gradskog područja, deo položaja na istoč. delu Rožnika sa kotom Kapela i kotom 428 s jedne strane, zatim položaji na krajnjem severozapadnom ogranku visa Golovec, sa mestom Rakovnik i sa kotom 438, koji jako dominira okolinom s druge strane, drže u našem posedu.

Detaljnije o međupoložajit napominje se sledeće:

Pod pretpostavkom da se unutrašnje područje grada utvrdi sredstvima stalne fortifikacije, grad Ljubljana pruža dobru mogućnost za svoju odbranu. Na severu, duž drumova za črnuče, tamošnja artiljer. kasarna služila bi kao glavno uporište za odbranu. Isto tako bi se linija odbrane u svom daljem toku na zapad, sa tamošnjim gradskim rejonom i u naslonu na železničke radioničke zgrade, kao i na raskrsnicu na drumu za Kranj, mogla povoljno organizovati za odbranu, jer sam pravac pružanja drumova, koji je skoro upravan na

⁷ Za vreme italijanske okupacije, Ljubljana je bila opasana bodljivom žicom u nekoliko redova.

⁸ Redakcija ne raspolaže tim propisom.

liniju odbrane, olakšava izgradnju položaja po dubini kao i udešavanje pojedinih kuća za odbranu iz kojih bi mogli dejstvovati pojedini strelci i pt oruđa; i, na kraju, ta okolnost olakšava i podizanje raznih barikada kao prepreka. Sa kote 438 i sa brda Kapele ima se vrlo dobra preglednost prema zapadu, sev. zapadu i jugozapadu sa izvanrednim brisanim prostorom u navedenim pravcima i oni bi mogli poslužiti — ako bi se žilavo branili — da se neprijatelju na duže vreme onemogućiti neposredno osmatranje, odnosno neposredno tučenje vatrom pešad. oruđa unutrašnjosti grada. Jugozapadni deo grada, Rožna dolina i deo grada s obe strane tršćanskog drumu, omogućava dobro vatreno dejstvo u pravcu severozapada ka Glinicama, te je i ovde raspored kuća na spoljnoj ivici grada vrlo podesan za izgradnju permanentnih utvrđenja. Slično glavnoj borbenoj liniji na ivici grada, i ova južna ivica grada do drumu za Kočevje takođe je podesna za podizanje permanentnih utvrđenja, ali samo u organičenom stepenu, jer je ova ivica retko naseljena i jer na njenoj zoni nema objekata koji bi se mogli udesiti kao prepreke. Stoga bi ovde bilo potrebno da se međupoložaj ojača izgradnjom dobrih poljskih položaja. Visovi sveroišt. od Rakovnika, koji ulaze u ovu odbrambenu zonu, mogu se vrlo dobro braniti i oni bi u borbi za položaje na ivici grada mogli poslužiti kao oslonac i u borbi po dubini položaja. Severni deo grada je gusto izgrađen i naseljen i prema tome se može dobro braniti. I dok je brisani prostor istočno od železničke stanice za sve vrste oruđa dosta malen, dotle je severoistočno od grada u pravcu ka velikom groblju on mestimično čak i vrlo dobar. Izričito se mora naglasiti da se međupoložaj, ako se ne izgradi u vidu permanentnih utvrđenja, ne može braniti na duže vreme. U organizovanju odbrane na međupoložaju dosad se uspelo samo toliko da se izrekognosciraju i na terenu tačno obeleže zaprečni položaji »c—d« (vidi na karti crveno šrafiranu liniju). Zaprečni položaj »c« ima tu ulogu da — pri neprijatelj, upadu sa severozapada i pri gubitku visa Rožnik — sa osloncem na zemljište oko žel. stanice i na želez. liniju duž parka Tivoli, kao i sa osloncem na drum na jugozapadnoj ivici unutrašnjeg dela grada (vidi kartu) i na ušće jarka Gradašćice, koje važi kao sigurna pt. prepreka, na jednoj podesnoj liniji brani sam centar grada. Zaprečna linija položaja »d«, koja se na istoku proteže severno i jugoistočno od glavnog položaja u centru grada, ima zadatak da, pri gubitku kote 438, na liniji 1500 m istočno od visa sa gradskim zamkom i istočno od delova grada koji leže neposredno severoistočno od glav. položaja, odnosno sa osloncem na ovu liniju, u danom slučaju omogućiti dužu odbranu celog međupoložaja.

Zaprečna linija položaja »e«, koja se od zapadne ivice glavnog položaja u unutrašnjosti grada proteže u pravcu glavne borbene linije međupoložaja, ima za cilj da, u slučaju neprijatelj, prodora sa juga, brani ceo međupoložaj, oslanjajući se pri tome na glavni položaj u centru grada. Upravo ovaj poslednji zaprečni položaj ima povoljne terenske uslove za odbranu, jer je njegova glavna borbena linija jarkom Gradašćice obezbeđena od tenkovskih napada i jer se ista naslanja na reku Ljubljanicu.

Kao poslednji bastion odbrane važi utvrđeni položaj u centru grada, koji je na karti obeležen plavim šrafama. On je sa svojim dominirajućim visom sa gradskim zamkom izvanredno povoljan i obezbeđen je stoprocentno od tenkov. napada, jer se ispred njega proteže zidano korito reke Ljubljanice i Gruberovog kanala. On omogućava ne samo sadejstvo — iz dubine — svih vrsta teškog oružja u borbama oko međupoložaja, već on sam po sebi predstavlja jednu vrstu tvrđave i omogućava najbolje osmatranje bojnog polja skoro po čitavom gradu. Za utvrđenje ovog položaja, zemljište pruža vrlo povoljne uslove, jer svi drumovi i ulice grada izvođe takođe upravno na liniju otpora. Dominantan položaj ove terenske tačke pruža jedinstvenu priliku da se na njoj obrazuje komandno mesto komandanta odbrane, tim pre što ovde već postoji i mreža veze koja je potrebna za odbranu grada.

c) Potrebne trupe za odbranu Ljubljane

Celokupno područje grada, sa dubinom glavnog dela bojnog polja, autor ove studije podelio je — shodno iskustvu pozicijskih vojni u Italiji — na 4 pukovska odseka (granice odseka vidi na karti). Predložena jačina predstavlja, po mišljenju autora, krajnje minimalnu potrebu snaga za dužu odbranu uporišta Ljubljane od napada moderno naoružanog i nadmoćnog neprijatelja. Sem toga, važno je da barem onaj deo međupoložaja koji se nalazi juž. i ist. od glavnog položaja u unutrašnjosti grada bude već u početku borbe posednut dovoljnim snagama. Ovo isto važi i za grupno posedanje međupoložaja s obe strane drumu za Marija polje kao i drumu za črnuče, zatim na zapadnom delu visa Rožnik (po 1 uporište na koti 438 i na koti Kapela) i s obe strane drumu za Trst. Za potpomaganje prolivnapada i akcija jurišnih trupa na području grada, kao i za borbu protivu neprijat. tenkova, potreban je najmanje 1 tenkovski [bataljon] ili protivtenkov. divizion. Pošto se uspešna odbrana može postići samo onda ako bude postojao niz težišta artiljer. vatre, te je stoga potrebno imati na raspolaganju, pored već postojećih baterija teških polj. haubica, najmanje još i tri laka art. divizona,

koji bi se upotrebili za obrazovanje vatrenih težišta, kao i za borbu, pojedinačnom upotrebom oruđa, protivu pojedinih utvrđenih kuća ili blokova. Sem toga, mogao bi se upotrebiti još i 1 ceo pionir, bataljon, i to s obzirom na potrebu rušenja širih razmera kako mostova tako i drugih objekata, koja će u toku izvršenja odbrane morati nastupiti. Stoga se ukupna potreba snaga za odbranu uporišta Ljubljane ceni na 1—2 divizije.

cl) Potreba izgradnje položaja

Dok je odbrambeni položaj na ivici grada toliko izgrađen da je podesan za to da se uspešno odbije napad neprijatelj, bandi, dotle još ništa nije urađeno za izgradnju celog međupoložaja i glavnog položaja u unutrašnjosti grada. Ovde je potreban tako zamašan posao da bi za uspešnu izgradnju istih bilo potrebno angažovati bezobzirno i poslednju radnu snagu civilnog stanovništva do njenog iscrpljenja. Pri tome bi trebalo ukloniti sve političke smetnje koje bi stajale na putu izgradnje položaja na području samog grada. Ne postigne li se ovo, onda se Ljubljana u svome sadašnjem stanju, i pored angažovanja dobrih trupa, neće moći braniti na duže vreme protivu modernog i nadmoćnog neprijatelja.

S obzirom na kratkoću vremena, potrebno je po ovome pitanju doneti hitno rešenje. Položaje na spoljnjem odbrambenom pojasu trebalo bi, mesnom civilnom radnom snagom pod nadzorom Nemaca, bar toliko utvrditi da isti odgovaraju uslovima poljske fortifikacije.

c) Opšta ocena.

Uporište Ljubljana, u svojoj celini sposobno je za dužu odbranu samo pod uslovom da bude utvrđeno u vidu permanentne fortifikacije.

Komandant odbrane
Zeler⁹
pukovnik

⁹ Seeler. Redakcija nije mogla da ustanovi njegovo ime.

BR. 214

NAREĐENJE KOMANDANTA JUGOISTOKA OD 21. APRILA 1945. POTČINJENIM KOMANDAMA ZA IZVOĐENJE FORTIFIKACIJSKIH RADOVA U SLOVENIJI I ISTRI¹

Telegram
str. pov. br. 2046

Str. pov. 18/45²

Predato: 22. 4. 45 13.40

K-tu poz[adinske] ob[iasti] Grupe armija »E«³ Ljubljana, Gaulajteru Rajneru Odseku »Istok«, pukovnik Turner⁴, Ljubljana, 111. tvrd[avskoj] Pak komandi, Ljubljana, Viši inž. k-t XIII, Ljubljana.

Veza: Akt ove komande Ia/F str. pov. br. 490/45 od 18. 4. 45⁵

U cilju objedinjenja komandovanja, izviđanja i izgradnje položaja, koje treba izvršiti na području k-ta Jugoistoka, dopunjujući i delimično menjajući dosad izdata naređenja,

naređujem:

1.) Stavljam u zadatak *gen[eral-]-lajt[nantu]* Cimeru⁸, višem inž. k-tu XV da rukovodi celokupnim projektovanjem, rekognosciranjem i tehničkim radnjama svih položaja koji će se podizati na području k-ta Jugoistoka. Potrebne direktive dobija od K-de GrA »E«⁷, Ia/F.

¹ ST^Mimaik 'telegrama (pisanos na mašini) u AVII, Ndf, reg. br. 19—6, k. 2.

² Dopisano rukom.

³ U tekstu originala piše: Komm. Gen. d. rückw. Heeresgeb. E (Kommandierender Generali der rückwärtigen Heeresgebietes E).

⁴ Thuirner. Prema Wolfu Keilligu (*Rangliste des deutschen Heeres 1944/45*, Verlag Hans-Hening, Podzun, Bad Neuheim, 1955, str. 152), ime mu je Jozef (Joseph), ukoliko je tu uopšte o tome Turnern reč.

⁵ Redaikdija ne raspolaže tim dokumentom.

⁶ Rilkaird (Richard Zimmer)

⁷ Komanda Grupe armija »E« bila je u to vreme istovremeno i Komanda Jugoistoka. Tu dužnost je preuzela 25. marta 1945. od Komande Grupe armija »F«, koja je tada rasformirana. Inače K-da Jugoistoka potčinjena je 22. aprila 1945. K-di Juga (vidi, fon Zigler, n. d., str. 17 i 19).

2.) U tome cilju biće mu potčinjeni:

a) *Tvrđ. inž. k-t XVI* sa potčinjenim inž. štabovima i trupama za izgradnju »Zvonimirovog položaja«⁸ — u obimu kako je to već naređeno:

b) *Tvrđ. inž. k-t XIII*, kome se istovremeno stavlja u zadatak da rukovodi celokupnim projektovanjem, izviđanjem i izgradnjom položaja za zaštitu Rajha na delu koji se nalazi na području XVII arm. korpusa i Ljubljanske provincije.

Za taj zadatak stavlja se pod njegovu komandu

aa) *Za izviđanje:*

Štab za izviđanje 4, kapetan Kaltenege³, i izviđački štabovi br. 1, 5, 7, 12 i 13 koji su dosada bili potčinjeni Štabu odseka »Istok«. Izviđački štab »Istok« (pukovnik Turner) ovim se rasformira odmah i vraća nazad k-tu Jugoistoka.¹¹ On ostavlja jednog podesnog oficira kod *Tvrđ. inž. k-ta XIII* kao taktičkog savetnika i načelnika inžinjerijskih štabova. Obratnom poštom dostaviti ime toga oficira.

bb) Svi *tvrđ. inžinjer. štabovi* i sve *tvrđ. inž. trupe* koje se nalaze na ovome području.

c) *Inž. štab potpuk. Klajbera*¹¹, sa svim potčinjenim izviđačkim štabovima i *tvrđ. inž. trupama* (zadaci *cl-Spion*¹²), sa zadatkom da kao komandant južnoštajerskog odseka vrši izgradnju jugoistočnog bedema na odseku Južne Štajerske.

d) *Viši inž. k-t 108* sa potčinjenim izviđačkim štabovima i *tvrđ. inž. trupama*, sa zadatkom da podiže utvrđenja duž grebena Karnijskih Alpa i Karavanki do zaključno Donjeg Dravograda.

3.) *Zadatak:*

Fortifikacijski radovi koje treba izvršiti:

a) Završenje položaja na tetivi čičen¹³ (grlo poluostrva Istre).

b) Podizanje zaprečnih utvrđenja na drumovima, koji sa hrvat, teritorije vode na Jadransko primorje i u Ljubljansku kotlinu, i na planinskim prelazima: na opštoj liniji istočno pored Rijeke — Kočevje — Podhosta (ovde naslon na položaj

⁸ Ti nemački odbrambeni položaji protezali su se linijom General-ski Stol — Tušilović — Kamenica — Dugo Selo — Vrbovec — Križevci — Koprivnica — Zakanj (u Mađarskoj). Bliže o njima vidi Erich Schmidt-Richberg, n. d., kartu br. 5.

⁹ Kaltenege. Redakcija nije mogla da ustanovi njegovo ime.

¹⁰ Komandant Jugozapada preimenovan je 22. aprila 1945. u komandanta Juga (fon Zigler, n. d., str. 17)

¹¹ Kleiber

¹² Redakciji nije poznato na što se to odnosi.

¹³ To jest: čičarija.

Krško). Ove zaprečne zone na drumovima i prelazima izgraditi na mestima ešaloniranim po mogućstvu što više unazad, s tim da se prema razvoju situacije ista ešaloniraju po mogućstvu što više u pravcu istoka.

Rezultate izviđanja dostaviti ovoj komandi što skorije.

Radove na izgradnji položaja »Ingrid« obustaviti.

c) Završiti izgradnju položaja Krško od Podhoste do naslona na jugoistočni bedem jugozapad, od Krškog.

d) Završiti izgradnju jugoistočnog bedema zapadno od Krškog do Drave.

e) Izgradnja zaprečnih utvrđenja na planinskim prelazima preko kojih vode putevi iz doline Drave zap[adno] od Ptuja — na zapad i jugozapad na opštoj liniji Kamnik — Slovenska Bistrica — Maribor.

f) Izgradnja zaprečnih utvrđenja na drumovima koji vode iz Donje Štajerske u Ljubljansku kotlinu: sa težištem na liniji Litija — Trojane — St. Martin — Kaschede.

g) Izgradnja položaja na Karavankama sa težištem na liniji prevoj Podkoren — tunel ispod Karavanki — prevoj Ljubelj — Seebergsattel — Slovenj Gradec — Donji Dravograd. Jednovremeno treba izrekognoscirati i položaj na opštoj liniji Donji Dravograd — Savinjski Alpi — Tržič i sa njegovom izgradnjom odmah početi.

Rezultate izviđanja i rekognosciranja dostaviti ovoj komandi što pre.

Težište na celokupnom utvrđenju:

Po redosledu hitnosti shodno pod b, e i f i na zaprečna utvrđenja u dolini Drave kod Slovenske Bistrice i Donjeg Dravograda.

Viši inž. k-t XIII prvenstveno je odgovoran pre svega za izgradnju položaja na krilnim odsecima — i za saradnju sa susednim grupama armija na mestima gde se sa istima dodiruje.

4) Sem toga, potrebno je da tvrđ. inž. k-ti najtešnje saraduju sa komandama korpusa na čijim područjima one izgrađuju položaje.

5) Viši inž. k-t XV podneće prvi izveštaj 15, a potom svakih 10 dana, o napredovanju radova.

Viši tvrđ. inž. k-ti XIII i XVI, Viši inž. k-t z.b.V. 108 i Inž. štab potpukovnika Klajbera podneće, nezavisno od pred-

njeg, 15. i jednu kartu o izgradnji položaja k-tu Jugoistoka (K-di Grupe armija »E«) za Ia/F. neposredno.

K-t Jugoistoka
(K-da GrA »E«)
Ia/F str. pov. br. 524/45 od 21. 4. 45.
Načelnika štaba
pot. Šmit-Rihberg
general-major

Original kod¹⁴
. ,¹⁵ , Pi Fū¹⁶

BR. 215

IZVEŠTAJ KOMANDANTA POZADINSKE OBLASTI KOMANDE GRUPE ARMIIJA »E« OD 30. APRILA 1945. KOMANDI JUGOISTOKA O BORBAMA KOD POSTOJNE'

POVERLJIVO

Pov. 102/4²
3

TELEGRAM

SSD

pov. br. 2695 od 30. 4. 1945

K-di Jugoistoka (Grupi armija »E«), Zagreb

Radi znanja: K-di 97. AK z.b.V. i hssupf. ozak⁴
SS-gruppenfireru Globočniku, Trst.

Posle odbijenog prvog napada, uz podršku tenkova, na Postojnu (4618) noću na 29. 4, neprijatelj je izvršio drugi napad 29. 4. u 13 časova, i uz podršku 1 srednjeg i 4 izviđač, tenka uspeo da sa pešadijskim delovima uveče prodre u grad.⁵

¹⁴ Dopisano rukom.

¹⁵ Nečitko ime.

¹⁶ Pionierführer (načelnik inženjerije)

¹ Snimak telegrama (pisanog na mašini) u AVII, Ndf, reg. br. 39—6, k. 2. U gornjem desnom uglu nečitak potpis.

² Dopisano rukom.

³ Nečitak paraf.

⁴ Höherer SS-und Polizeiführer Operationszone adriatisches Küstenland (komandant SS i policije Operativne zone »Jadransko primorje«).

⁵ Postojnu je napadala 29. divizija 2. armije JA ii uspela je da je oslobodi 1. maja 1945 (Vidi Grupa autora, *ORŃJ*, str. 620).

U toiku 29. 4. u Postojnu su upućeni u pojačanje: 1 bat. carinske zaštite, 1 jurišna četa, 1 pt četa sa 3 topa od 75, 2 topa od 50 i 1 top od 37 mm.

B[orbena] gr[upa] »Rupnik« drži dosadašnji položaj na liniji: kota 805 (Stanovnik) — 610 (Sv. Ignacij) — 641 — 702 — 597 — 786 — 785 (Greiben) — Podlož — 756 — 598 — 691 (isključno) — 949 (Knežji V.).

SDK u daljem nastupanju pravcem Prezid — Čabar i ka Tršće.

B[orbenu] g[rupu] »Hajnaker«⁶ 29. 4. u 17 čas. neprijatelj je jako pritisnuo kod Trave i kote 1004 sa zapad, pravca. Neprijatelj prebacuje mot. maršem 29. div. sa prostora od Ogulina ovamo. Dosada je konstatovana 13. udarna brigada, dok se, prema izjavama zarobljenika, 10, 11. i 14. brigada 29. div. nalaze na maršu ka nama. Verovatno je neprijateljska namera da, uz jako obezbeđenje ka severu odnosno severoistoku, svoj napad ka Rijeci i Trstu pothranjuje iz dubine, pri tom nije isključeno da napadne i Kočevje.

Borbena grupa »Dipelhofer«:⁷ na glavnoj borbenoj liniji Kočevje — okuka Krke, dan protekao na miru.

HSSupf u. korück GrA »E«³
Ia, pov. br. 18506/45

i. a., pot.:

Sole⁹

general.štabni major pol.

10

Usled smetnji na liniji,
depeša nije mogla biti
poslana K-di 97. arm. kor[pusa]
hssupf. ozak i SS-grupen-
fireru Globočniku

⁶ »Heinacker«

⁷ »Dippelhofer«

⁸ Höherer SS-und Polizeiführer und Kommandeur der rückwärtigen Gebieten Heeresgruppe E (Komandant SS ii policije i komandant pozadinske oblasti Grupe armija »E«),

⁹ Scholz

io j u Nečitki parafi.

OBAVEŠTENJE KOMANDANTA JUGOISTOKA OD 8. MAJA 1945. KOMANDANTU 22. PEŠADIJSKE DIVIZIJE O IZDATIM NAREĐENJIMA POTČINJENIM ARMIJAMA I JEDINICAMA ZA PREKID BORBI I KAPITULACIJU¹

Div. St. Qu., 8. maj 1945.

22. pešadijska divizija
Komandant

OVERENI PREPIS DEPEŠE KOMANDANTA JUGOISTOKA
(*K-da Grupe armija »E«*) GENERAL-PUKOVNIKA LERA

Pošto je Vrh. k-da Vermahta, po zapovesti velikog admiral-a Denica, naredila opštu kapitulaciju, to sam i ja prinuđen da na mom komandnom području obustavim borbu.² Naredio sam svim potčinjenim mi armijama i trupama svih delova Vermahta da, počevši od 9. maja 1945. u 01,00 čas. po nemačkom letnjem vremenu, obustave sva neprijateljstva, ukoliko ne bi bili napadnuti i zbog toga prisiljeni na samoodbranu, i da dalje postupaju prema dobivenim naređenjima od opunomoćenih oficira jugoslovenskih, ruskih i engleskih armijskih komandi. Komandno mesto ove komande nalazi se: Operativno odeljenje u Heilensteinu istočno od Polzele (15 km z.-sz. od Celja), Odeljenje za pozadinu u Celju. Ukoliko bi bilo potrebno da moj štab produži rad u cilju preduzimanja potrebnih mera, molim da se savezničkim trupama izdaju odgovarajuća naređenja za zajamčenje daljega rada. Za opunomoćene pregovarače odredio sam: sa engleskim komandama generala vazduhoplovstva Felmija³, sa ruskim komandama

¹ Prepis originala (pisanog na mašini) u AVII, Ndf, reg. br. 53—2, k. 2.

² Predstavnici nemačke Vrhovne komande Vermahta: Vilhelm Kaijt, general-feldmaršal i načelnik štaba, Hans Georg Frideburg (Hans Georg Friedeburg), admiral i Hans Jirgen Stumpf (Hans-Jürgen Stumpf), general-pukovnik avijacije, potpisali su akt o bezuslovnoj kapitulaciji 8. maja 1945, sa važnošću od 9. maja. Potpisivanju akta o bezuslovnoj kapitulaciji sa savezničke strane prisustvovali su: maršal Georgij Žukov (predstavnik sovjetske Vrhovne komande), britanski maršal avijacije Artur Teder (Arthur Teder) u ime savezničkih Ekspedicionih snaga, komandant strategijske avijacije general Karl špac (Karl Spatz) u ime oružanih snaga SAD i armijski general Zan Latr de Tasimij (Jean Lattre de Tassigny) u ime francuskih oružanih snaga (vidi Grupa autora, *Drugi svetski rat*, iknj. 5, str. 387).

³ Helmut (Helmiutt FeLmy), general avijacije. Suđeno omi je kao ratnom zločincu pred američkim vojnim sudom u Nirnbergu. Tada je, 15. februara 1948, osuđen na 15 godina zatvora, potom mu je kazna

k-ta 2. oklopne armije generala artiljerije de Argelisa⁴, dok se za pregovore sa jugoslovenskom Vrhovnom komandom ja lično stavljam na raspolaganje.⁵

Potp. L e r⁶
general-pukovnik i k-t Jugoistoka
(K-da GrA »E«)

Za tačnost:

Kine⁷
general-lajtnant

BR. 217 \X

OBAVEŠTENJE KOMANDANTA JUGOISTOKA OD 10. MAJA 1945. ŠTABOVIMA 11. VAZDUHOPLOVNE POLJSKE, 369. LEGIONARSKJE I 22. PEŠADIJSKE DIVIZIJE O KONAČNIM USLOVIMA, POSTAVLJENIM OD JUGOSLOVENSKE ARMIJE, ZA KAPITULACIJU NEMAČKIH JEDINICA JUŽNO OD DRAVE¹

Radiogram

10. 5. 02.00

Od: GrA »E«

Za: XXI (brd) AK

11. vazd. polj. div.
369. pd.
22. div.

Jugoslav, armija odredila je sledeće konačne uslove za kapitulaciju:

Razoružanje i predaja opreme od strane nemačkih trupa koje se nalaze južno od Drave mora se, iz naročitih razloga, izvršiti na području južno od Drave. *Za oficire, podoficire i vojnike odrediće se posebni logori.*

smanjena na 10 godina, da bi 1951. godine bio otpušten iz Landsberga, gde je izdržavao kaznu. Vidi fon Zigler, n. d., str. 117; Foltman/Meler-Viiten, n. d., str. 182.

⁴ Maksimilijan de (Maximilian de Angeiis).

⁵ Bliže o tim pregovorima vidi i Milana Bastu, *Agonija i slom Nezavisne Države Hrvatske*, Rad, Beograd, 1971, str. 363—372.

⁶ Aleksander (Alexander Lohr).

⁷ Gerhard Kühne. Bio je tada komandant 22. pešadijske divizije.

¹ Prepis radiograma (pisanog na mašini) u AVII, Ndf, reg. br. 55—2, k. 2.

Naređenja jugoslav. i nemač. oficira koji su za te poslove određeni moraju se izvršavati.

U slučaju ugroženosti od strane iregularnih jedinica, izdaće se blagovremeno specijalna naređenja.

Poljske kuhinje, zaprežne i motorizovane komore za prenos hrane ostaju kod trupe. Viši štabovi sadržavaju zasad najneophodnije snage za obezbeđenje kao i vozila za rukovodstvo.

Nemačka trupa je ovlašćena da sprečava pljačke od strane civilnog stanovništva. Za legionarske jedinice Jugosloveni će izdati posebna naređenja, čija sadržina je zasad još nepoznata.²

Šmit-Rihberg

F. d. R.:

² Kapitulacijom nemačkih oružanih snaga komandanta Jugoistoka, u ruke JA palo je oko 300.000 zarobljenika, zapleojeno je 173.662 puške, 24.454 automatskih oruđa, 1.520 topova, 97 tenkova, 3.751 kamion, 40 aviona i mnogo druge ratne opreme. Zarobljen je štab komandanta Jugoistoka, na čelu s njenim komandantom general-pukovnikom Lerom i načelnikom štaba general-majorom Erih Smit-Rihbergom. Pored toga, zarobljeni su štabovi 21, 91. i 97. AK-a, a od operativnih jedinica: 22, 41, 181, 237. pd, 104. lovačka divizija, 188. brdska, 11. vazduhoplovna poljska divizija, 7. SS divizija »Princ Eugen«, 369, 373. i 392. legionarska divizija, delovi 1. i 2. kozačke divizije i 438. divizije zbV, borbene grupe »Fišer« i »Gajger«, i veći broj policijskih, tvrđavskih i drugih jedinica (Grupa autora, *Završne operacije*, str. 724; Erih Smit-Rihberg, n. d., str. 144—146; Karl Hnilička, n. d., str. 130—158).

³ Potpis nečitak i to je redakcija označila s tri tačke.